

Route '18 – '22

Inzicht in gemeentelijke klimaatbeleidsvoornemens
en de te varen koers van Klimaatverbond Nederland

ONDERZOEKSRAPPORT

Wageningen, juni 2018

CONTACT

Ruben Keizer
@ Ruben.keizer@wur.nl
Tel 0611989650

KLIMAATVERBOND NEDERLAND

Josje Fens
@ josje.fens@klimaatverbond.nl
Tel 0647914102

AFBEELDING VOORBLAD:

<http://hetutrechtsarchief.nl/beeldmateriaal/detail/a8c4a7f3-fb3f-54a2-accd-b5a2f3299962/media/256b70ee-f8d0-adcf-62bb-46c3a026623b?mode=detail>

Aangepast door Esther Diebels

AUTEURS

Gerdi André
Vera Deen
Esther Diebels
Fabrice van Hoof
Ruben Keizer
Ivo de Klerk
Yared Stifanos

Dit rapport is gemaakt door studenten van Wageningen Universiteit als onderdeel van hun MSc-opleiding. Het is géén officiële publicatie van Wageningen Universiteit of Wageningen UR. Wageningen Universiteit neemt middels dit rapport geen formele positie in, noch representeert het haar visie of mening in deze.

Copyright © 2018 Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze publicatie mag worden veeleelvoudigd of openbaar gemaakt worden, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Samenvatting

In opdracht voor Klimaatverbond Nederland is een analyse gedaan van 100 coalitieakkoorden om de beleidsvoornemens wat betreft klimaatmitigatie en –adaptatie te onderzoeken. Een score is toegekend aan elk coalitieakkoord op basis van het benoemen van klimaatbeleidvoornemens en in hoeverre dit was uitgewerkt. Zo is de hoogste score voor Utrecht met een 7,1 en komen Rheden en Breda met respectievelijk een 6,4 en 6,0 hier achter aan. Met de resultaten van de analyse kunnen een aantal vragen worden beantwoord, namelijk of de voornemens in overeenstemming zijn met het akkoord van Parijs, of er verschillen bestaan tussen de klimaatbeleidsthema's maar ook of de akkoorden overeen komen met de Handreiking van Klimaatverbond Nederland. Verder wordt bekeken of er verschillen zijn tussen gemeenten wat betreft hun scores, op basis van de politieke kleur, inwoneraantal, stedelijkheid en lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland. Na het beantwoorden van de vragen is er een overkoepelende conclusie waarna de discussie dit onderzoeksrapport afsluit.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inhoudsopgave	3
1. Introductie	5
Klimaatverbond Nederland	5
Dit onderzoeksrapport	5
Onderzoeksvragen	6
2. Methode	6
Steekproef en opzoeken coalitieakkoorden	6
Coderen	6
Scores toekennen	7
Analyse	7
3. Gemeentelijke beleidsvoornemens & doelstellingen Klimaatakkoord Parijs	8
Klimaatakkoord van Parijs	8
Nationale doelen	9
Gemeentelijke doelen	10
Algemeen	10
Deelconclusie	11
4. Ambities van gemeenten	12
Klimaatadaptatie	12
Hittestress	13
Watermanagement	14
Klimaatmitigatie	15

Duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte	16
Energie neutrale wijken	16
Duurzame energieproductie	17
Duurzame mobiliteit	17
Circulaire economie	18
Duurzame voedselconsumptie en -productie	19
Klimaatafspraken en -doelen	20
Integrale aanpak	20
Gebruik sociaal kapitaal	20
Monitoring en planning	21
Nationale en regionale samenwerking	21
Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente	22
Overig	23
5. Verschillen tussen klimaatbeleidsthema's	24
Hoofdbeleidsthema's	24
Deelbeleidsthema's	24
Deelconclusie	25
6. Handreiking coalitievorming	26
Klimaatadaptatie	26
Klimaatmitigatie	26
Klimaatafspraken	27
7. Analyse van verschillen in score tussen gemeenten	28
Inleiding	28
Verschillen tussen gemeenten – eindscore	29
Politieke kleur – eindscore	29

Stedelijkheid – eindscore.....	30	Codeboom	50
Inwoneraantal – eindscore	30	Codeerschema klimaatbeleidsthema's.....	51
Lidmaatschap Klimaatverbond Nederland – eindscore.....	31	Codeerhandleiding.....	56
Deelconclusie verschillen tussen gemeenten – eindscore	31	Appendix C: Handleiding scores toekennen	65
Verschillen tussen gemeenten – hoofdthemascores	32	Het toekennen van de score aan iedere code binnen een beleidsthema	65
Politieke kleur - hoofdthemascores.....	32	Het berekenen van de deelscore van het hoofdbeleidsthema	66
Stedelijkheid - hoofdthemascores.....	33	Het berekenen van de eindscore	66
Inwoneraantal - hoofdthemascores.....	33	Appendix D: Samenvatting Handreiking KVN	67
Lidmaatschap Klimaatverbond Nederland - hoofdthemascores	34	Appendix E: Stata regressies	68
Deelconclusie Verschillen tussen gemeenten – hoofdthemascores.....	35		
Deelconclusie	35		
8. Discussie.....	36		
Beperkingen van coalitieakkoorden	36		
Overige beperkingen.....	36		
9. Conclusie	38		
10. Literatuurlijst.....	39		
Appendix A: Methode	41		
Steekproef	41		
Coalitieakkoorden verzamelen.....	42		
ATLAS.ti 8	42		
Coderen, scoren en testen.....	43		
Codeboom en het scoresysteem.....	43		
Analyse – Stata.....	48		
Appendix B: Codeboom en codeerhandleiding	50		

1. Introductie

Klimaatverandering wordt in toenemende mate erkend als een van de grootste uitdagingen van onze tijd. Op internationaal niveau leidde deze erkenning in 2016 tot de ondertekening van het Akkoord van Parijs door 174 landen, die beloofden de mondiale temperatuurstijging deze eeuw onder de 2 graden Celsius ten opzichte van het pre-industriële tijdperk te houden en het streven uitspraken om de stijging tot 1,5 graden te beperken (UNFCCC, 2018). Op nationaal niveau werkt de Nederlandse regering aan een klimaatakkoord waarmee de uitstoot van broeikasgassen in 2030 met 49% gedaald moet zijn ten opzichte van de uitstoot in 1990 (Rijksoverheid, 2018). Ook op het niveau van de provincies, waterschappen en gemeenten leidt de dreiging van klimaatverandering tot beleid, bijvoorbeeld in de vorm van het verduurzamen van woningen en het opbouwen van lokale (hernieuwbare) energieproductie.

De gemeenteraadsverkiezingen van afgelopen maart maken dit een uitgelezen moment om de gemeentelijke beleidsvoornemens voor de komende vier jaar te analyseren op het gebied van klimaatmitigatie en klimaatadaptatie. In 2011 stelde het Ministerie van Infrastructuur en Milieu dat in 95% van de gemeenten duurzaamheid een vaste plaats had gekregen in het collegeprogramma (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2011). De vraag is hoe het nu met de beleidsvoornemens rondom klimaat gesteld is en hoe gemeenten concreet gaan bijdragen aan de doelstellingen van Parijs. De recentelijk gesloten coalitieakkoorden zijn in dit onderzoek gebruikt om hier een antwoord op te vinden.

Klimaatverbond Nederland

Klimaatverbond (KVN) is een vereniging bestaande uit gemeenten, provincies en waterschappen die decentrale overheden helpt met het opstellen en uitvoeren van ambitieus klimaatbeleid (KVN, 2018b).

Het verbond werd in 1992 gevormd door gemeenten die meer wilden doen op het gebied van klimaatverandering dan het toenmalige rijksbeleid. In de 26 jaar dat het bestaat, heeft KVN gewerkt aan bewustwording en het agenderen van het klimaatprobleem en de manieren waarop decentrale overheden kunnen bijdragen aan het oplossen hiervan. KVN wil graag weten wat in de nieuwe coalitieakkoorden staat beschreven rondom klimaatbeleid, en of dit overeenkomt met hun eigen ideeën.

Dit onderzoeksrapport

Dit onderzoek is uitgevoerd door masterstudenten van de Universiteit Wageningen in mei en juni 2018 in opdracht van Klimaatverbond Nederland (KVN), met als doel om inzicht te geven in de huidige stand van zaken op het gebied van lokaal klimaatbeleid. Hiervoor is gekeken naar de beleidsvoornemens en ambities beschreven in de coalitieakkoorden. Dit rapport is onderdeel van het project *Route '18 - '22. Inzicht in lokaal klimaatbeleid en de te varen koers van Klimaatverbond Nederland* en bestaat uit twee rapporten voor KVN. Naast dit onderzoeksrapport is er een adviesrapport opgesteld, waarvoor onderzoek is gedaan naar zowel de behoefte vanuit gemeenten als naar het aanbod vanuit het speelveld. Dit onderzoeksrapport biedt voor het adviesrapport belangrijke inzichten, maar is ook als afzonderlijke rapport interessant om te lezen voor elke belangstellende.

Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt als volgt:

Wat zijn de gemeentelijke beleidsvoornemens op het gebied van klimaatadaptatie en klimaatmitigatie?

Het onderzoek is opgedeeld in vijf deelvragen:

1. Komen de klimaatbeleidsvoornemens van gemeenten overeen met de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs?
2. Hoe scoren gemeenten op hun ambities ten aanzien van de verschillende klimaatbeleidsthema's?
3. Welke verschillen zijn zichtbaar tussen de klimaatbeleidsthema's?
4. Komen de klimaatbeleidsvoornemens overeen met de *Handreiking - van Parijsakkoord naar Lokale Klimaatagenda* opgesteld door KVN?
5. Welke verschillen zijn er zichtbaar tussen gemeenten op basis van politieke en demografische kenmerken en het lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland?

Nadat de methode kort is uitgelegd in het volgende hoofdstuk zullen deze vijf deelvragen in respectievelijk hoofdstuk 3, 4, 5, 6 en 7 aan bod komen. Daarna zullen discussiepunten worden behandeld gerelateerd aan de methode en resultaten van dit onderzoek, en zal worden afgesloten met een conclusie. We wensen u veel plezier in het lezen van dit rapport.

2. Methode

Om inzicht te geven in de huidige gemeentelijke beleidsvoornemens op het gebied van klimaatadaptatie en klimaatmitigatie zijn de nieuw gesloten coalitieakkoorden van 100 gemeenten opgezocht, gecodeerd, gescoord en geanalyseerd. Hieronder zal kort worden toegelicht op welke manier dit is gedaan. Appendix A geeft een uitgebreidere uitleg van de stappen die zijn gezet.

Steekproef en opzoeken coalitieakkoorden

Allereerst is uit de 355 gemeenten die op 21 maart 2018 deelnamen aan de reguliere gemeenteraadsverkiezingen een steekproef getrokken van 100 gemeenten. Daarbij is rekening gehouden met de omvang/grootte van de gemeenten en hun geografische ligging, om tot een diverse selectie aan gemeenten te komen. Vervolgens is voor elke gemeente het coalitieakkoord opgezocht op internet.

Coderen

Alle verzamelde documenten zijn geïmporteerd in het programma ATLAS.ti 8. Met dit programma kunnen codes worden toegevoegd aan stukken tekst. Dit coderen vond plaats aan de hand van een codeboom die is geconstrueerd op basis van verschillende klimaatbeleidsthema's en bijbehorende indicatoren, waarbij verschillende (wetenschappelijke) informatiebronnen zijn gebruikt om deze codeboom op te zetten, waaronder de *Handreiking - van Parijsakkoord naar Lokale Klimaatagenda* van KVN. In Appendix A is een onderbouwing en uitleg van deze klimaatonderwerpen te vinden. Een beknopte weergave van de codeboom is te vinden in Appendix B, evenals een uitgebreider schema weer waarin ook voorbeelden worden genoemd per beleidsthema. In combinatie met dit schema is er een codeerhandleiding gemaakt, die ook te vinden is in Appendix

B. In deze codeerhandleiding is per indicator de definitie van de code omschreven en wordt er uitgelegd wanneer een code moet worden toegevoegd.

Scores toekennen

Om gemeenten uiteindelijk te kunnen scoren op hun klimaatbeleidsvoornemens is er een scoresysteem opgezet. De scorehandleiding is te vinden in Appendix C. Om tot een betrouwbaar codeer- en scoresysteem te komen zijn twee tests uitgevoerd. De eerste test diende om te testen of de gemaakte codeboom klopt, compleet is, en werkbaar. De tweede test diende om te testen of alle codeurs op dezelfde manier coderen en scores toekennen, zodat de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid zo hoog mogelijk is.

Vervolgens heeft het coderen van de 100 coalitieakkoorden in ATLAS plaatsgevonden en zijn scores toegekend in Excel. De codering en score van elk coalitieakkoord is door een tweede persoon gecontroleerd om zodoende de betrouwbaarheid verder te vergroten.

Om gemeenten te kunnen beoordelen op hun klimaatbeleidsvoornemens zijn er indicatoren opgesteld binnen drie hoofdbeleidsthema's, klimaatadaptatie, klimaatmitigatie en klimaatafspraken en -doelen. Daarnaast is het hoofdthema 'overig' toegevoegd. Wanneer een indicator wordt benoemd in het coalitieakkoord, is er een punt toegekend. Daarnaast, wanneer het ook nog verder werd uitgewerkt of concreet gemaakt, kon er een bonuspunt worden toegevoegd. De scores van alle indicatoren samen vormen de deelscore per hoofdbeleidsthema. Op basis van deze deelscores is een eindscore gevormd, waarbij de verschillende indicatoren en hoofdbeleidsthema's verschillende wegingsfactoren hebben. Dit is verder uitgelegd in de scorehandleiding (Appendix C). Zodoende wordt op een kwantificeerbare manier aan elke gemeente

een score gegeven die aangeeft hoe ambitieus en concreet de gemeente is op het gebied van klimaatbeleid.

Analyse

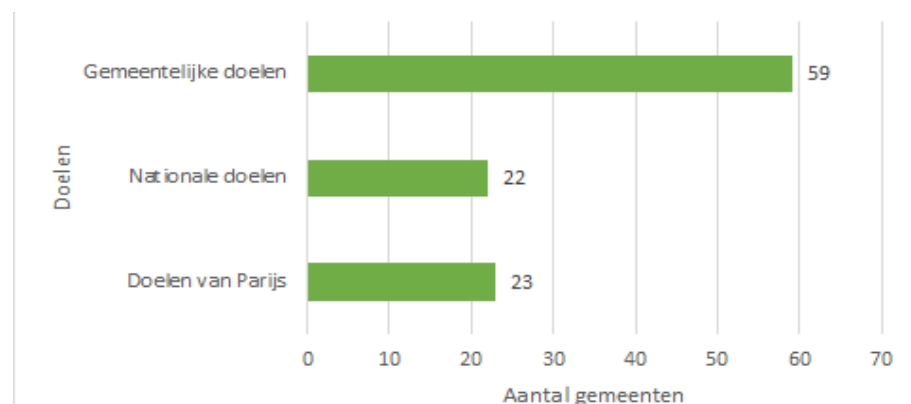
Tot slot zijn de analyses uitgevoerd met behulp van de programma's ATLAS.ti 8, Excel en Stata. Het programma Excel is gebruikt om te analyseren hoe vaak gemeenten iets wel of niet hebben benoemd en of er duidelijke verschillen zijn tussen de verschillende klimaatbeleidsthema's. Daarnaast is met behulp van het programma ATLAS gekeken naar citaten uit coalitieakkoorden om erachter te komen wat gemeenten op bepaalde onderwerpen precies hebben gezegd (deelvraag 1, 2 en 3). Om deelvraag 4 te beantwoorden is de Handreiking van KVN gebruikt.

De programma's Excel en Stata zijn voor deelvraag 5 gebruikt om te berekenen of er verschillen tussen de eindscores van gemeenten en de deelscore van de verschillende klimaatbeleidsthema's zijn. Dit is bekeken aan de hand van verschillende gemeentelijke kenmerken. Deze kenmerken zijn: de politieke kleur, het inwoneraantal, de stedelijkheid en het lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland.

Voor het bepalen van de politieke kleur is gekeken in hoeveel colleges iedere politieke partij zitting heeft. Tijdens de analyse is telkens per beleidsthema de gemiddelde score van de gemeenten met die desbetreffende politieke partij in het college berekend. Door deze methode is de invloed van iedere politieke partij afzonderlijk goed te zien, terwijl tegelijkertijd het politieke spectrum niet gekwantificeerd hoeft te worden. De volgende politieke partijen zijn opgenomen in de analyse: CDA, ChristenUnie, D66, GroenLinks, PvdA, SGP, SP, VVD en de lokale partij. Gezien de grote variatie aan lokale partijen, was het niet mogelijk om de politieke kleur van elke lokale partij vast te stellen. Er is daarom voor gekozen om alle lokale partijen samen op te nemen in een grote groep. De landelijke partijen

DENK, PvdD, PVV en 50Plus zijn uit de analyse gelaten omdat ze in slechts 1 of 0 colleges zitting hebben.

Voor het bepalen van de mate van stedelijkheid van gemeenten is de classificatie van het CBS gebruikt. Het CBS heeft alle Nederlandse gemeenten ingedeeld in 5 categorieën met betrekking tot de mate van stedelijkheid. Categorie 5 betekent dat een gemeente zeer stedelijk is (meer dan 2500 adressen per vierkante kilometer), terwijl categorie 1 betekent dat de gemeente helemaal niet stedelijk is (minder dan 500 adressen per vierkante kilometer) (CBS, 2018). De gemeenten zijn ook op inwoneraantal ingedeeld in 6 verschillende categorieën. Categorie 6 betekent dat de gemeente zeer veel inwoners heeft (>150.000), terwijl categorie 1 betekent dat de gemeente heel weinig (<10.000) inwoners heeft. Tot slot, is een gemeente lid van Klimaatverbond Nederland of niet.

Figuur 3.1: Benoemde ambities van gemeenten

3. Gemeentelijke beleidsvoornemens & doelstellingen Klimaatakkoord Parijs

Op 22 april 2016 werd het Klimaatakkoord van Parijs ondertekend door 174 landen waaronder Nederland (UNFCCC, 2018). In dit hoofdstuk wordt naar dit Klimaatakkoord van Parijs en de betekenis hiervan voor Nederland gekeken. Er wordt een beschrijving gegeven van de manier waarop gemeenten het klimaatakkoord van Parijs, de nationale en gemeentelijke doelen in het coalitieakkoord verwerkt hebben. Per onderdeel zijn scores toegekend, deze score is afhankelijk van het aantal beleidsonderwerpen en voorbeelden die een gemeente in het coalitieakkoord benoemd heeft. Bonuspunten zijn toegekend wanneer de gemeente niet alleen een voornemen of ambitie uitspreekt maar dit concreet maakt door maatregelen, voorbeelden of deadlines te benoemen. Inclusief bonuspunten kan een gemeente een 10 scoren per (hoofd)beleidsthema. Zonder bonuspunten is dit ongeveer een 8. Voor een meer gedetailleerde uitleg van de codeboom en codeerhandleiding zie Appendix B en voor een verdere uitleg van de scores zie Appendix C.

Klimaatakkoord van Parijs

Op 22 april 2016 werd het Klimaatakkoord van Parijs ondertekend door 174 landen waaronder Nederland (UNFCCC, 2018). Voor het beantwoorden van deze deelvraag wordt naar dit Klimaatakkoord van Parijs en de betekenis hiervan voor Nederland gekeken. In het Klimaatakkoord van Parijs is afgesproken dat, om de temperatuurstijging te beperken tot 2°C, landen de uitstoot van CO₂ moeten reduceren met 40-50% in 2030 t.o.v. 1990 en met 85-95% CO₂- in 2050 t.o.v. 1990 (Van Vuuren et al., 2016). Voor een beperking van de temperatuurstijging tot 1.5°C moet de reductie in 2050 nog hoger uitvallen. Het Klimaatakkoord van Parijs heeft niet alleen betrekking op de nationale overheid, ook lagere overheden

(gemeenten) moeten een steentje bijdragen en gemeenten zijn zich hier, in beperkte mate, ook van bewust.

“Wij nemen onze verantwoordelijkheid en geven opvolging aan het klimaatakkoord van Parijs.” (’s-Hertogenbosch, 2018)

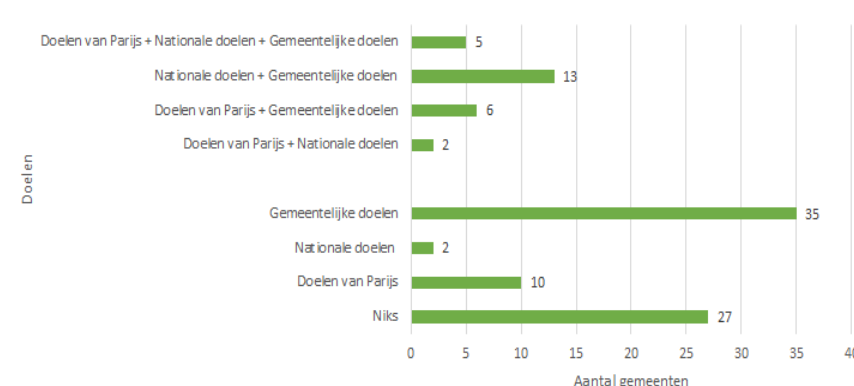
Wanneer gekeken wordt naar de hoeveelheid gemeenten die verwijzen naar het Klimaatakkoord van Parijs en hun score op basis van hun coalitieakkoorden, valt het volgende op: In 23 van de 100 gemeenten (zie figuur 3.1) wordt naar het Klimaatakkoord van Parijs en de daarin afgesproken doelen verwezen. De gemiddelde score van gemeenten die naar het Klimaatakkoord van Parijs verwijzen valt met een 3,4 hoger uit dan het gemiddelde van gemeenten die niet naar het Klimaatakkoord van Parijs verwijzen, namelijk een 2,9. Onder andere goed scorende gemeenten als Utrecht, Dordrecht en ’s-Hertogenbosch vallen hieronder. Daarnaast verwijzen ook minder scorende gemeenten naar de doelen opgenomen in het Klimaatakkoord van Parijs zoals Cuijk, Waterland en Rijssen-Holten.

Verder wordt in combinatie met het Klimaatakkoord van Parijs of naast het Klimaatakkoord van Parijs ook verwezen naar een nationaal doel en/of een gemeentelijk doel (zie figuur 3.2). Om te kijken of de beleidsvoornemens in lijn zijn met het Klimaatakkoord van Parijs moet dus ook gekeken worden naar de nationale- en gemeentelijke doelen. Deze dragen immers ook bij aan het behalen van de doelen opgesteld in het Klimaatakkoord van Parijs.

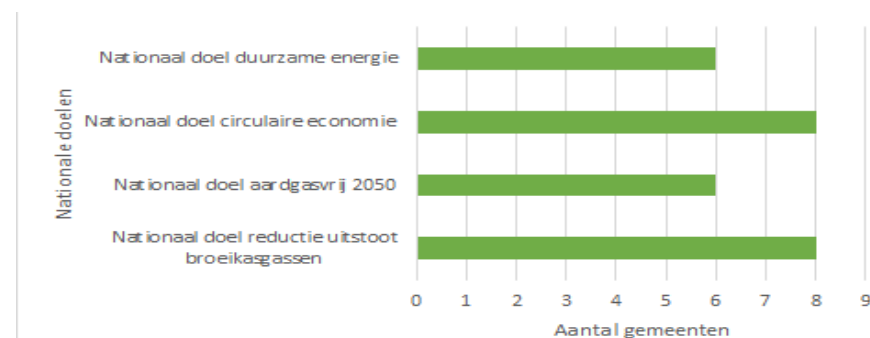
Nationale doelen

In navolging van het Klimaatakkoord van Parijs heeft de Nederlandse overheid een aantal doelen geformuleerd: - 49% reductie van de uitstoot van broeikasgassen in 2030 t.o.v. 1990 (Regeerakkoord, 2017); 80-95% reductie van de uitstoot van - CO₂ in 2050 t.o.v. 1990 (Energieagenda, 2016). - 14% duurzame energie in 2020; 16% duurzame energie in 2023 (Energieagenda, 2016). - Nederland

aardgasvrij in 2050 (Energieagenda, 2016). - 50% minder verbruik van primair e grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) in 2030 (t.o.v. 2016); volledig circulair in 2050 (Rijkswaterstaat, 2018d). 22 van de 100 gemeenten (zie figuur 3.2) verwijzen naar een nationaal doel of meerdere nationale doelen. De gemiddelde score van gemeenten die naar de nationale doelen verwijzen valt met een 3,5 hoger uit dan het gemiddelde van gemeenten die niet naar de nationale doelen verwijzen, namelijk een 2,9. Onder andere goed scorende gemeenten als Rheden, Nissewaard en Gooise Meren vallen hieronder. Daarnaast verwijzen ook minder scorende gemeenten naar de nationale doelen zoals Kapelle, Loppersum en Rijssen-Holten.

Figuur 3.2: Benoemde ambities van gemeenten

Figuur 3.3: Ambities t.a.v. nationale doelen

In figuur 3.3 valt op dat het nationaal doel circulaire economie en het nationaal doel reductie uitstoot broeikasgassen vaker benoemd worden dan het nationaal doel duurzame energie en het nationaal doel aardgasvrij.

“Wij willen de landelijke klimaatdoelstellingen voor 2050 vertalen naar het Haaksbergse aandeel hierin”

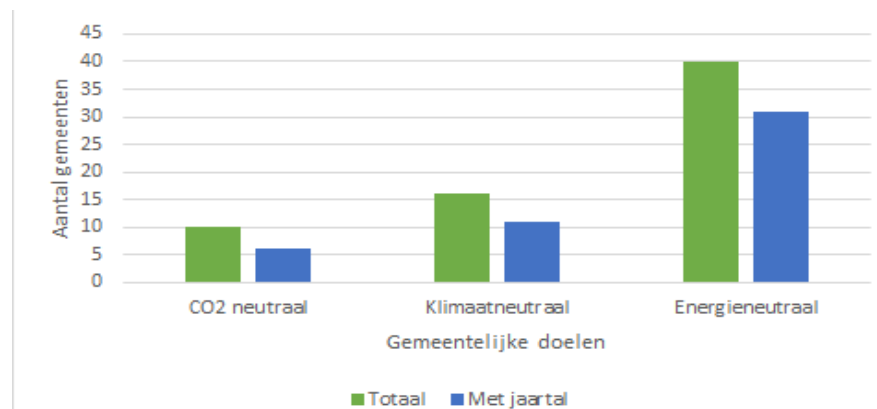
Gemeentelijke doelen

In navolging van de nationale doelen hebben Nederlandse gemeenten een aantal doelen geformuleerd:

- CO₂-neutraal: over een jaar gemeten is er binnen het grondgebied netto geen CO₂-uitstoot door het gebruik van fossiele brandstoffen (Rijkswaterstaat, 2018e).
- Energieneutraal: over een jaar gemeten wordt er binnen het grondgebied net zoveel energie duurzaam opgewekt als er wordt verbruikt (Rijkswaterstaat, 2018e).
- Klimaatneutraal: over een jaar gemeten is binnen het grondgebied netto geen uitstoot van broeikasgassen (CO₂ én andere, zoals methaan, lachgas of koelmiddelen) (Rijkswaterstaat, 2018e).

59 van de 100 gemeenten (zie figuur 3.2) verwijzen naar een gemeentelijk doel of meerdere gemeentelijke doelen. De gemiddelde score van gemeenten die naar de gemeentelijke doelen verwijzen valt met 3,4 hoger uit dan het gemiddelde van gemeenten die niet naar de gemeentelijke doelen verwijzen, namelijk 2,6. Onder andere goed scorende gemeenten als Utrecht, Rheden en Breda vallen hieronder. Daarnaast verwijzen ook minder scorende gemeenten naar de gemeentelijke doelen zoals Vlieland, Kapelle en Asten.

In figuur 3.4 valt op dat de som van de gemeentelijke doelen hoger is dan in figuur 3.2. Hieruit blijkt dat er gemeenten zijn die meerdere gemeentelijke doelen formuleren. Ook valt op dat het gros, ongeveer

Figuur 3.4: Gemeentelijke doelen en jaartal

68%, van de gemeenten die gemeentelijke doelen hebben geformuleerd inzetten op een energieneutrale gemeente. Daarnaast valt op dat niet alle gemeenten die een gemeentelijk doel hebben geformuleerd er een jaartal aan vast koppelen wanneer dit gemeentelijk doel behaald moet worden. Ook is er een variatie in de genoemde jaartallen, enkele gemeenten stellen het doel om in 2020 al hun gemeentelijk doel te behalen terwijl andere gemeenten inzetten op 2050. In totaal hebben 44 gemeenten de ambitie de doelen voor 2050 te bereiken en 22 gemeenten zelfs voor 2035.

“In 2030 is de gemeente energieneutraal en in 2040 klimaatneutraal” (Gilze en Rijen, 2018)

Algemeen

Figuur 3.5 geeft een compleet overzicht van de gemeenten t.a.v. de gemeentelijke doelen. De ring wordt groter naar buiten toe maar de uitstulpingen steeds smaller. Dit betekent dat het aantal gemeenten steeds verder afneemt naar buiten toe naarmate de concreetheid van de doelen groter wordt (targets, uitwerking). Hieruit blijkt dat ondanks veel gemeenten een gemeentelijk doel hebben geformuleerd/voor ogen hebben, lang niet altijd een target (jaartal) geformuleerd is en dat daarnaast een

uitwerking ontbreekt. Zo ambiëren 40 gemeenten om energieneutraal te worden, daarvan willen 15 gemeenten dit behalen voor 2035 en 16 gemeenten voor 2050. Daarnaast zijn er maar 6 gemeenten die concreet uitwerken hoe ze dat doel willen gaan halen. De gemeenten die deze doelen wel uitwerken scoren ook hoog op het onderdeel klimaatmitigatie.

Figuur 3.5: Gemeentelijke doelen, targets & uitwerking

Deelconclusie

Komen de klimaatbeleidsvoornemens overeen met de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs?

Het antwoord op deze vraag is ingewikkelder dan slechts 'ja' of 'nee'. Het Klimaatakkoord van Parijs heeft als doel om de temperatuurstijging tot 2°C of zelfs tot 1,5°C te beperken door de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Dit kan bereikt worden op vele verschillende manieren, uit het Klimaatakkoord van Parijs volgden dan ook nationale doelen die op hun beurt gemeenten weer geïnspireerd hebben om gemeentelijke doelen te formuleren. Op basis van deze analyse kan gezegd worden dat het gros van de gemeenten met het toekomstige klimaatbeleid, op basis van de coalitieakkoorden, niet in lijn liggen met het Klimaatakkoord van Parijs. Lang niet overal is er de ambitie om hieraan te voldoen en daarnaast ontbreekt het voornamelijk aan concrete stappen/maatregelen.

De gemeenten die met hun voorgenomen ambities wel in lijn liggen met het Klimaatakkoord van Parijs, spreken uit dat ze willen voldoen aan het akkoord en de doelen willen behalen. Er is geen één gemeente alle nationale doelen en/of alle gemeentelijke doelen als ambitie heeft. Wanneer een gemeente uitspreekt dat ze energie- of CO2 neutraal willen zijn wordt nog niet voldaan aan het Klimaatakkoord van Parijs, want alleen energie- en of CO2 neutraal is niet voldoende. Daarnaast is de grootste kanttekening dat uitgesproken ambities lang niet altijd uitgewerkt zijn. Er worden weinig stappen, routekaarten, maatregelen concreet uitgewerkt waardoor het moeilijk te bepalen of de beleidsvoornemens die naar voren komen uit de coalitieakkoorden in lijn liggen met het klimaatakkoord van Parijs. Concrete actie moet nu ondernomen worden om doelen in 2050 te behalen en al helemaal wanneer de ambitie er is om dit al in 2020 te behalen. Wordt dit niet gedaan dan is de kans groot dat gemeenten hun doelen niet gaan halen.

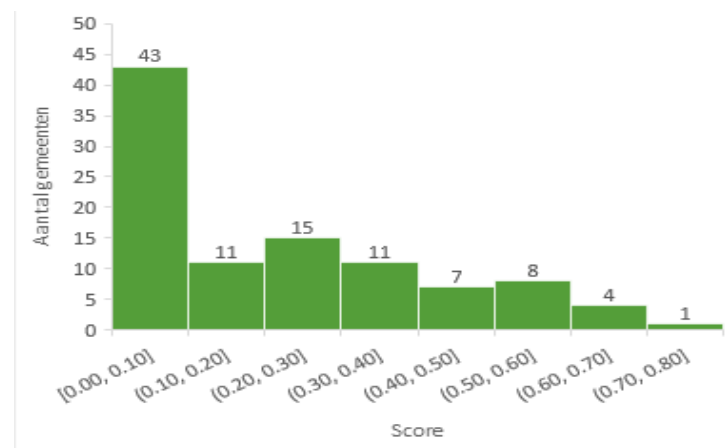
4. Ambities van gemeenten

Hoe scoren gemeenten op hun ambities ten aanzien van de verschillende klimaatbeleidsthema's?

In de recentelijk gesloten coalitieakkoorden is aandacht voor verschillende duurzaamheid- en klimaatbeleidsthema's. Per hoofdbeleidsthema en beleidsthema volgt in dit hoofdstuk een analyse van de beleidsvoornemens. Er wordt een gedetailleerde beschrijving gegeven van de manier waarop gemeenten de beleidsthema's in het coalitieakkoord verwerkt hebben. Per (hoofd)beleidsthema zijn scores toegekend, deze score is afhankelijk van het aantal beleidsonderwerpen en voorbeelden die een gemeente in het coalitieakkoord benoemd heeft. Bonuspunten zijn toegekend wanneer de gemeente niet alleen een voornemen of ambitie uitspreekt maar dit concreet maakt door maatregelen, voorbeelden of doelen te benoemen. Inclusief bonuspunten kan een gemeente een 10 scoren per (hoofd)beleidsthema. Zonder bonuspunten is dit ongeveer een 8. Voor een meer gedetailleerde uitleg van de codeboom en codeerhandleiding zie Appendix B en voor een verdere uitleg van de scores zie Appendix C.

Klimaatadaptatie

In 35 van de 100 gemeenten wordt het begrip klimaatadaptatie letterlijk genoemd. Gouda spant hierin de kroon, zij gebruiken het woord klimaatadaptatie 13 keer. Toch scoren op het thema klimaatadaptatie veel gemeenten ondermaats. Het gemiddelde is een 2,2. Er zijn 28 gemeenten die helemaal geen aandacht hebben voor klimaatadaptatie in het coalitieakkoord. Zie figuur 4.1 voor de verdere verdeling van de eindscores op het thema klimaatadaptatie.

Figuur 4. 1 Scores van gemeenten op klimaatadaptatie (0-1)

In de analyse is klimaatadaptatie opgesplitst in twee beleidsthema's: het verminderen van hittestress en watermanagement. Er zijn 72 gemeenten die in het coalitieakkoord aandacht besteden aan maatregelen die genomen moeten worden op het gebied van hittestress en watermanagement. Er spreken 12 gemeenten alleen over het verminderen van hittestress en 14 gemeenten alleen over het verbeteren van het watermanagement (zie tabel 4.1)

Top 3 gemeenten klimaatadaptatie

Tabel 4.1: Overzicht aandacht voor hittestress en watermanagement

		Hittestress		
		Wel	Niet	Totaal
Watermanagement	Wel	46	14	60
	Niet	12	28	40
	Totaal	58	42	100

Hittestress

Het beleidsthema hittestress omvat 4 deelonderwerpen. Er zijn 58 gemeenten die in het coalitieakkoord aandacht besteden aan het verminderen van hittestress. Hiervan benoemen de meeste gemeenten maatregelen op het gebied van vergroening in de openbare ruimte, zie figuur 4.2.

“De eerste Europese stad in een groen park” (Gemeente Breda, 2008)

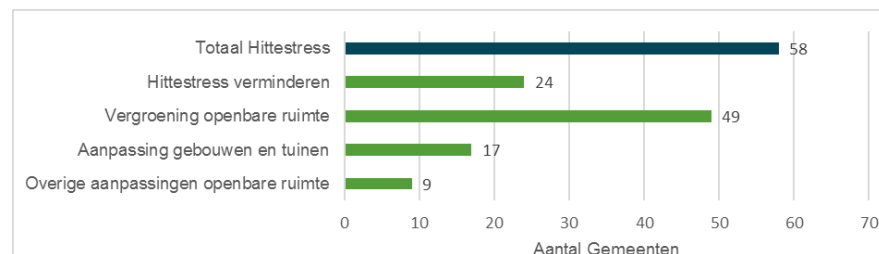
Vergroening van de openbare ruimte zorgt onder andere bij warm weer voor verkoeling en bij regenval voor minder wateroverlast.

Ongeveer de helft (49) van de gemeenten benoemen het belang van groen in de gemeente en vergroening van de openbare ruimte in het coalitieakkoord. Er zijn 17 gemeenten die een bonuspunt hebben gekregen voor het uitgebreider of meer specifiek benoemen van maatregelen.

Maatregelen die genoemd worden zijn het geven van ruimte voor groen, het beter en frequenter onderhouden van groen, bevorderen van de biodiversiteit en planten of herplanten van extra bomen. De gemeente Dordrecht koppelt dit aan het jubileum van de stad: “In het kader van 800 jaar stad, planten we 800 extra bomen. Daarnaast planten voor elke 1000 nieuwe inwoners van de stad 100 nieuwe bomen. Bij het planten willen we scholen, verenigingen en particulieren betrekken.”

Er is ook een aantal gemeenten die vergroening van de openbare ruimte vormgeven door vergroening van schoolpleinen, groene daken, groene gevels of moestuinen.

Naast het dempen van klimaatextremen, geven gemeenten verschillende andere voordelen en redenen van groen in de gemeente. Gemeenten benoemen dat groen CO₂ buffert, fijnstof filtert en voedsel,

Figuur 4. 2 Overzicht hittestress verminderen

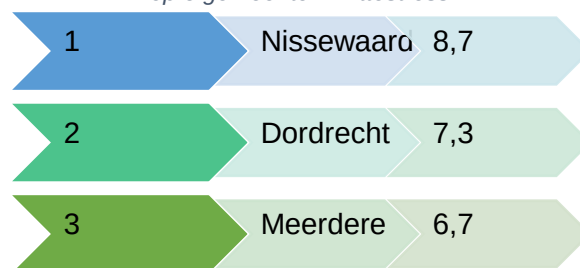
biobrandstof en hout oplevert. Ook zijn er gemeenten die benoemen dat groen essentieel is voor ons welzijn en zowel op het emotionele als fysieke welzijn een positief effect heeft. Daarnaast dempt groen “stadsgeluiden” en verhogen groene straten de woonaantrekkelijkheid en daarmee de waarde van de woningen.

“Groen is het kapitaal van en voor de gemeenschap” (Gemeente Voorschoten, 2018)

Het *aanpassen van gebouwen en tuinen* als maatregel om de hittestress te verminderen wordt door 17 gemeenten genoemd. Voorbeelden van mogelijke aanpassingen aan gebouwen zijn het toepassen van groene daken met vertraagde waterafvoer en het aanbrengen van een beweegbare buitenzonwering. De aanpassing van tuinen heeft vooral betrekking op het ontharden van de tuin en

het planten van planten. In de geanalyseerde gemeenten komt voornamelijk het vergroenen van de tuin terug. Zes gemeenten geven aan hun inwoners hiertoe te willen stimuleren, inspireren en ondersteunen door middel van activiteiten, maatregelen, communicatiecampagnes en voorlichting. De gemeente Hilvarenbeek stimuleert zelfs met behulp van een prijsvraag.

Top 3 gemeenten Hittestress

Operatie Steenbreek

Er zijn zeven gemeenten die in het coalitieakkoord noemen gebruik te maken of willen maken van de diensten van operatie Steenbreek voor ondersteuning van de gemeente en het inspireren en enthousiasmeren van inwoners om de leefomgeving te vergroenen. Operatie Steenbreek is een landelijk initiatief waarbij gemeenten geholpen worden bij diverse initiatieven, zoals het inleveren van tegels voor plantjes of het invoeren van een waterlabel naast het energielabel.

Tot slot zijn er negen gemeenten die *overige aanpassing openbare ruimte* benoemen.

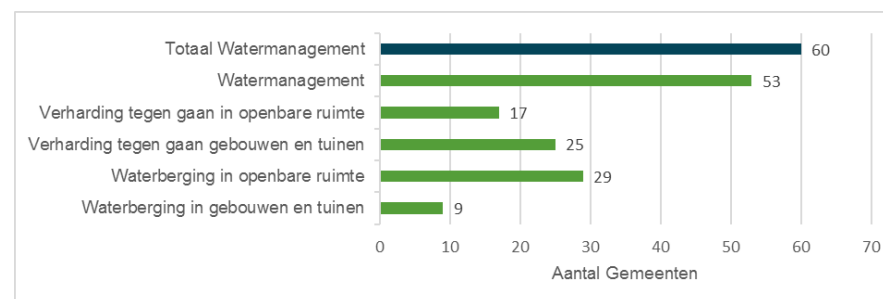
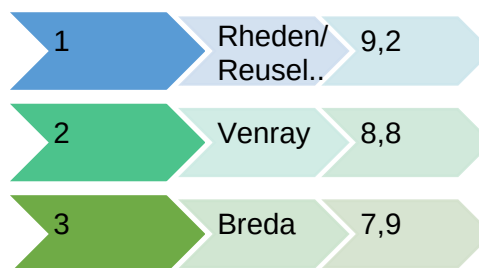
Watermanagement

Het beleidsthema watermanagement omvat vijf deelonderwerpen waar een punt op gescoord kan worden op vier onderwerpen kan ook een bonuspunt gescoord worden. Van de 60 gemeenten die in het coalitieakkoord aandacht besteden aan het verbeteren van het watermanagement, benoemen 42 gemeenten ook daadwerkelijk concrete maatregelen die genomen kunnen worden.

Als onderdeel van het watermanagement om de stad klaar te maken voor het veranderend klimaat kunnen gemeenten verharding tegen gaan, zie figuur 4.3.

Er zijn 17 gemeenten die expliciet benoemen dat *verharding in de openbare ruimte tegengestaan* zal worden. Het gaat dan voornamelijk om het tegengaan van de verstening. Dus 'Tegels eruit, groen erin!' naar een project uit Breda. Daarnaast kan het gaan om het ontharden van verharding met het oog op de afvoer van hemelwater bij hevige regenbuien.

Top 3 gemeenten watermanagement

Figuur 4. 3 Overzicht watermanagement

Ook zijn er 25 gemeenten die expliciet benoemen dat *verharding in gebouwen en tuinen* tegengestaan zal worden. De gemeente kan maatregelen nemen in het maatschappelijk vastgoed en de eigen overheidsgebouwen en de gemeente kan bedrijven en inwoners stimuleren om de waterbergingscapaciteit te vergroten. In de coalitieakkoorden wordt voornamelijk aandacht besteed aan de herinrichting van tuinen: minder stenen en zuinig zijn op groen. Gemeenten sluiten zich aan bij operatie Steenbreek. En in Weststellingwerf wil men inwoners meer bewust maken van de gevolgen van verstening van de leefomgeving en de inwoners daarnaast uitdagen om in plaats van verharding meer groen in hun tuin aan te leggen.

“Wij geven de voorkeur aan klinkers” (Gemeente Rozendaal, 2008)

Waterberging in openbare ruimte en in gebouwen en tuinen Met het oog op klimaatverandering kunnen in een gemeente verschillende maatregelen genomen worden die de waterbergingscapaciteit vergroten. Zowel in de openbare ruimte als in gebouwen en tuinen. Er zijn 25 gemeenten die in het coalitieakkoord ingaan op waterberging in de openbare ruimte en er zijn negen gemeenten die ingaan op waterberging in

gebouwen en tuinen. Dit kan zowel door het stimuleren van inwoners als door het nemen van maatregelen in maatschappelijk vastgoed en haar eigen overheidsgebouwen. Er zijn 15 gemeenten die op het gebied van waterberging een bonuspunt gekregen hebben door het benoemen van specifieke maatregelen.

De meest voorkomende maatregel die gemeenten benoemen is het realiseren van meer gescheiden rioolstelsels waar de hemelwaterafvoer van het riool afgekoppeld wordt. Het regenwater wordt dan opgevangen door infiltratie in de grond.

“Riool is een onmisbare schakel in de waterketen” (Gilze en Rijen, 2008)

Borsele benoemd een bovengrondse afvoer waardoor er tijdelijk water op straat staat. Ook willen gemeenten klimaatbuffers realiseren door waterpartijen en parken toe te bouwen, wadi's aan te leggen, grachten uit te graven en door beken hun natuurlijke loop terug te geven hiervoor zet Sint Anthonis actief gemeentelijke pachtgrond in.

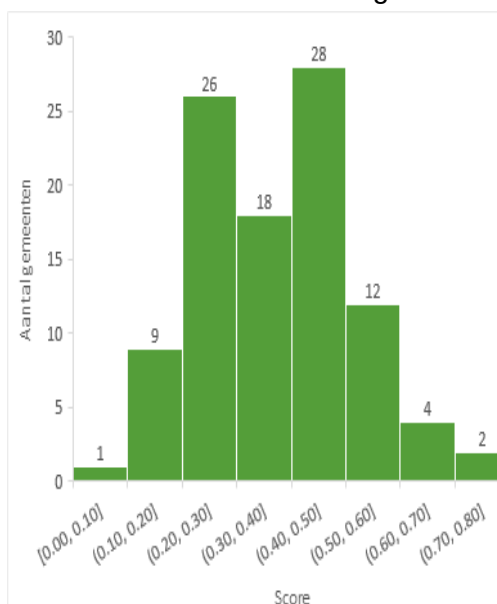
Bij waterberging in gebouwen en tuinen wordt gesproken over het afkoppelen van het hemelwater door bijvoorbeeld een regenton, vijver of infiltratiekrat. Daarnaast wordt de koppeling gemaakt met het tegen gaan van versterking en het creëren van meer groen. Gemeenten willen inwoners stimuleren dit in eigen tuin te realiseren. Door inwoners bewust te maken van klimaatverandering en ze te stimuleren en faciliteren om maatregelen te treffen. De gemeente Sint-Michielsgestel gaat samen met de waterschappen in kaart brengen welke stimuleringsmaatregelen ze daar tegenover kunnen stellen.

Klimaatmitigatie

Op het hoofdbeleids thema klimaatmitigatie scoren 6 gemeenten hoger dan een 6. De verdere verdeling van de scores is te zien in figuur 4.4, waarbij de cijfers op een schaal van 0 tot 1 te zien zijn. De figuur laat zien dat veel gemeenten over het algemeen middelmatig scoren op klimaatmitigatie.

Het woord 'klimaatmitigatie' is in geen enkel coalitieakkoord genoemd. Wel wordt er vaak gesproken over de energietransitie, wat een groot onderdeel is van klimaatmitigatie in het algemeen. Soms wordt ook algemeen gesproken over het verminderen van de uitstoot van CO₂, over het “anticiperen op klimaatverandering”, of “om klimaatverandering en opwarming van de aarde te beperken”.

Top 3 gemeenten klimaatmitigatie

Figuur 4. 4 Scores van gemeenten op klimaatmitigatie (0-1)

Duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte

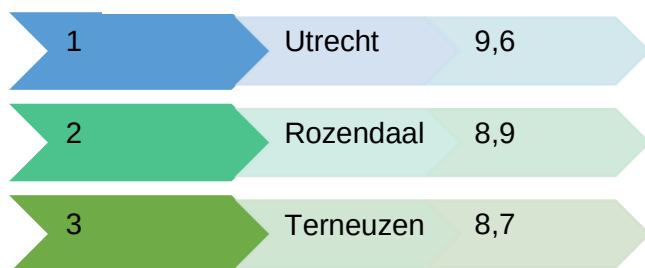
In 79 coalitieakkoorden benoemt de gemeente haar voorbeeldfunctie, waarvan 37 een bonuspunt hebben gekregen doordat er specifieke maatregelen zijn benoemd. Voorbeelden daarvan zijn: energieneutraal gemeentelijk vastgoed, duurzaam eigen vervoer, LED straatverlichting en gedimd in de nacht, LED verlichting op sportverenigingen, en duurzaam inkopen (zoals apparatuur met energielabel A+).

Energieneutrale wijken

Het beleidsthema 'energieneutrale wijken' omvat 7 onderwerpen, waarvoor elk onderwerp een bonuspunt kon worden verdiend.

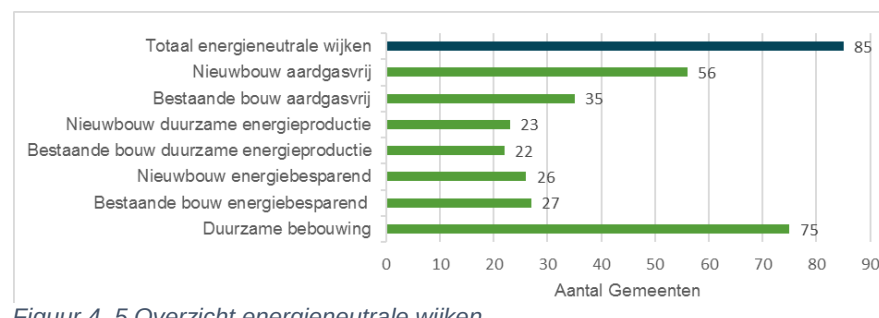
Figuur 4.5 laat zien dat veel gemeenten (85) iets willen doen op het gebied van *energieneutrale wijken/duurzame bebouwing*. Sommige gemeenten focussen daarbij op nieuwbouw, anderen op bestaande bouw, of allebei. In de grafiek is verder een duidelijk verschil te zien tussen *nieuwbouw aardgasvrij*, en *bestaande bouw aardgasvrij*. In 30 gemeenten wordt zowel nieuwbouw aardgasvrij, als bestaande bouw aardgasvrij genoemd; in 26 gemeenten hebben ze het alleen over nieuwbouw, en in 5 gemeenten alleen over bestaande bouw. Er zijn in totaal 7 gemeenten die scoren op zowel nieuwbouw aardgasvrij, als bestaande bouw aardgasvrij, en daar ook allebei een bonuspunt voor krijgen.

Top 3 gemeenten energieneutrale wijken

Er zijn 26 gemeenten die minder dan 25 uit de 100 punten scoren, waarvan 15 gemeenten niks hebben benoemd op het gebied van energieneutrale bebouwing. 8 gemeenten hebben enkel in het algemeen iets gezegd over *duurzame bebouwing*, maar dit verder niet gespecificeerd.

Aan *nieuwbouw energiebesparend* en *nieuwbouw duurzame energieproductie* zijn voornamelijk een score toegekend wanneer werd gesproken over energieneutrale nieuwbouw, energiezuinig, energy-efficiency, en een zo laag mogelijk energiegebruik. Als er specifiek over aardgasvrij werd gesproken, dan werd dit gescoord bij bestaande bouw, of nieuwbouw, aardgasvrij.

Figuur 4. 5 Overzicht energieneutrale wijken

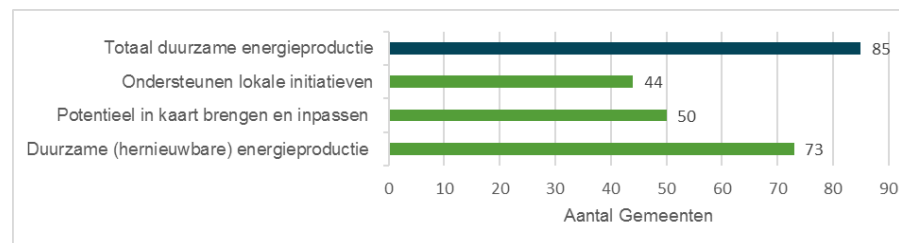
Duurzame energieproductie

Het beleidsthema 'duurzame energieproductie' omvat 3 onderwerpen, waar voor 2 daarvan bonuspunten konden worden behaald. Alleen de gemeente Emmen en Utrecht hebben de maximale score op dit onderdeel behaald. Er zijn 15 gemeenten die 0 punten hebben gescoord en dus niks hebben gezegd over duurzame energieproductie.

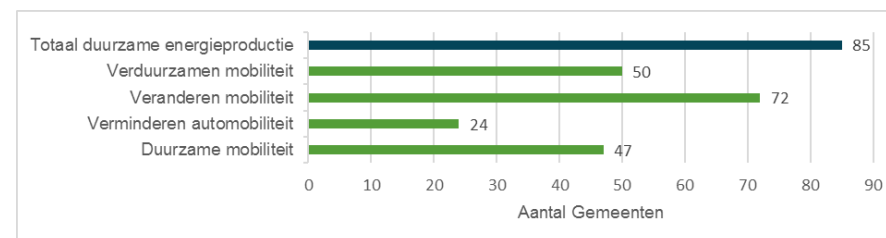
Figuur 4.6 laat zien dat 85 gemeenten iets zeggen over duurzame energieproductie. Er wordt veel gesproken over (het stimuleren van het gebruik van) zonnepanelen. Ook wordt bijvoorbeeld aardwarmte benoemd, warmte-koude systeem, windenergie, en energie uit getijden of oppervlaktewater. Gemeenten die een punt scoren voor het algemene begrip '*duurzame energieproductie*' zeggen vaak in algemene zin wat ze willen, zoals "het gebruik van groene energie stimuleren wij", of "we bekijken de mogelijkheden van nieuwe ontwikkelingen voor nieuwe duurzame bronnen van energie". Toch heeft nog (bijna) de helft van de gemeenten ook een punt gescoord op het *potentieel in kaart brengen en inpassen* (50) en/of *het ondersteunen van lokale initiatieven* (44).

De meningen over windmolens zijn verdeeld. In sommige coalitieakkoorden wordt expliciet genoemd dat windmolens niet per se gewenst zijn in de gemeente. Voorbeelden:

- Gemeente Heerlen: "Windmolens leveren relatief veel energie en zijn efficiënt. Wij kunnen echter uitsluitend windmolens in onze gemeente accepteren als deze geen onevenredige overlast voor de omgeving veroorzaken én als baten van de windenergie ook in de omgeving terechtkomen".
- Gemeente Alkmaar: "Grootschalige zonneparken en mega-windmolens op agrarische grond vinden wij niet passen bij het landschap van Alkmaar en gaan wij tegen".
- Gemeente Wierden: "Voorlopig geen grote windmolens in onze gemeente. We gaan eerst op zoek naar andere mogelijkheden.

Figuur 4. 6 Overzicht duurzame energieproductie

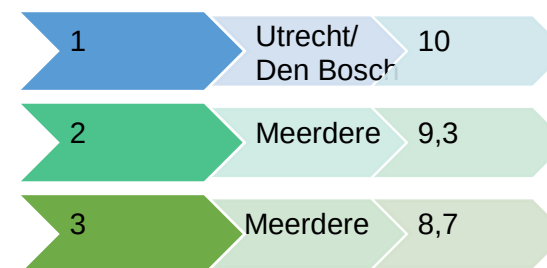
Figuur 4. 7 Overzicht duurzame mobiliteit

Duurzame mobiliteit

Het beleidsthema 'duurzame mobiliteit' omvat 4 onderwerpen. Naast het algemene begrip 'duurzame mobiliteit' konden voor de volgende 3 - meer specifieke - onderwerpen ook een bonuspunt worden behaald: verminderen automobilititeit, veranderen mobiliteit, en verduurzamen mobiliteit.

Figuur 4.7 laat zien dat 47 gemeenten een punt hebben gekregen voor 'duurzame mobiliteit' - de meer algemene term - en in totaal 85 gemeenten op minimaal 1 van de 4 onderwerpen heeft gescoord. Er zijn dus in totaal 85 gemeenten die iets willen doen op het gebied van

Top 3 gemeenten duurzame mobiliteit

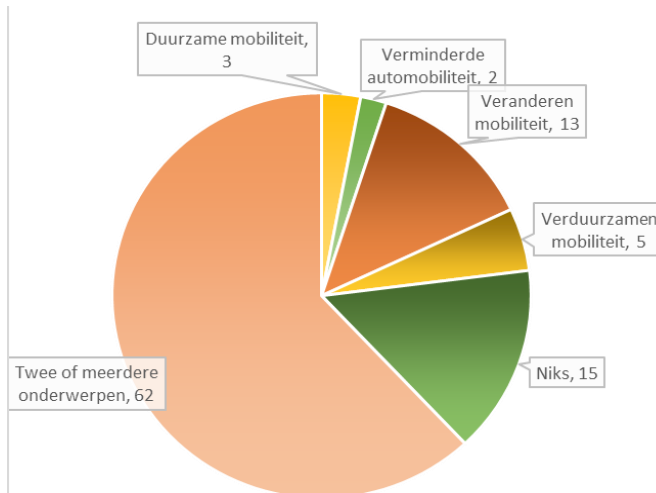

duurzame mobiliteit. Echter zijn de drie onderwerpen ‘verminderen, veranderen, en verduurzamen’ specifiekier dan ‘duurzame mobiliteit’ en het is daarom beter hierop te scoren dan op enkel ‘duurzame mobiliteit’. Er zijn 82 gemeenten die hierop scoren.

Vaak is er een punt toegekend aan de code *duurzame mobiliteit* als er werd gesproken over het willen verbeteren van de luchtkwaliteit, door bijvoorbeeld het weren van vervuilend vervoer uit de binnenstad. Daarnaast werd een punt toegekend als in algemene zin over duurzame mobiliteit werd gesproken, maar verder niet concreet werd uitgelegd wat daarmee wordt bedoeld.

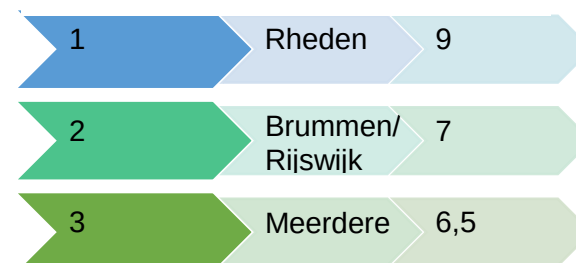
Verder kan uit de grafiek worden opgemaakt dat voornamelijk aandacht wordt besteed aan het *veranderen van de mobiliteit*. Voorbeelden hiervan zijn het aantrekkelijker maken van het fietsen in tegenstelling tot de auto pakken, het verbeteren van het openbaar vervoer, en het stimuleren van het gebruik van deelauto's. Echter is dit ook vaak benoemd en gecodeerd terwijl het klimaat niet per se als reden werd gezien. In 50 gemeenten wordt ingezet op het *verduurzamen van mobiliteit*. Dit gaat dan voornamelijk over het installeren van meer laadpalen/oplaadpunten voor e-bikes en elektrische auto's. Daarnaast wordt een enkele keer gepraat over waterstofwagens (door bijvoorbeeld de gemeente Breda) en het inzetten van vuilniswagens die op waterstof rijden of elektrisch aangedreven worden (gemeente Goeree-Overflakkee).

Figuur 4.8 laat zien dat er 23 gemeenten in totaal waren die op 1 onderwerp (met of zonder bonuspunt) hebben gescoord. Samen met de 15 gemeenten die niks hebben gezegd over het onderwerp duurzame mobiliteit, zijn er dus in totaal 38 gemeenten die vrij weinig tot niks ambiëren.

Figuur 4. 8 Benoeming onderwerpen duurzame mobiliteit

Top 3 gemeenten circulaire economie

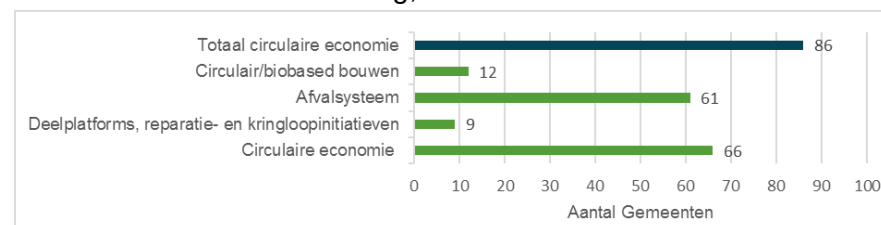

Circulaire economie

Het beleidsthema ‘circulaire economie’ omvat 4 onderwerpen, waarvoor allemaal een bonuspunt kon worden verdiend.

Figuur 4.9 laat zien dat 86 gemeenten iets willen doen op het gebied van circulaire economie, echter wordt deze term hier niet altijd aan vast geplakt (dit gebeurt wel in 66 van de 100 gemeenten). Er zijn 26 gemeenten die maar 1 punt hebben gekregen op dit beleidsthema. In totaal zijn er dus 40 gemeenten die vrij weinig tot niks ambiëren wat betreft een circulaire economie.

Meer dan de helft van de gemeenten heeft ambities op het onderdeel *afvalstelsel*; hier wordt ook het vaakst een bonuspunt op gescoord. Voorbeelden wat hier onder meer wordt over gezegd zijn: sluiten van de afvalstoffencyclus, reductie van afval, betere afvalinzameling, verbeteren van afvalscheiding, afval scheiden lonen en de vervuiler

Figuur 4. 9 Overzicht circulaire economie

betaalt, laagdrempelige toegang tot milieuparken, bouwafval gescheiden afvoeren, en het realiseren van de VANG-doelstellingen (75% afvalscheiding en 100 kg huishoudelijk restafval per inwoner per jaar).

Verder wordt er erg laag gescoord op de onderdelen deelplatforms, reparatie- en kringloopinitiatieven en circulair/biobased bouwen (ongeveer 10 gemeenten benoemen dit).

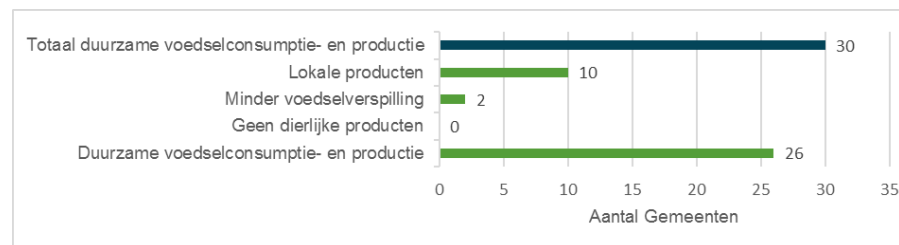
Onder het onderwerp *deelplatforms, reparatie- en kringloopinitiatieven* wordt het volgende genoemd: het ophalen van herbruikbare spullen, stimuleren van een deeleconomie, promoten en stimuleren van kringloopwinkels en repaircafe's, het delen van een woning, hergebruiken en recyclen van producten en grondstoffen, en het deelgebruik van auto's.

Onder *circulair/biobased bouwen* wordt het volgende genoemd: (stimuleren van) circulair bouwen, circulair bouwen van schoolhuisvesting, het stimuleren van het gebruik van circulair materiaal bij nieuwbouwprojecten, nieuwbouw circulair, zowel nieuwbouw, verbouw en renovatie circulair bouwen, een bedrijfsterrein bio-based ontwikkelen, circulaire materialen gebruiken, hergebruiken grond- en reststoffen, hergebruik materialen bij sloop, en "door de verplaatsbaarheid dragen tiny houses bij aan circulair bouwen" (gemeente Zwijndrecht).

Duurzame voedselconsumptie en -productie

Het beleidsthema 'duurzame voedselconsumptie en -productie' omvat 4 onderwerpen; voor 3 onderwerpen hiervan kon een bonuspunt worden behaald.

Figuur 4.10 en de scores in top 3, laten zien dat op dit beleidsthema erg laag is gescoord. De figuur laat verder zien dat maar 30 gemeenten

Figuur 4. 10 Overzicht Duurzame voedselconsumptie- en productie

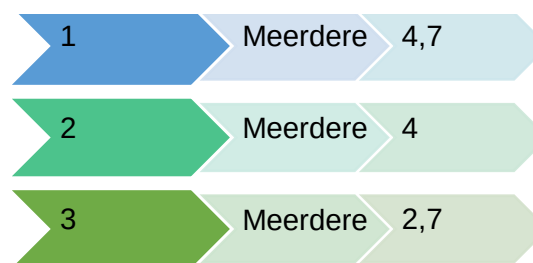
iets benoemen op het gebied van duurzame voedselconsumptie en -productie. Van de 30 hebben 20 gemeenten niet meer dan 1 punt behaald. Er wordt in geen enkele gemeente iets genoemd over het *verminderen van het eten van dierlijke producten*.

Wanneer werd gescoord op het algemene onderwerp *duurzame voedselconsumptie en -productie* werd voornamelijk in het algemeen gesproken over duurzame productie, en niet expliciet over consumptie. Het volgende werd genoemd: duurzame agrarische bedrijfsvoering/sector, duurzaam agrarisch ondernemen, emissiearme/duurzame landbouw en veeteelt, natuur-inclusieve landbouw, smart-farming, en handhaven van milieuregels binnen agrarische bedrijven.

Slechts 2 gemeenten hebben het over het *verminderen van voedselverspilling*. Hier zijn geen bonuspunten op behaald.

Gemeente Landerd zegt het volgende: "We willen als gemeente inzichtelijk maken waar inwoners zelf mee aan de slag kunnen gaan. En inzichtelijk maken op welke wijze zij kunnen bijdragen aan een duurzame toekomst op het gebied van energie besparen en opwekken, klimaatadaptatie, voedselverspilling, leefomgeving, recycling en sociale duurzaamheid". Gemeente Nijkerk wil "zowel lokaal als regionaal de voedselverspilling aanpakken".

Top 3 gemeenten duurzame voedselconsumptie en -productie

Tien gemeenten hebben gescoord op het onderdeel *lokale producten*, waarvan de helft een bonuspunt hebben verdiend. Het volgende wordt onder andere genoemd: promoten, stimuleren, en gebruiken van (streek)producten, onderzoeken van lokaal en regionaal voedselbeleid, lokaal/regionaal inkopen, een voedselbos en pluk- of kruidentuin stimuleren, stadslandbouw/gezond lokaal voedsel, het vereenvoudigen van de mogelijkheid om eigen producten te verkopen op de eigen locatie of op een verzamelpunt, en de aquacultuur wordt lokaal verkocht aangevuld met streekproducten. Verder zegt de gemeente Haaksbergen het volgende: “We willen de vervaardiging van eerlijke voedingsproducten die bijdragen aan het karakter van de regio stimuleren en ons inzetten voor goede communicatie tussen lokale producenten en consumenten”.

Klimaatafspraken en -doelen

Naast de doelen van Parijs, de nationale doelen, en gemeentelijke doelen, omvatte dit hoofdbeleids thema nog andere onderwerpen waarvan de uitwerking hierna is te lezen.

Integrale aanpak

Er zijn 33 gemeenten/coalitieakkoorden waarin onderwerpen rondom klimaatmitigatie en klimaatadaptatie ook terugkomen in andere beleidsvelden of portefeuilles. Of waarbinnen het het klimaat-/duurzaamheid beleidsveld expliciet verwezen wordt naar een integrale aanpak of naar verschillende sectoren waarin de gemeente duurzamer wil worden.

Gemeenten benoemen dat duurzaamheid niet iets is dat op zichzelf staat maar verbonden is met alle sociaal-economische en ruimtelijke thema's die in een gemeente spelen. Specifieke beleidsterreinen die genoemd worden zijn: bouwen, de kwaliteit van wonen, gezondheidsbeleid en een gezonde leefomgeving, inrichting van de

openbare ruimte, natuur en landbouw, verkeer en vervoer, milieu en afvalbeleid, voedselproductie, werkgelegenheid.

Er is een onderscheid te maken tussen gemeenten die een integrale aanpak nastreven op het gebied van Duurzaamheid, Klimaatadaptatie en de Energietransitie. Hoe vaak dit is genoemd is te vinden in tabel 4.2.

Tabel 4.2 Overzicht Integrale Aanpak benoemd door

Integrale aanpak	
Totaal Duurzaamheid	23
Alleen duurzaamheid	17
Totaal Energietransitie	13
Alleen energietransitie	2
Totaal Klimaatadaptatie	6
Alleen klimaatadaptatie	1
Duurzaamheid & Energietransitie	6
Duurzaamheid & Klimaatadaptatie	0
Energietransitie & Klimaatadaptatie	2
Duurzaamheid, Energietransitie & Klimaatadaptatie	3
Onbekend	3

Gebruik sociaal kapitaal

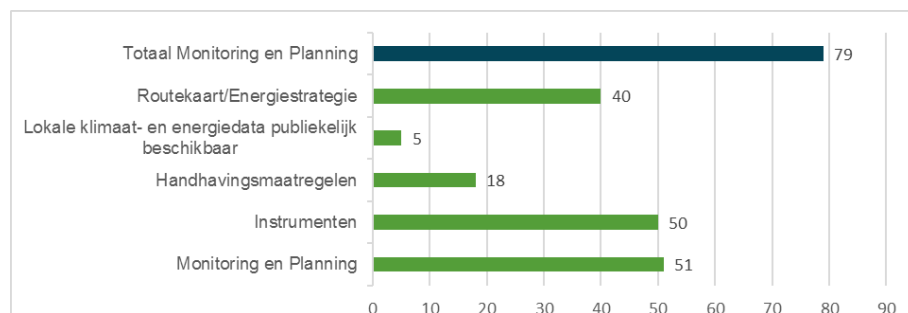
64 gemeenten benoemen het gebruik van sociaal kapitaal in het coalitieakkoord (18 gemeenten met bonus). Bij het gebruik van sociaal kapitaal benoemen gemeente het samenwerken met inwoners, het uitwisselen van kennis, participatie en cocreatie. Gemeenten vragen bewoners om advies en suggesties aan te dragen op het gebied van klimaatbeleid en mee te zoeken naar oplossingen voor lokale klimaatproblemen. In de coalitieakkoorden komt sociaal kapitaal voornamelijk samen met regionale samenwerking, stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente en het ondersteunen van lokale initiatieven terug.

Monitoring en planning

In de analyse is gekeken of gemeenten het voornemen hebben om duurzaamheids- en klimaatbeleid van de gemeente te monitoren en te plannen. Daarnaast is er gekeken op welke manieren gemeenten monitoring en planning willen inzetten. Zoals te zien in figuur 4.11 zijn er in totaal 79 gemeenten die in het coalitieakkoord aandacht besteden aan dit thema; hiervan zijn er 60 die concreet maatregelen benoemen of voor meerdere punten aandacht hebben. De gemiddelde score van de 100 gemeenten op monitoring en planning is met een gemiddelde score van 1,77. De gemeenten 's Hertogenbosch en Heerlen hebben de volledige punten gehaald op dit onderdeel.

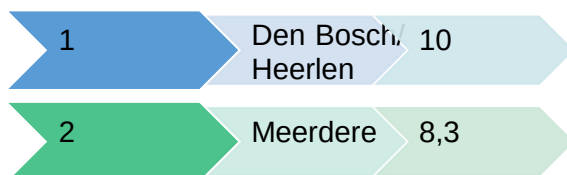
Om de ambities te vertalen naar uitvoering zijn er 50 gemeenten die concreet *instrumenten* benoemd hebben die gemeente een handvat bieden om het duurzaamheid- en klimaatbeleid te monitoren en hun planning uit te voeren. De volgende voorbeelden zijn genoemd in de coalitieakkoorden: een duurzaamheidsscan en prestatiedashboard, een klimaatstresstest en kaart, stappenplan CO₂-reductie en footprint.

18 gemeenten benoemen maatregelen om te controleren en te *handhaven* op het beleid.

Figuur 4.11 Figuur 4.11 Overzicht Monitoring en planning

Top 2 gemeenten monitoring en planning

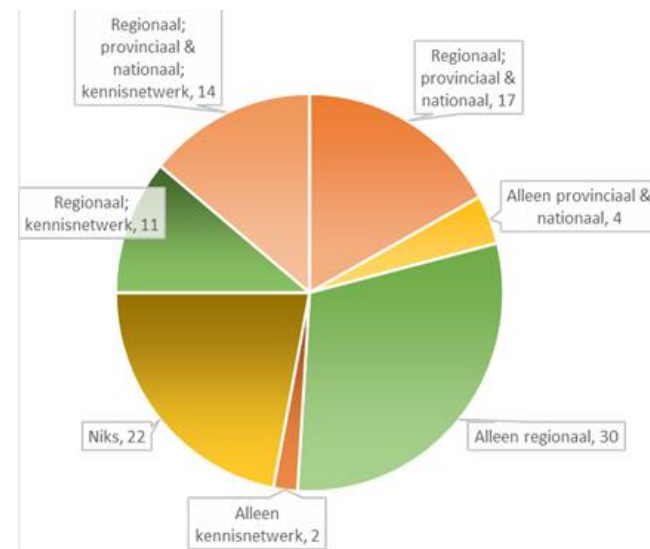

Slechts 5 gemeenten benoemen dat zij lokale klimaat- en energie data jaarlijks publiekelijk beschikbaar willen maken.

In totaal zijn er 16 gemeenten die een *routekaart* ontwikkeld hebben of willen ontwikkelen om het lokaal klimaatbeleid stevig te borgen. 18 gemeenten spreken over het opstellen of gebruiken van een energieagenda of een energiestrategie of verwijzen naar een regionaal akkoord bijvoorbeeld het Gelders energieakkoord, de Twents energie strategie of PALET Parkstad Limburg Energie transitie.

Nationale en regionale samenwerking

In totaal zijn er 78 gemeenten die in het coalitieakkoord een nationale en of regionale samenwerking met stakeholders in het kader van duurzaamheid- en klimaatbeleid beschrijven. Dit is opgedeeld in drie categorieën, (1) regionaal (2) provinciaal en nationaal (3) kennisnetwerken. Er zijn 28 gemeenten die de samenwerkingsverbanden binnen 2 groepen beschrijven en 14 gemeenten die een samenwerkingsverband uit iedere categorie benoemen. Zie voor een verdere uitsplitsing figuur 4.12.

Figuur 4.12 Overzicht Nationale en regionale samenwerking

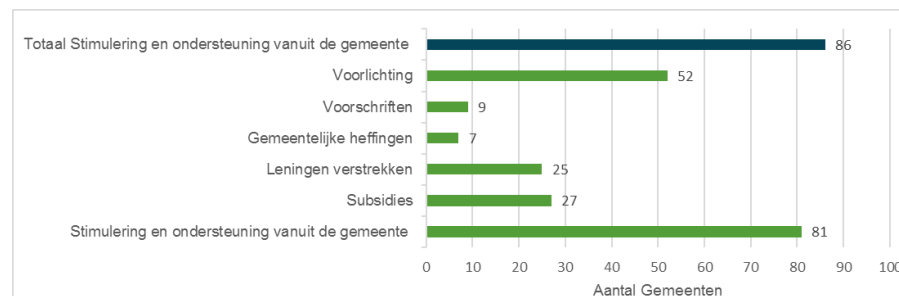
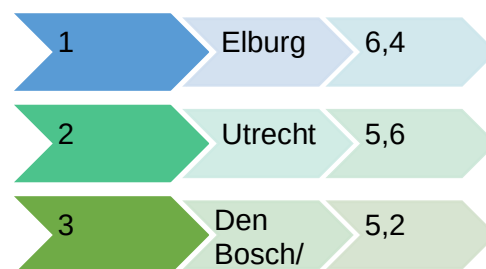
In totaal benoemen 72 gemeenten dat de gemeente wil inzetten op samenwerking met regionale stakeholders en buurgemeenten. 35 gemeenten spreken over samenwerking met de provinciale overheid en of rijksoverheid. En er zijn in totaal 27 gemeenten die benoemen dat de gemeente deelneemt aan kennis netwerken of het voornemen heeft actief gebruik te maken van kennisnetwerken. Verschillende gemeenten benoemen de samenwerking met onderwijs, wetenschap en kennisinstututen. Elf gemeenten hebben aandacht voor een energie- of duurzaamheidsloket en een enkele keer wordt naar samenwerking met VNG verwezen. Verder worden er geen kennisnetwerken benoemd.

Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente

Het beleidsthema 'stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente' omvat 6 onderwerpen. Figuur 4.13 laat zien dat in totaal 86 gemeenten spreken over enige vorm van stimulering of ondersteuning op het gebied van klimaat of duurzaamheid. Hiervan hebben 24 gemeenten 1 punt gescoord, vaak op de meer algemene term 'stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente', of 'voorlichting'. Voorlichting scoort ook het hoogst in het algehele plaatje; 52 gemeenten hebben hier een punt voor gescoord, waaronder 20 een bonuspunt hebben verdiend. Verder hebben bij elkaar ook 52 gemeenten het over subsidies of leningen verstrekken. 9 gemeenten benoemen voorschriften en 7 gemeenten benoemen gemeentelijke heffingen.

Onder *voorschriften* wordt in de coalitieakkoorden gesproken over bijvoorbeeld vergunningen. Dit onderwerp is door de codeurs waarschijnlijk niet op dezelfde manier geïnterpreteerd, waardoor er niet zoveel over dit onderwerp geconcludeerd kan worden. Onder *gemeentelijke heffingen* wordt vooral gesproken over afvalstoffenheffing en rioolheffing. Sommige gemeenten willen

Top 3 gemeenten stimulering en ondersteuning

Figuur 4. 13 Overzicht Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente

bijvoorbeeld een financiële prikkel op restafval en zorgen daarbij dat 'afval scheiden loont'. Daarnaast wil gemeente Terneuzen de rioolheffing koppelen aan het watergebruik om duurzaam gebruik van water te stimuleren.

Binnen het onderwerp *subsidies* wordt vooral gesproken over het geven van subsidie aan bijvoorbeeld inwoners voor duurzame investeringen. Er kan worden gedacht aan subsidie voor vergroening van particuliere gronden, voor zonnepanelen, en korting op bouwleges om energieneutraal te bouwen. *Leningen verstrekken* houdt hiermee verband. In het algemeen wordt gesproken over duurzaamheidsleningen en -fondsen. Dit is bedoeld om energiebesparing of andere duurzaamheidsleningen te stimuleren bij particulieren, bedrijven en verenigingen.

Onder *voorlichting* wordt vooral gesproken over een Energieloket of Duurzaamheidsloket waar mensen heen kunnen voor informatie en advies. Veel gemeenten willen inwoners bewust maken van hun eigen invloed op het milieu. Ook wordt er soms gesproken over duurzaamheidsambassadeurs en wijkambassadeurs; die laatste laten zien hoe mensen hun woning kunnen verduurzamen. Tot slot willen sommige gemeenten educatie op scholen over milieu en natuur.

Overig

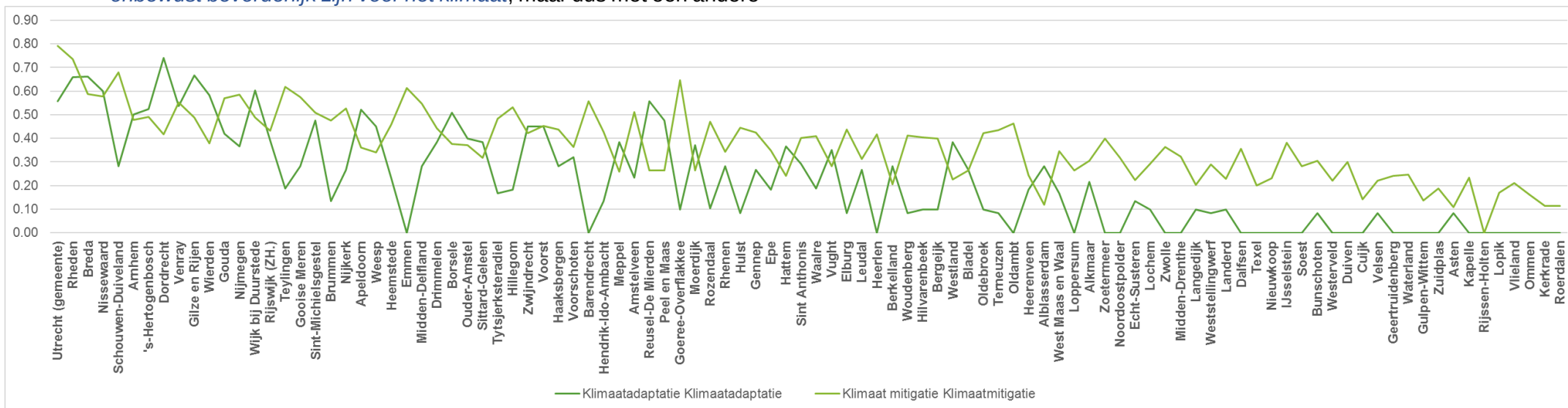
Onder dit kopje vallen bijzonderheden die niet zijn onder te brengen onder een van de andere beleidsthema's. Ook wanneer een gemeente in het algemeen in het coalitieakkoord veel sprak over duurzaamheid in het algemeen en het belang daarvan, dan is vaak een punt aan dit kopje toegevoegd om toch de gemeente hiervoor te waarderen. Daarnaast bevat het nog twee andere deelonderwerpen genaamd 'onbewust bevorderlijk voor het klimaat' en 'geld investeren in duurzaamheids-/klimaatbeleid'. Er zijn in totaal 86 gemeenten die hebben gescoord binnen dit onderdeel.

Voorbeelden van wat er onder *overig* specifiek is genoemd zijn: duurzaam toerisme, verduurzaming van het bedrijfsleven, gifloze onkruidbestrijding en insecten vogelvriendelijke beplanting, en natuur- en milieueducatie. Daarnaast is 'tiny houses' in 24 coalitieakkoorden benoemd en wordt er ook vaak in het algemeen over natuur en biodiversiteit gesproken.

Vaak zijn er in coalitieakkoorden onderwerpen benoemd die *onbewust bevorderlijk zijn voor het klimaat*, maar dus met een andere

reden zijn benoemd. Voorbeelden hiervan zijn: vergroening ten goede van biodiversiteit en gezondheid, openbaar vervoer verbeteren voor de bereikbaarheid, luchtkwaliteit verbeteren, autoluwe binnensteden, fietsverbindingen verbeteren, natuurlijke schoolpleinen, en natuurspeeltuinen.

Sommige gemeenten hebben specifieke bedragen genoemd om te investeren in klimaatbeleid, en scoorden daarom een punt (met bonus) op het onderwerp *geld investeren in duurzaamheids-/klimaatbeleid*. Soms maakt gemeente Utrecht structureel extra middelen vrij voor het programma energie, oplopend tot totaal 6 miljoen euro per jaar. Gemeente Arnhem reserveert jaarlijks een bedrag dat oploopt tot 1,25 miljoen euro voor het aardgasloos maken van wijken. De gemeente Gouda stelt voor de periode 2019-2022 1,2 miljoen euro beschikbaar voor opgaven rondom de energietransitie.

5. Verschillen tussen klimaatbeleidsthema's

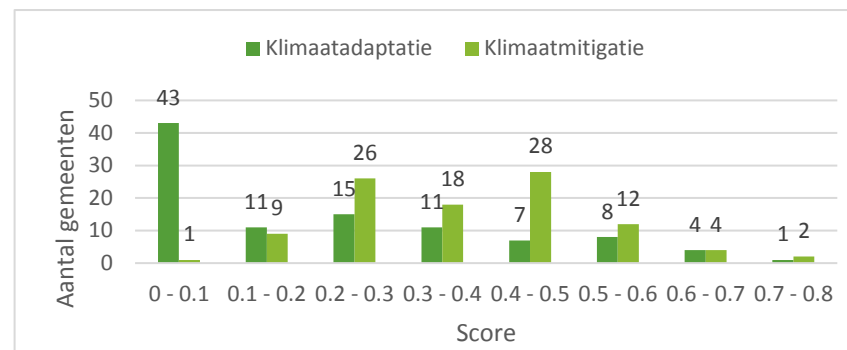
Hoofdbeleidsthema's

Wanneer gekeken wordt naar de verschillen tussen de beleidsthema's valt als eerste het verschil tussen de hoofdthema's klimaatmitigatie en klimaatadaptatie op. In figuur 5.1 is te zien dat de verdeling van de scores op het gebied van klimaatmitigatie anders verdeeld zijn dan de scores op het gebied van klimaatadaptatie. Op het thema klimaatadaptatie wordt door een grote meerderheid van de gemeenten slecht tot heel slecht gescoord. Bijna de helft (43 gemeenten) scoren tussen een 0 of 0.1. Op het thema klimaatmitigatie wordt hoger gescoord en vallen de meeste scores tussen een 0.2 en een 0.6, nog steeds aan de lage kant. Wanneer de grens op 0.4 gelegd wordt scoren maar 20 gemeenten op het gebied van klimaatadaptatie en maar 46 gemeenten op het gebied van klimaatmitigatie een voldoende. Meer dan de helft van de gemeenten scoort dus ondermaats.

Deelbeleidsthema's

In tabel 5.1 wordt verder ingezoomd wordt op de verschillende beleidsthema's. Er zijn ook binnen de beleidsthema's grote verschillen te zien. Bij klimaatmitigatie is er bijna geen aandacht voor duurzame voedselconsumptie- en productie en zelfs als dit onderwerp wel genoemd wordt zijn de scores erg laag. Dit duidt op een niet voldoende uitgewerkt of geconcretiseerde ambitie.

Energieneutrale wijken, duurzame energie productie en duurzame mobiliteit worden even vaak benoemd en circulaire economie worden ongeveer even vaak benoemd. Maar de gemiddelde totaal score bij circulaire economie en energieneutrale wijken is aanzienlijk lager. Ook deze lage score is te verklaren door een gebrek aan uitwerking. Bij circulaire economie blijft het beperkt tot ambities en aanpassingen

Figuur 5.1: Klimaatadaptatie en klimaatmitigatie: scores van gemeenten (0-1)

Tabel 5.1: Scores klimaatadaptatie en klimaatmitigatie

Klimaatadaptatie						
	Niet	Wel		Totaal		
	Aantal	Aantal	Gem. Score	Gem. Score	Gem. score	Gem. Score
Verminderen Hittestress	42	58	1,85/5	3,70	1,07/5	2,14
Watermanagement	40	60	2,35/6	3,92	1,41/6	2,35

Klimaatmitigatie						
	Niet	Wel		Totaal		
	Aantal	Aantal	Gem. Score	Gem. Score	Gem. score	Gem. Score
Duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte	21	79	1,47/2	7,35	1,12/2	5,6
Energieneutrale wijken	15	85	3,22/8	4,03	2,74/8	3,43
Duurzame energie productie	15	85	2,14/4	5,35	1,82/4	4,55
Duurzame mobiliteit	15	85	2,50/5	5,00	2,12/5	4,24
Circulaire economie	14	86	1,84/5	2,96	1,59/5	3,18
Duurzame voedselconsumptie- en productie	70	30	1,32/5	2,64	0,40/5	0,80

Tabel 5.2: Correlaties klimaatadaptatie en klimaatmitigatie

Correlaties	Totaalscore	Hitte	Water	Organisatie	Wijken	Energieproductie	Mobiliteit	Circulaire economie	Consumptie
Totaalscore	1.00	0.73	0.68	0.42	0.61	0.48	0.52	0.61	0.17
Hitte	0.73	1.00	0.48	0.20	0.31	0.19	0.25	0.29	0.10
Water	0.68	0.48	1.00	0.16	0.31	0.20	0.24	0.28	0.13
Organisatie	0.42	0.20	0.16	1.00	0.25	0.21	0.14	0.21	0.00
Wijken	0.61	0.31	0.31	0.25	1.00	0.40	0.30	0.43	-0.09
Energieproductie	0.48	0.19	0.20	0.21	0.40	1.00	0.12	0.32	0.07
Mobiliteit	0.52	0.25	0.24	0.14	0.30	0.12	1.00	0.33	-0.06
Circulaire economie	0.61	0.29	0.28	0.21	0.43	0.32	0.33	1.00	0.09
Consumptie	0.17	0.10	0.13	0.00	-0.09	0.07	-0.06	0.09	1.00

in het afvalstelsel. Daarmee lijkt het meer een 'hot-item' dan een concrete, vergaande ambitie. Daarnaast lijkt het voor gemeenten moeilijker om keuzes te maken en maatregelen te nemen in de bebouwde omgeving dan op het gebied van duurzame energie en mobiliteit. Het kan zijn dat dit komt doordat het voor gemeente een nieuw en onbekend onderwerp is waarvan men nog niet weet hoe ze dit kunnen bereiken. Daarnaast kan het zijn dat dit geen populaire ambitie is om uit te spreken in een coalitieakkoord omdat het vaak extra kosten, onzekerheid en verzet bij bewoners oproept. Tot slot springt het thema duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte er met een gemiddelde totaal score van 5,6 boven uit. Op het gebied van klimaatadaptatie wordt hittestress en watermanagement door nagenoeg een gelijk aantal gemeenten benoemd. Gemeenten scoren over het algemeen iets hoger op het verminderen van hittestress dan op watermanagement. Dit kan voortvloeien uit het feit dat hittestress niet overal een even groot probleem is en dat maatregelen op het gebied van watermanagement (denk aan vergroening, ontharding) ook een positieve werking hebben op het verminderen van hittestress.

Als vervolgens gekeken wordt naar de correlatie (statistische samenhang, waarbij 0; geen lineaire samenhang. 1; perfecte positieve lineaire samenhang en -1; perfecte negatieve lineaire samenhang) tussen de verschillende thema's (zie tabel 5.2) valt op dat de grootste positieve correlatie zit tussen hitte, water, energieneutrale wijken, circulaire economie en de totaalscore. Daarnaast heeft energieneutrale wijken met de meeste thema's een positieve correlatie, dit kan komen doordat maatregelen op het gebied van energieproductie, mobiliteit, hitte en water veelal worden genomen in deze wijken. Ook blijkt dat op het gebied van klimaatadaptatie water en hitte een positieve correlatie hebben (0,48). Maatregelen hangen vaak samen en hebben op beide thema's effect. Daarnaast blijkt uit deze analyse dat duurzame voedselconsumptie- en productie vrijwel geen rol speelt in de totaalscore (0,17) en binnen de andere thema's.

Deelconclusie

Welke verschillen zijn zichtbaar tussen de verschillende klimaatbeleidsthema's?

Het grootste verschil zit in de hoofdklimaatbeleidsthema's, klimaatadaptatie en klimaatmitigatie. De scores op het gebied van klimaatmitigatie liggen hoger dan op het gebied van klimaatadaptatie. Dit komt waarschijnlijk doordat gemeenten meer aandacht hebben voor klimaatmitigatie. Ook worden ambities op het gebied van klimaatmitigatie over het algemeen concreter uitgewerkt dan op het gebied van klimaatadaptatie.

Binnen het hoofdbeleidsthema klimaatmitigatie zijn verschillen te zien tussen de thema's. Circularie economie wordt vaak benoemd, vaker nog dan de andere thema's, maar scoort relatief gezien veel lager. Ook scoort duurzame energieproductie en duurzame mobiliteit hoger dan energieneutrale wijken ondanks dat ze even vaak worden benoemd.

Bij klimaatadaptatie laten de scores zien dat de aandacht voor beide thema's ongeveer even groot is maar dat de uitwerking op het gebied van watermanagement iets groter is.

De beleidsthema's hitte, water, energieneutrale wijken, circulaire economie dragen het meeste bij aan de totaalscore. Hier is dus over het algemeen veel aandacht voor. De andere thema's dragen in (veel) mindere mate bij aan de totaalscore. En deze verdienen dan ook meer aandacht.

Daarnaast is er een positieve correlatie tussen sommige beleidsthema's. Dit suggereert dat de beleidsthema's niet los gezien kunnen worden en veel samenhang met elkaar hebben. Maatregelen op het gebied van energieneutrale wijken hebben ook effect op bijvoorbeeld de duurzame energieproductie, water en hitte. Focussen op een thema heeft invloed op de andere thema's.

Tot slot, op basis van deze analyse is duurzame voedselproductie- en consumptie het ondergeschoven kindje. Vrij weinig aandacht voor, heeft nauwelijks invloed op de totaalscore en hangt vrijwel niet samen met andere thema's.

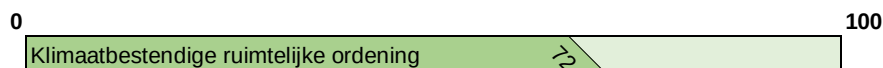
6. Handreiking coalitievorming

In 2018 heeft KVN een document opgesteld om gemeenten een handreiking te geven om klimaat een hoofdthema te maken in de nieuwe beleidsperiode. De handreiking geeft gemeenten handvaten over hoe verschillende klimaatbeleidsthema's opgenomen kunnen worden in het coalitieakkoord (KVN, 2018a). De thema's besproken in de handreiking zijn verwerkt in de codeboom voor de analyse van de coalitieakkoorden. Uit de analyse is af te leiden hoeveel gemeenten in het coalitieakkoord voornemens uitspreken ten aanzien van de verschillende klimaatbeleidsthema's en in hoeverre dit overeenkomt met de ambitie uitgesproken in de handreiking. Hieronder volgt per beleidsthema het aantal gemeenten dat hier aandacht voor heeft in het coalitieakkoord. Een gedetailleerdere beschrijving van de beleidsvoornemens per thema en de uitwerking ervan in de coalitieakkoorden is te vinden in hoofdstuk 4.

Klimaatadaptatie

Klimaatbestendige ruimtelijke ordening

- Beleid voor klimaatbestendig en robuust inrichten van de gemeente ontwikkeld en geïmplementeerd hebben in 2020. 72 gemeenten benoemen in het coalitieakkoord voornemens en of maatregelen om de gemeente klimaatbestendig in te richten. Over een implementatie voor 2020 wordt in de coalitieakkoorden niet gesproken.

Groen is de norm

- Groen is de norm bij stedelijke herinrichting en gemeentelijke aanbestedingen. 49 gemeenten benadrukken het gebruik van groen in de gemeente.

- Streven naar 5% meer vergroening in de komende vier jaar. Deze ambitie wordt door geen van de gemeenten in het coalitieakkoord benoemd.

Klimaatmitigatie

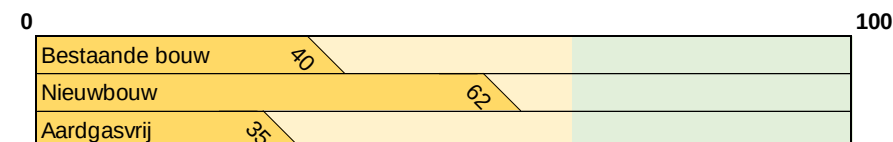
Eigen huis op orde

- Een routekaart klimaatbeleid en/of regionale energiestrategie opstellen, uiterlijk voor 2019. In totaal hebben 34 gemeenten een routekaart en/of energiestrategie opgesteld of het voornemen dit op te stellen, slechts 17 gemeenten doen dit voor 2019.
- De gemeente heeft een voorbeeldfunctie, in eigen gebouwen, vervoer, inkoop- en subsidiebeleid. Het merendeel van de gemeenten (79) geeft zelf het goede voorbeeld.

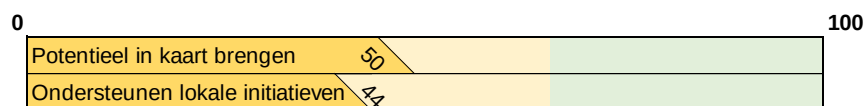
Wijken van de toekomst, energie-neutrale wijken in 2035

- Energiebesparing in de bestaande bouw. 40 van de gemeenten hebben aandacht voor energiebesparing en of duurzame energieproductie in de bestaande bouw.
- Nieuwbouw aardgasvrij en optimaal gebruik mogelijkheden voor duurzame energieproductie. Meer dan de helft (62) van de gemeenten heeft aandacht voor duurzame energieproductie en/of aardgasvrij bij nieuwbouw.
- Aardgastransitie in de bestaande bouw oppakken en implementeren. 35 gemeenten benoemen in het coalitieakkoord het voornemen voor aardgasvrij in de bestaande bouw.

Duurzame energieproductie

- Potentieel in kaart brengen, up-to-date houden en inpassen in ruimtelijke plannen. 50 gemeenten spreken in het coalitieakkoord over het in kaart brengen van mogelijkheden voor het opwekken van duurzame energie of benoemen mogelijkheden voor het opwekken van duurzame energie in de gemeente.
- Ondersteunen lokale initiatieven. 44 gemeenten ondersteunen lokale initiatieven voor het opwekken van duurzame energie.

Duurzame mobiliteit

- Stimulering en facilitering van duurzame vervoersopties. 85 gemeenten besteden in het coalitieakkoord aandacht aan duurzame mobiliteit.
- Integraal plan voor versnelde stimulans van duurzame mobiliteit, binnen twee jaar. Dit is in geen van de coalitieakkoorden expliciet naar voren gekomen.

Versterken en ondersteunen energieke samenleving

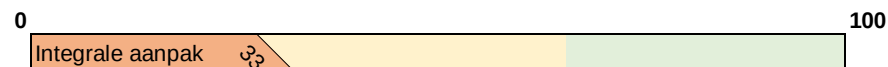
- Vaste plek Energieloket in uitvoering. 11 gemeenten spreken in het coalitieakkoord over een duurzaamheids- of energieloket.
- Omarmen lokale initiatieven, extra aandacht voor het voorkomen van energiearmoede. In de analyse is breder dan alleen het thema energie gekeken naar het omarmen van lokale initiatieven en het geven van extra aandacht voor het aanhaken van mensen met lagere inkomens. 86 gemeenten spreken over enige vorm van stimulering of ondersteuning op het gebied van klimaat of duurzaamheid.

Klimaatafspraken

Gedeelde verantwoordelijkheid

- Integrale aanpak. Bij 33 gemeenten zijn klimaatbeleidsvoornemens ook verwerkt in andere beleidsvelden of portefeuilles.

Boter bij de (duurzame) vis

- Mobiliseren van voldoende kennis, menskracht en middelen. In de analyse is gekeken naar het aantal gemeenten dat gebruik maakt van aanwezig sociaal kapitaal in de gemeente. Dit zijn er 64.

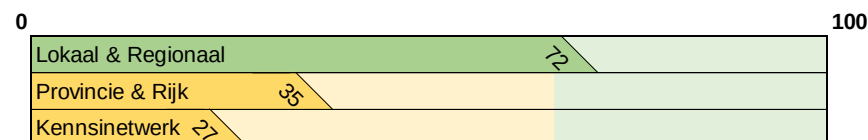
Stevige vinger aan de pols

- Monitoren van voortgang. 60 gemeenten spreken uit het lokale klimaatbeleid te willen monitoren en breder inzichtelijk te willen maken.

Energiebesparing door synergie

- Lokaal en Regionaal. 72 Gemeenten benoemen een samenwerking lokale en regionale stakeholders.
- Provincie en Rijk. 35 Gemeenten spreken in het coalitieakkoord over een wisselwerking met rijk en provincies. 35 gemeenten.
- Kennisnetwerken. 27 spreken over een actieve participatie in verschillende kennisnetwerken.

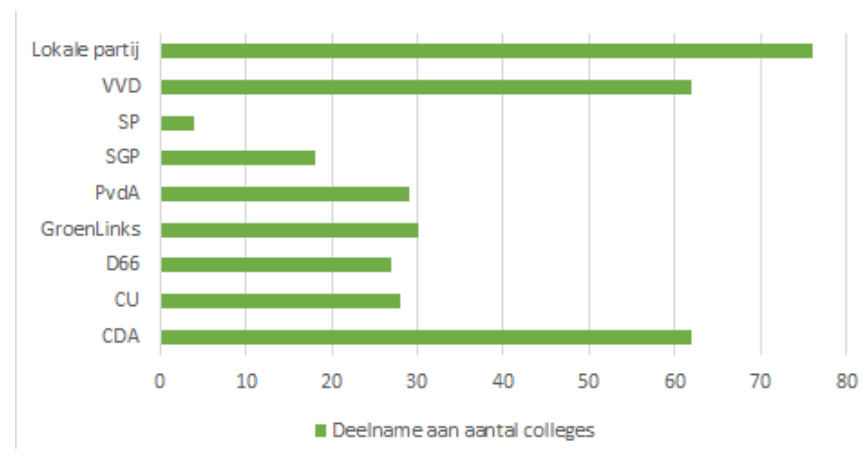

7. Analyse van verschillen in score tussen gemeenten

Inleiding

Om deelvraag 5 te beantwoorden, wordt gebruik gemaakt van Excel en het statistische programma Stata. In het eerste programma kunnen verschillen worden onderscheiden en in het tweede kan de invloed van verschillende gemeentelijke kenmerken worden onderzocht. Bij de analyse van de verschillen in Excel wordt afzonderlijk gekeken naar de gemeentelijke kenmerken, terwijl de analyse van de verschillen in Stata alle kenmerken in één analyse stopt. Hierdoor kan met Excel een verschil worden ontdekt en kan met Stata worden bekeken of het verschil toegeschreven kan worden aan een kenmerk. Meerdere gemeentelijke kenmerken zouden kunnen zorgen voor verschillen in scores tussen gemeenten. Zo zal worden gekeken naar de politieke partijen in het college, het inwoneraantal, de stedelijkheid, de regio waar de gemeente zich bevindt en lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland. De politieke kleur wordt bepaald door te kijken in hoeveel colleges een politieke partij zitting heeft. Een overzicht hiervan is te zien in figuur 7.1. De PVV, Partij voor de Dieren, 50plus en Denk worden niet meegenomen, aangezien zij allen in één college plaatsvinden en er weinig gezegd kan worden over de invloed van deze partijen. Voor de gemeentelijke kenmerken 'inwoneraantal' en 'stedelijkheid' hebben we een classificatie opgesteld, gebaseerd op de gegevens van het CBS. Deze classificatie is te zien in tabel 7.1 en 7.2. Van Klimaatverbond is een gemeente lid, of niet lid.

Per gemeentelijk kenmerk wordt gekeken naar de verschillen in eindscore in paragraaf 7.1, waarna de scores voor de hoofdbeleids thema's langskomen in paragraaf 7.2. Met de deelconclusie wordt afgesloten in paragraaf 7.3.

Figuur 7.1: Deelname aan aantal colleges

Tabel 7.1: Classificatie inwoneraantal gemeenten	
Categorie	Inwoneraantal
1	0 – 10.000
2	10.000 – 20.000
3	20.000 – 50.000
4	50.000 – 100.000
5	100.000 – 150.000
6	> 150.000

Tabel 7.2: Classificatie stedelijkheid gemeenten	
Categorie	Stedelijkheid
1	Niet stedelijk
2	Weinig stedelijk
3	Matig stedelijk
4	Sterk stedelijk
5	Zeer sterk stedelijk

Verschillen tussen gemeenten – eindscore

Politieke kleur – eindscore

Voor iedere politieke partij is een binaire variabele aangemaakt om aan te geven of deze partij wel (1) of niet (0) in het college zitting heeft. In tabel 7.3 is per politieke partij het volgende berekend: de gemiddelde eindscore van de gemeenten waar de partij wel in het college zit en de gemiddelde eindscore van de gemeenten waar de partij niet in het college zit. Vervolgens is het verschil berekend. Per politieke partij zien we het verschil in eindscore wanneer zij wel of niet in het college zitten.

De gemiddelde eindscore van alle gemeenten is 3,1. De gemiddelde eindscores van de gemeenten met respectievelijk het CDA, de ChristenUnie, de SGP, de VVD en de SP in het college verschillen niet of nauwelijks van dit gemiddelde. Gemeenten met D66 (3,95), GroenLinks (3,56) en de SP (3,56) in het college hebben een duidelijk hogere gemiddelde eindscore.

Uit de analyse van het verschil in eindscore tussen de gemeenten waar een politieke partij wel in het college zit en waar een politieke partij niet in het college zit, blijkt dat het verschil voor de ChristenUnie (0,17), de SGP (-0,12), en de VVD (0,13) erg klein is. Duidelijkere verschillen zijn te zien bij het CDA (-0,28), D66 (1,22), GroenLinks (0,72), de PvdA (0,34), de SP (0,53) en de lokale partij (-0,50). Dit beeld lijkt overeen te komen met de achtergrond van deze partijen. Linkse, progressieve partijen als D66, GroenLinks, de SP en PvdA scoren over het algemeen hoger op duurzaamheidsbeleid, dan conservatieve partijen als het CDA en de SGP.

In Stata is een regressie analyse uitgevoerd, waarbij de invloed van de verschillende gemeentelijke kenmerken op de eindscore wordt getoetst. Uit deze analyse blijkt dat enkel D66 een significant effect op de eindscore lijkt te hebben. Dit betekent dat we van de andere politieke partijen geen afzonderlijke invloed op de eindscore vinden. Hieruit valt af te leiden dat als D66 in het college zit van een

gemeente, dit samenhangt met een hogere score dan wanneer D66 niet in het college zit. Het beeld komt overeen met bovenstaande analyse, waarbij alleen D66 een opvallend verschil liet zien.

Het verschil in score kan naast politieke kleur ook verklaard worden door andere variabelen, zoals het inwoneraantal en de mate van stedelijkheid. Deze variabelen kunnen samenhangen met de omvang van een politieke partij in een gemeente. Er is een verschil waarneembaar in de eindscore van de gemeenten met een verschillende politieke kleur. Echter blijkt uit de Stata analyse dat de politieke partijen geen significant effect hebben op de eindscore, met uitzondering van D66.

Tabel 7.3: gemiddelde eindscore per politieke partij in het college

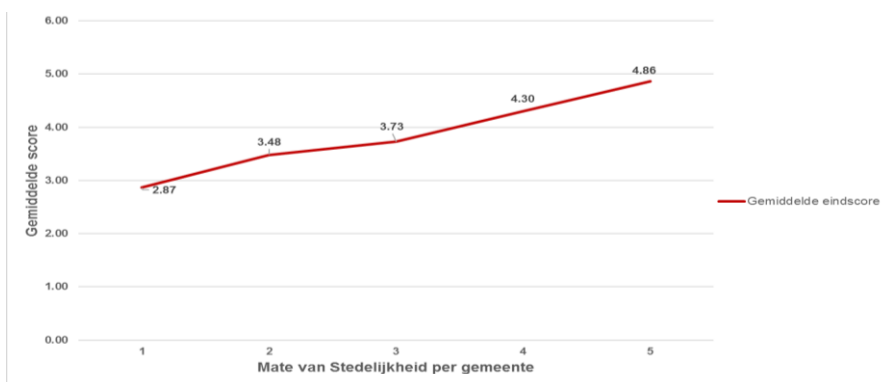
	WEL in college	NIET in college	VERSCHIL
CDA	2,95	3,23	-0,28
ChristenUnie	3,18	3,01	0,17
D66	3,95	2,73	1,23
GroenLinks	3,56	2,84	0,72
PvdA	3,30	2,96	0,34
SGP	2,96	3,08	-0,12
SP	3,56	3,04	0,53
VVD	3,11	2,98	0,13
Lokale partij	2,94	3,43	-0,50

Stedelijkheid – eindscore

Voor het bepalen van de mate van stedelijkheid van gemeenten is de classificatie van het CBS gebruikt. Het CBS heeft alle Nederlandse gemeenten ingedeeld in 5 categorieën met betrekking tot de mate van stedelijkheid. Categorie 5 betekent dat een gemeente zeer stedelijk is (meer dan 2500 adressen per vierkante kilometer), terwijl categorie 1 betekent dat de gemeente helemaal niet stedelijk is (minder dan 500 adressen per vierkante kilometer) (CBS, 2018).

De gemeenten waarvan het coalitieakkoord is geanalyseerd, zijn ingedeeld in deze vijf categorieën en de gemiddelde eindscore per categorie is berekend. Zeer stedelijke gemeenten (5) hebben een gemiddelde eindscore van 4,86, terwijl niet stedelijke gemeenten (1) een gemiddelde eindscore van 2,26 hebben. In figuur 7.2 is een duidelijk positief verband te zien tussen de gemiddelde eindscore en de mate van stedelijkheid van een gemeente.

Het is mogelijk dat andere variabelen (zoals inwoneraantal, financiële positie, landoppervlak, lokale cultuur/opvattingen) die nu opgenomen zijn in het stedelijkheidsvariabele, de correlatie tussen stedelijkheid en de gemiddelde score bepalen en dus niet de mate van stedelijkheid zelf. Uit de Stata analyse blijkt dat de relatie tussen de

Figuur 7.2: Gemiddelde score en stedelijkheid van gemeenten

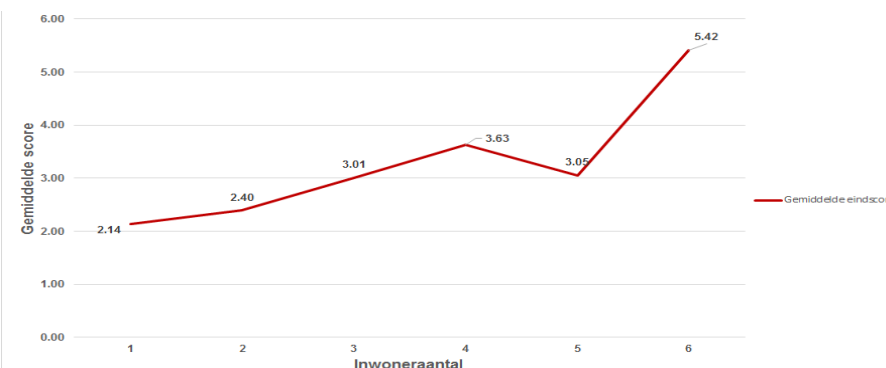
eindscore en stedelijkheid geen significantie heeft wanneer deze andere variabelen als controle worden toegevoegd.

Er is een verschil waarneembaar in de eindscore van de gemeenten met een verschillende mate van stedelijkheid. Echter blijkt uit de Stata analyse dat stedelijkheid geen significant effect heeft op de eindscore.

Inwoneraantal – eindscore

De gemeenten zijn op inwoneraantal ingedeeld in 6 verschillende categorieën. Categorie 6 betekent dat de gemeente zeer veel inwoners heeft (>150.000), terwijl categorie 1 betekent dat de gemeente weinig (<10.000) inwoners heeft. Vervolgens is de gemiddelde eindscore per categorie gemeenten berekend.

Gemeenten met een laag inwoneraantal (<10.000) hebben een gemiddelde eindscore van 2,14, terwijl gemeenten met een (zeer) hoog inwoneraantal (>150.000) een gemiddelde eindscore van 5,42 behaald hebben. De gemiddelde eindscore is hoger bij een gemeente met veel inwoners en lijkt dus samen te hangen met het inwoneraantal.

Figuur 7.3: Gemiddelde score en stedelijkheid van gemeenten

Deze analyse wordt ondersteund door de analyse in Stata. Er wordt een positief verband aangetoond tussen de inwonersgroep en de eindscore. Hieruit blijkt dat wanneer je één inwonersgroep stijgt, dit samenhangt met een hogere score en vice versa. Het verband tussen inwoneraantal en de hoogte van de gemiddelde eindscore houdt niet per definitie in dat er ook sprake is van een direct causaal verband.

Lidmaatschap Klimaatverbond Nederland – eindscore

De gemeenten kunnen onderverdeeld worden in twee groepen: wel lid van Klimaatverbond Nederland (45) en niet lid van Klimaatverbond Nederland (55). Figuur 7.4 toont dat de gemiddelde eindscore van gemeenten die lid zijn van Klimaatverbond Nederland 0,42 punt hoger ligt dan de gemiddelde eindscore van gemeenten die geen lid zijn van Klimaatverbond Nederland. Er is een verschil in score tussen leden en niet-leden van Klimaatverbond Nederland waarneembaar. Deze berekening is echter nog niet gecorrigeerd voor andere variabelen die het verschil in score kunnen beïnvloeden. Zo zijn de gemeenten die lid zijn mogelijk meer verstedelijkt of ze hebben een hoger inwoneraantal dan gemeenten die geen lid zijn. Bovendien is

Figuur 7.4: Gemiddelde score en het lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland

het aanneembaar dat de gemeenten die lid zijn, zich hebben aangemeld omdat ze zelf meer met klimaatbeleid wilden gaan doen. Deze hypothese wordt ondersteund door de Stata analyse, waaruit blijkt dat het lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland geen direct verband houdt met de eindscore. Er is een verschil waarneembaar in de eindscore van de gemeenten die wel of niet lid zijn van Klimaatverbond Nederland. Echter blijkt uit de Stata analyse dat het lidmaatschap geen significant effect heeft op de eindscore.

Deelconclusie verschillen tussen gemeenten – eindscore

Er is onderzocht of er een verschil waarneembaar is in de gemiddelde eindscore per gemeentelijk kenmerk. Daarnaast is er gekeken of deze gemeentelijke kenmerken ook daadwerkelijk een significant effect op de eindscore hebben. Uit deze analyse is gebleken dat voor alle vier gemeentelijke kenmerken (politieke kleur, stedelijkheid, inwoneraantal en lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland), er een verschil in eindscore waarneembaar is. Echter, enkel het gemeentelijk kenmerk 'inwoneraantal' heeft daadwerkelijk een significant effect op de eindscore van gemeenten.

Verschillen tussen gemeenten – hoofdthemascores

Politieke kleur - hoofdthemascores

In de tabellen 7.4, 7.5 en 7.6 is per politieke partij en per hoofdthemascore het volgende berekend: de gemiddelde hoofdthemascore van de gemeenten waar de partij wel in het college zit en de gemiddelde hoofdthemascore van de gemeenten waar de partij niet in het college zit. Vervolgens is het verschil berekend.

De gemiddelde score van gemeenten op klimaatadaptatie, klimaatmitigatie en klimaatafspraken is respectievelijk 2,2; 3,7 en; 3,0. De gemeenten met het CDA of de lokale partij in het college scoren op alle drie de onderdelen lager dan dit gemiddelde. De gemeenten waar de ChristenUnie, de VVD of de SGP in het college zit, hebben een gemiddelde eindscore die rond de gemiddelde score van alle gemeenten schommelt. De colleges waar de PvdA in zit, scoren op alle drie de hoofdthema's een iets hoger gemiddelde, maar het verschil is niet groot. Het grootste positieve verschil is zichtbaar bij D66 en GroenLinks. Ook de gemeenten met een college waar de SP in zit, laten een hogere gemiddelde score zien. Dit patroon is gelijk voor alle drie de verschillende hoofdbeleids thema's.

De spreiding van de verschillen (optelsom van de hoogste absolute waarden van het positieve en negatieve verschil) is het grootst bij klimaatadaptatie (2,05), gevolgd door klimaatmitigatie (1,63) en klimaatafspraken (1,27).

Het verschil in score kan naast politieke kleur ook verklaard worden door andere variabelen, zoals het inwoneraantal en de mate van stedelijkheid. Deze variabelen kunnen samenhangen met de omvang van een politieke partij in een gemeente.

Wanneer in Stata wordt gekeken naar de samenhang tussen de hoofdthemascores en politieke partijen, is er bij klimaatmitigatie een significante relatie tussen dit thema en de ChristenUnie, D66 en lokale partijen. Echter is de invloed miniem en kan worden verwaarloosd. Hetzelfde geldt voor de samenhang tussen klimaatafspraken en lokale partijen. Deze relatie is significant, maar verwaarloosbaar omdat het een zeer kleine invloed heeft op de score. Voor klimaatadaptatie is er geen significante relatie met politieke partijen.

Er is een verschil waarneembaar in de hoofdthemascores van de gemeenten met een verschillende politieke kleur. Bij klimaatmitigatie en klimaatafspraken zijn er significante relaties gevonden, echter zijn de effecten zo klein dat deze verwaarloosbaar zijn. Voor klimaatadaptatie is er geen significant effect gevonden.

Tabel 7.4: gemiddelde score klimaatmitigatie per politieke partij in het college

	WEL in college	NIET in college	VERSCHIL
CDA	3,56	3,91	-0,35
ChristenUnie	3,84	3,64	0,20
D66	4,63	3,35	0,20
GroenLinks	4,09	3,52	0,56
PvdA	3,85	3,63	0,22
SGP	3,41	3,75	-0,34
SP	4,48	3,66	0,82
VVD	3,83	3,46	0,37
Lokale partij	3,62	3,94	-0,32

Tabel 7.5: gemiddelde score klimaatafspraken per politieke partij in het college

	WEL in college	NIET in college	VERSCHIL
CDA	3,01	3,12	-0,11
ChristenUnie	3,33	2,94	0,39
D66	3,80	2,77	1,03
GroenLinks	3,78	2,74	1,04
PvdA	3,36	2,92	0,44
SGP	3,18	3,02	0,16
SP	3,55	3,03	0,52
VVD	2,97	3,17	-0,20
Lokale partij	-0,23	3,22	-0,23

Tabel 7.6: gemiddelde score klimaatadaptatie per politieke partij in het college

	WEL in college	NIET in college	VERSCHIL
CDA	2,11	2,39	-0,28
ChristenUnie	2,21	2,23	-0,02
D66	3,16	1,87	1,29
GroenLinks	2,65	2,04	0,61
PvdA	2,43	2,13	0,30
SGP	2,19	2,23	-0,04
SP	2,54	2,21	0,34
VVD	2,30	2,09	0,21
Lokale partij	2,04	2,80	-0,76

Stedelijkheid - hoofdthemascores

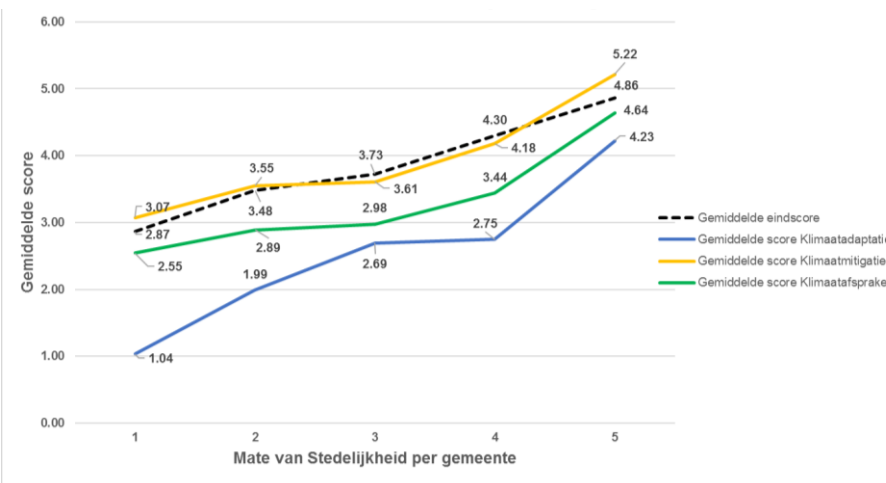
De gemeenten zijn ingedeeld in de 5 categorieën van stedelijkheid en vervolgens is voor ieder hoofdbeleidsstema de gemiddelde hoofdthemascore per categorie uitgerekend.

Bij klimaatadaptatie hebben zeer stedelijke gemeenten (5) een gemiddelde score van 4,23, terwijl de niet stedelijke gemeenten (1) een 1,04 scoren. Dit is mogelijk te verklaren doordat problemen als hittestress, vooral in de grotere steden spelen. Bij klimaatmitigatie is de gemiddelde score iets hoger met een 5,22 voor zeer stedelijke gemeenten (5) en een 3,07 voor niet stedelijke gemeenten (1). Bij klimaatafspraken scoren zeer stedelijke gemeenten gemiddeld gezien een 4,64, terwijl niet stedelijke gemeenten een gemiddelde score van 2,55 behalen.

Het verschil in de gemiddelde hoofdthemascore tussen het meest (5) en minst stedelijke gebied (1) is het grootst bij het hoofdbeleidsstema klimaatadaptatie (3,19), gevolgd door klimaatmitigatie (2,15) en klimaatafspraken (2,09). Bij alle drie de hoofdbeleidsstema's is de gemiddelde hoofdthemascore hoger naar mate de stedelijkheid toeneemt. Het is mogelijk dat andere variabelen (zoals inwoneraantal, financiële positie, landoppervlak, lokale cultuur/opvattingen) die nu opgenomen zijn in het stedelijkheidsvariabele, de correlatie tussen stedelijkheid en de gemiddelde score bepalen.

Uit de analyse in Stata blijkt dat stedelijkheid geen significante waarde aanneemt in ieder van de hoofdbeleidsstema's. Hieruit kan worden afgeleid dat het effect van stedelijkheid, wanneer gecontroleerd voor andere gemeentelijke kenmerken, niet afzonderlijk een effect heeft op de scores van de hoofdbeleidsstema's.

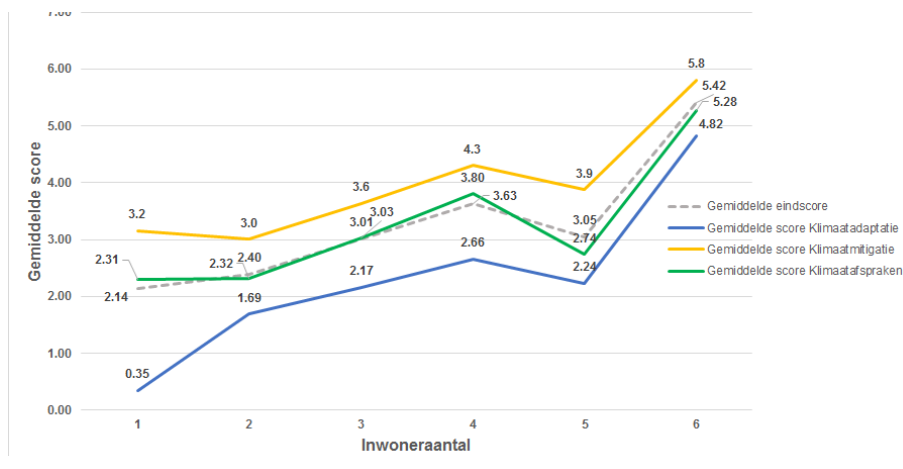
Er is een verschil waarneembaar voor alle drie de hoofdthemascores van de gemeenten met een verschillende mate van stedelijkheid. Echter blijkt uit de Stata analyse dat voor elk van de hoofdthema's stedelijkheid geen significant effect heeft op de scores.

Figuur 7.5: Gemiddelde score en stedelijkheid van gemeenten

Inwoneraantal - hoofdthemascores

De gemeenten zijn ingedeeld in de 6 categorieën van inwoneraantal. Vervolgens is voor ieder hoofdbeleidsstema de gemiddelde hoofdthemascore per categorie uitgerekend. Bij klimaatadaptatie hebben gemeenten met zeer veel inwoners (6) een gemiddelde score van 4,82, terwijl de gemeenten met heel weinig inwoners (1) een gemiddelde score van 0,35 hebben. De gemiddelde score bij klimaatmitigatie is iets hoger met een 5,81 voor gemeenten met zeer veel inwoners (6) en een 3,16 voor gemeenten met heel weinig inwoners (1). Op het hoofdbeleidsstema 'klimaatafspraken' hebben de gemeenten met zeer veel inwoners (6) tot slot een gemiddelde score van 5,28, terwijl de gemeenten met heel weinig inwoners (1) een 2,31 scoren.

Figuur 7.6: Gemiddelde score en inwoneraantal per gemeente

Het verschil in de gemiddelde hoofdthemascore tussen de gemeenten met de meeste inwoners (6) en de minste inwoners (1) is het grootst bij het hoofdbeleidsstema 'klimaatadaptatie' (4,47), gevolgd door respectievelijk klimaatafspraken (2,97) en klimaatmitigatie (2,65).

Bij alle drie de hoofdbeleidsstema's is de gemiddelde hoofdthemascore hoger naar mate het inwoneraantal toeneemt. Er is dus een verschil waarneembaar in de gemiddelde scores tussen de hoogte van het inwoneraantal van gemeenten.

Deze analyse wordt ondersteund door de analyse in Stata. Er wordt een positief verband aangetoond tussen het inwonersaantal en de hoofdthemascores. Het verschil is echter zeer klein.

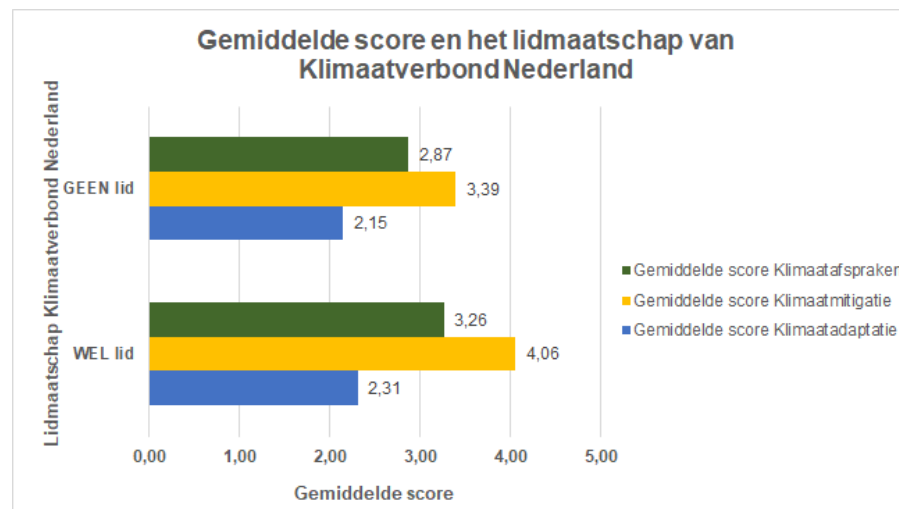
Lidmaatschap Klimaatverbond Nederland - hoofdthemascores

De gemeenten kunnen onderverdeeld worden in twee groepen: wel lid van Klimaatverbond Nederland (45) en niet lid van Klimaatverbond Nederland (55). De gemiddelde score per hoofdbeleidsstema is voor zowel de groep 'niet-leden' als voor de groep 'leden' berekend. Figuur 7.7 toont dat bij elk hoofdbeleidsstema, de gemiddelde score hoger ligt bij gemeenten die lid zijn van Klimaatverbond Nederland,

dan bij gemeenten die geen lid zijn. Het verschil in gemiddelde score tussen leden en niet-leden is het grootst bij het hoofdbeleidsstema 'klimaatmitigatie' (0,67), gevolgd door Klimaatafspraken (0,39) en Klimaatadaptatie (0,16).

Deze berekende verschillen in score tussen leden en niet-leden van Klimaatverbond, zijn nog niet gecorrigeerd voor andere variabelen die het verschil in score beïnvloeden. Zo zijn de gemeenten die lid zijn mogelijk meer verstedelijkt of ze hebben een hoger inwoneraantal dan gemeenten die geen lid zijn. Bovendien is het aanneembaar dat de gemeenten die lid zijn, zich hebben aangemeld omdat ze zelf meer met klimaatbeleid wilden gaan doen.

Deze hypothese wordt ondersteund door de Stata analyse, waaruit blijkt dat het lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland geen direct verband houdt met de scores van ieder van de hoofdbeleidsstema's. Er is een verschil waarneembaar in de beleidsthemascores van de gemeenten die wel of niet lid zijn van Klimaatverbond Nederland. Echter blijkt uit de Stata analyse dat het lidmaatschap geen significant effect heeft.

Figuur 7.7: Gemiddelde score en het lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland

Deelconclusie Verschillen tussen gemeenten – hoofdthemascores

Er is onderzocht of er een verschil waarneembaar is in de gemiddelde hoofdthemascores per gemeentelijk kenmerk. Daarnaast is er gekeken of deze gemeentelijke kenmerken ook daadwerkelijk een significant effect op de hoofdthemascores hebben. Uit deze analyse is gebleken dat voor alle vier gemeentelijke kenmerken (politieke kleur, stedelijkheid, inwoneraantal en lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland), er bij iedere hoofdbeleids-thema een verschil in score waarneembaar is. Van de kenmerken 'inwoneraantal' en 'politieke kleur' waren een aantal significante effecten gevonden. Deze waren daarentegen erg klein, waardoor verwaarloosbaar.

Deelconclusie

Welke verschillen zijn er zichtbaar tussen gemeenten op basis van politieke en demografische kenmerken en het lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland?

Er is eerst onderzocht of er een verschil waarneembaar is in de gemiddelde eindscore per gemeentelijk kenmerk. Daarna is per gemeentelijk kenmerk onderzocht of er een verschil waarneembaar is in de gemiddelde hoofdthemascores. Voor zowel de eindscore, als de hoofdthemascores zijn er verschillen waarneembaar voor alle vier gemeentelijke kenmerken (politieke kleur, stedelijkheid, inwoneraantal en lidmaatschap Klimaatverbond Nederland).

Vervolgens is onderzocht of deze gemeentelijke kenmerken ook daadwerkelijk een significant effect op de eindscore en hoofdthemascores hebben. Bij deze analyse is gecontroleerd voor variabelen die de scores ook kunnen beïnvloeden. Enkel het gemeentelijk kenmerk 'inwoneraantal' heeft daadwerkelijk een significant effect op de eindscore van gemeenten. Voor de hoofdthemascores waren significante effecten gevonden voor de kenmerken 'inwoneraantal' en 'politieke kleur', doch deze waren erg klein, waardoor verwaarloosbaar.

8. Discussie

De interpretatie van de resultaten en de daarbij horende beperkingen van de uitgevoerde analyse worden in dit hoofdstuk behandeld.

Beperkingen van coalitieakkoorden

Tijdens het uitvoeren van de analyse van de coalitieakkoorden kwam naar voren dat een akkoord op verschillende manieren tot stand komt en dat dat invloed heeft op de inhoud van een dergelijk akkoord. Dit heeft gevolgen voor de conclusies van dit onderzoek. Onder andere de volgende variaties kwamen langs: coalitieakkoord (op hoofdlijnen), bestuursakkoord, voorlopig coalitieprogramma, uitgangspunten en samenlevingsakkoord, raadsprogramma en een hoofdlijnenakkoord. Dit resulteert in het feit dat sommige akkoorden zich beperken tot de hoofdlijnen, die op een later moment nog verder uitgewerkt zullen worden. Of, de precieze invulling van het akkoord wordt in overleg met de gehele raad, bedrijven en/of inwoners bepaald. Dit betekent dat misschien niet alle beleidskeuzes zijn opgenomen in het akkoord maar er in de praktijk wel rekening mee wordt gehouden. Daarnaast is de analyse van de coalitieakkoorden een momentopname. Echter, wel een momentopname die weergeeft wat voor de komende 4 jaar belangrijk is. Dit heeft gevolgen voor de conclusies van dit onderzoek. Concluderend, de uitkomsten van de analyse van de coalitieakkoorden moeten in perspectief worden geplaatst. De resultaten zijn gebaseerd op wat er genoemd wordt, en hoever dat is uitgewerkt. Daarmee kan inhoudelijk nog weinig gezegd worden over de waarde van deze beleidsvoornemens. De afweging is gemaakt om geen rekening te houden met de verschillende vormen van akkoorden, de akkoorden werden op dezelfde manier

geïnterpreteerd. In toekomstige studies zou hier rekening mee gehouden kunnen worden door bijvoorbeeld ook te kijken naar aparte klimaat- en duurzaamheidsstrategieën die worden opgesteld. Verder moet de vraag van wat nu echt de waarde van een coalitieakkoord is beantwoord worden.

Overige beperkingen

In deze analyse zijn bij wijze van een steekproef 100 gemeenten gekozen en geanalyseerd. Er moet bij de interpretatie van dit onderzoek rekening gehouden worden met het feit dat dit betekent dat de uitkomsten van de analyse geen algeheel beeld geven van Nederland. Daarnaast wijkt de eerste steekproef af van de uiteindelijk geanalyseerde gemeenten. Dit komt door het feit dat nog niet in alle gemeenten een coalitieakkoord gepresenteerd was. Dit alles betekent dat de uiteindelijke scores per beleidsthema's anders hadden kunnen uitvallen.

Daarnaast zijn er verschillen in het coderen en scoren tussen de verschillende onderzoekers. Voor het coderen en het scoren van de coalitieakkoorden zijn een codeerhandleiding en scorehandleiding opgesteld. Elk coalitieakkoord is gecodeerd door een eerste codeur en vervolgens gecheckt door een tweede codeur. Op deze wijze is geprobeerd om de analyse op een consistente wijze uit te voeren. Echter, vanwege subjectiviteit kunnen er alsnog minimale verschillen ontstaan in het coderen en scoren van de coalitieakkoorden. Dit zou kunnen betekenen dat bij een herhaling van deze analyse minimale verschillen kunnen optreden in vergelijking met de eerste analyse. Ook is de vertaalslag van codes naar scores niet altijd goed gegaan door fouten in de handleiding waardoor op sommige plekken enkele punten niet zijn toegekend.

Verder omvatten de in dit onderzoek geformuleerde beleidsthema's niet het gehele veld van klimaatadaptatie en klimaatmitigatie. De score heeft dan ook alleen betrekking tot deze thema's, een verdere aanvulling op beleidsthema's of gedetailleerdere uitwerking van beleidsthema's kan een nog completer beeld schetsen. Daarnaast is een wegingsfactor toegekend aan de verschillende beleidsthema's op een zowel objectieve als subjectieve manier. Hierbij is rekening gehouden met wat de meeste impact heeft op het klimaat, hoe groot de bijdrage vanuit de gemeente kan zijn op dat beleidsthema, en de manier van scoren. Dit betekent dat vanuit de praktijk een andere mate van belang naar voren kan komen t.a.v. de beleidsthema's met andere scores tot gevolg. Ook zijn sommige thema's te specifiek waardoor het lastig is om een bonuspunt (voor een uitwerking) te verdienen, met als resultaat dat scores op dat specifieke beleidsthema laag uitvallen en een vertekend beeld geven. Daarnaast zijn sommige maatregelen/thema's zo verweven met elkaar dat ze andere meerdere beleidsthema's kunnen vallen en daardoor ook een 'dubbele' score krijgen.

De beleidsthema's in relatie met 'klimaat afspraken', zoals integrale aanpak, sociaal kapitaal en regionalesamenwerking, worden vaak benoemd. In dit onderzoek is ervoor gekozen om alleen een score toe te kennen wanneer deze thema's in combinatie met klimaatbeleid werden benoemd. Dit resulteert in het feit dat gemeenten deze koppeling misschien wel maken in de praktijk en minder in de coalitieakkoorden waardoor de score hoger uit had kunnen vallen. Ook ten aanzien van de analyse zijn er een aantal beperkingen. Door te werken met het statische programma Stata probeer je een zo goed mogelijke vergelijking met de werkelijkheid te maken. Dat wil zeggen, je probeert alle mogelijke kenmerken die van invloed kunnen zijn,

mee te nemen. Echter dit is niet altijd mogelijk, bijvoorbeeld door het ontbreken van data. In de analyse is bijvoorbeeld niet gekeken naar de financiële positie van gemeenten of het opleidingsniveau van haar inwoners. Ook dit is van invloed op de score.

9. Conclusie

Gemeenten zijn cruciale spelers in klimaatbeleid. KVN helpt de Nederlandse gemeenten al 26 jaar met ambitieus klimaatbeleid, maar in deze tijd is het nodige veranderd. De afgelopen gemeenteraadsverkiezingen bieden KVN een mooie gelegenheid om inzicht te krijgen in deze veranderingen. Dit rapport geeft KVN inzicht in de gemeentelijke beleidsvoornemens op het gebied van klimaatadaptatie en klimaatmitigatie. De gemeentelijke beleidsvoornemens zijn inzichtelijk gemaakt door middel van een analyse van de coalitieakkoorden. De analyse leidde tot de volgende inzichten:

De analyse van de coalitieakkoorden laat zien dat gemeenten verschillende ambities hebben op het gebied van klimaat. Variërend van de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs tot gemeentelijke doelen. Echter, een groot deel van de gestelde ambities ontbreekt het aan een concrete uitwerking. Daarnaast is er toch nog een groot aantal gemeenten die geen specifieke ambities uitspreken t.a.v. het klimaat. Het blijft dus maar de vraag wanneer gemeenten op dezelfde voet voort blijven zetten ze in lijn liggen met de nationale doelen en het klimaatakkoord van Parijs. Doelen moeten uitgesproken worden en nú al moeten concrete stappen gezet worden.

De scores van gemeenten lopen flink uiteen. Gemeenten spreken in verschillende mate hun ambitie uit op de klimaatbeleidsthema's. Over het algemeen blijft het daarbij en worden thema's niet concreet gemaakt met maatregelen en voorbeelden. Tevens beperken gemeenten zich tot een aantal thema's rondom klimaatbeleid. Wanneer vervolgens gekeken wordt naar de verschillen tussen de beleidsthema's, presteren gemeenten over het algemeen beter op het gebied van klimaatmitigatie dan op het gebied van klimaatadaptatie. Hieruit blijkt dat het thema klimaatadaptatie nog niet doorgedrongen is tot alle gemeenten. Op beide vlakken ontbeert

het gemeenten daarnaast ook vaak aan de invulling van deze thema's, welke maatregelen worden genomen en wat levert het op? Binnen klimaatmitigatie is er voornamelijk aandacht voor het thema circulaire economie terwijl een uitwerking hiervan nooit echt gegeven wordt. Dit in tegenstelling tot de andere thema's als energieneutrale wijken, duurzame energie en duurzame mobiliteit, waar ook veel aandacht voor is maar ook uitgewerkt worden in de vorm van concrete maatregelen. Binnen klimaatadaptatie is voornamelijk aandacht voor watermanagement en in mindere mate aandacht voor hittestress. Naast verschillen tussen de beleidsthema's is het ook zo dat de verschillende beleidsthema's in relatie staan met elkaar. Dit suggereert dat beleidsvoornemens vaak in een groter context geplaatst kunnen worden. Het thema wat het minst terugkomt en uitgewerkt is, is duurzame voedselconsumptie- en productie.

Een vergelijking van de beleidsvoornemens met de "Handreiking coalitievorming gemeenteraad" van KVN laat zien dat de handreiking op enkele punten voldoende wordt overgenomen. Dit is met name op de thema's; vergroening, duurzame mobiliteit en deels op de thema's; eigen huis op orde en duurzame energieproductie. Echter, suggesties als het opstellen van een routekaart/energiestrategie, een integrale aanpak hanteren, samenwerking aangaan met het Rijk/provincies, deelnemen aan kennisnetwerken en het potentieel van duurzame energie in kaart brengen worden onvoldoende overgenomen. Het meest opvallende is dat de suggesties m.b.t. energiebesparing in bestaande bouw en de aardgastransitie, toch speerpunten van de handreiking, opvallend weinig worden overgenomen.

De verschillende eigenschappen van gemeenten hebben invloed op de beleidsvoornemens t.a.v. het klimaat. De politieke kleur, de stedelijkheid van een gemeente en het wel of niet lid

zijn van KVN zijn hier voorbeelden van. Echter, het inwonertal van een gemeente lijkt de grootste invloed uit te oefenen op de beleidsvoornemens.

10. Literatuurlijst

Bauwens, T., & Defourny, J. (2017). *Social capital and mutual versus public benefit: The case of renewable energy cooperatives*. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 88(2), 203-232.

Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford University Press.

de la Court, T. (2018). Concept Gemeenten van de toekomst? De klimaatbestendigheid van de Gelderse coalitieakkoorden. Gelders Energieakkoord.

Rovers, V., Bosch P., & Albers, R. (2014). *Eindrapport Climate Proof Cities 2010-2014*. Climate Proof Cities consortium.

CBS (2018). *Begrippen: stedelijkheid van een gebied*. Geraadpleegd op 27 juni 2018, via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=s#id=stedelijkheid--van-een-gebied-->

CROW (2018). *Duurzame mobiliteit*. Geraadpleegd op 25 juni 2018, via: <https://www.crow.nl/thema-s/mobiliteit/duurzame-mobiliteit>

De Groene Rekenkamer (2014). *Energietransitie in Nederland; Cijfermatige beoordeling door De Groene Rekenkamer van het rapport Visie Transitie naar Duurzaamheid*. Geraadpleegd op 25 juni 2018, via: <https://www.groenerekenkamer.nl/download/EnergievisieDrenthe-Def.pdf>

Energieagenda (2016). *Energieagenda; Naar een CO₂-arme energievoorziening*. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.

IPCC (2018). *Climate Change 2014, Mitigation of Climate Change. Fifth assessment, glossary*. Geraadpleegd op 25 juni 2018, via: <http://www.ipcc.ch/report/ar5/wg3/>

Kiesraad (2018). *Gemeenteraden*. Geraadpleegd op 23 mei 2018, via: <https://www.kiesraad.nl/verkiezingen/gemeenteraden>.

Klimaatverbond Nederland (2018a). *Handreiking - van Parijsakkoord naar Lokale Klimaatagenda*. Maart 2018.

Klimaatverbond Nederland (2018b). *Klimaatverbond Nederland*. Geraadpleegd op 16 mei 2018, via: <https://www.klimaatverbond.nl/>

KNMI (2018). *Klimaat op de lokale agenda*. Geraadpleegd op 11 juni 2018, via: <https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/klimaat-op-de-lokale-agenda>

Milieucentraal (2018). *Energiebronnen*. Geraadpleegd op 29 juni 2018, via: <https://www.milieucentraal.nl/klimaat-en-aarde/energiebronnen/>

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2011). *Werk maken van klimaat; Klimaatagenda 2011-2014*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Pearce, N., & Davey Smith, G. (2003). *Is social capital the key to inequalities in health?* *American journal of public health*, 93(1), 122-129.

van Raak, R., Loorbach, D., Verhagen, M., Verhoeven, P., Teernstra, M., & Taanman, M. (2014). *Van Afval Af, Transitie-agenda voor gemeentelijk afvalbeheer*. In opdracht van: Vereniging Nederlandse Gemeenten.

Regeerakkoord (2017). *Vertrouwen in de toekomst; Regeerakkoord 2017-2021; VVD, CDA, D66, ChristenUnie*. Geraadpleegd op 11 juni 2018, via <https://www.kabinetsformatie2017.nl/documenten/publicaties/2017/10/10/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst>

Rijksoverheid (2018). *Kabinet geeft startschot voor klimaatakkoord*. Geraadpleegd op 1 juni 2018, via: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/02/23/kabinet-geeft-startschot-voor-klimaatakkoord/>

Rijkswaterstaat (2018a). *Duurzame mobiliteit*. Geraadpleegd op 13 juni 2018, via: <https://lokaalklimaatbeleid.nl/thema/mobiliteit/>

Rijkswaterstaat (2018b). *Klimaatagenda: weerbaar, welvarend en groen*. Geraadpleegd op 25 juni 2018, via: <https://lokaalklimaatbeleid.nl/beleidskader/klimaatagenda/>

Rijkswaterstaat (2018c). *Klimaatneutrale steden en regio's*. Geraadpleegd op 26 juni 2018, via: <https://lokaalklimaatbeleid.nl/thema/klimaatneutrale/>

Rijkswaterstaat (2018d). *Rijksbrede programma 'Nederland circulair in 2050'*. Geraadpleegd op 25 juni 2018, via: <https://www.afvalcirculair.nl/onderwerpen/beleid-circulaire/rijksbreed-programma/>

RIVM (2016). Milieubelasting van de voedselconsumptie in Nederland. RIVM Rapport 2016-0074. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

RVO (2014). Infoblad Energieneutraal bouwen: definitie en ambitie. In opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Den Haag: Rijksdienst van Ondernemend Nederland.

Salzmann, N., Huggel, C., Nussbaumer, S.U., & Ziervogel, G. (2016). *Setting the Scene: Adapting to Climate Change – A Large-Scale Challenge with Local-Scale Impacts*. In: Salzmann, N., Huggel, C., Nussbaumer, S.U., & Ziervogel, G. Climate Change Adaptation Strategies – An Upstream-Downstream Perspective. Cham: Springer International Publishing.

SER (2013). Energieakkoord voor duurzame groei. Rapport Energieakkoord.

UNEP (2018). *Mitigation*. Geraadpleegd op 25 juni 2018, via: <https://www.unenvironment.org/explore-topics/climate-change/what-we-do/mitigation>

UNFCCC (2018). *The Paris Agreement*. Geraadpleegd op 24 mei 2018, via: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement/>

Van Vuuren, D.P., Boot, P., Ros, J., Hof, A., & Elzen, M.D. (2016). *Wat betekent het Parijsakkoord voor het Nederlandse langetermijn-klimaatbeleid?* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

VNG, IPO & UVW (2017). Naar een duurzaam Nederland; Investeringsagenda voor kabinetsformatie 2017.

Appendix A: Methode

Om te onderzoeken wat de huidige gemeentelijke beleidsvoornemens op het gebied van klimaatadaptatie en klimaatmitigatie zijn, zijn de nieuw gesloten coalitieakkoorden van 100 gemeenten opgezocht, gecodeerd, gescoord, en geanalyseerd. Hieronder zal in meer detail worden beschreven hoe dit is gegaan en waarom.

Steekproef

Op 1 januari 2018 telde Nederland 380 gemeenten, waarvan 335 gemeenten op 21 maart 2018 deelnamen aan de reguliere gemeenteraadsverkiezingen (Kiesraad, 2018). Er is een steekproef getrokken van 100 gemeenten uit deze 335 gemeenten. Om ervoor te zorgen dat de steekproef een diversiteit aan gemeenten bevat wat betreft ligging en grootte, is voor de selectie een *randomized block design* gebruikt (Bryman, 2016). Er zijn blokken gemaakt op basis van geografische ligging (landsdeel) en de omvang van de gemeente (zie tabel A.1 en A.2 voor de classificatie van gemeenten). De classificatie van de gemeentegrootte in acht categorieën is afkomstig van het CBS. Om een genoeg aantal gemeenten per blok te krijgen is ervoor gekozen om van deze acht categorieën drie categorieën te maken (zie tabel A.2). Hierdoor zijn uiteindelijk twaalf blokken ontstaan (zie tabel A.3). Tabel A.4 en A.5 geven het totaal aantal gemeenten per blok weer, zowel voor de steekproef (tabel A.4), als in totaal voor de 335 gemeenten (tabel A.5). Vervolgens is in Excel aan iedere gemeente in elk blok van de steekproef een willekeurig getal gekoppeld en zijn de gemeenten met de hoogste getallen in elk blok gekozen. Per blok verschilt het dus hoeveel gemeenten zijn gekozen. Een uitgebreidere uitwerking hiervan is te vinden in het Excel-bestand genaamd “lijst gemeenten”.

Door op deze manier een steekproef te trekken zijn op een willekeurige manier gemeenten geselecteerd en is er bovendien gezorgd dat de steekproef een goede afspiegeling van de totale steekproefpopulatie is. Er is een diverse selectie ontstaan wat betreft gemeentegrootte en geografische ligging.

Tabel A.1: provincies per landsdeel

Landsdeel	Provincies
Noord-Nederland	Groningen, Friesland, Drenthe
Oost-Nederland	Overijssel, Gelderland, Flevoland
West-Nederland	Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Zeeland
Zuid-Nederland	Noord-Brabant, Limburg

Tabel A.2: Classificatie inwoneraantal gemeenten

Categorie	Classificatie	gemeenten
1	minder dan 5 000 inwoners	5
2	5 000 tot 10 000 inwoners	16
3	10 000 tot 20 000 inwoners	88
4	20 000 tot 50 000 inwoners	191
5	50 000 tot 100 000 inwoners	49
6	100 000 tot 150 000 inwoners	14
7	150 000 tot 250 000 inwoners	13
8	250 000 inwoners of meer	4
	TOTAAL	380

Tabel A.3: Blokverdeling voor randomisatie

Per landsdeel	Inwoner aantal		
	1,2,3	4	5,6,7,8
Noord-Nederland	BLOK 1	BLOK 5	BLOK 9
Oost-Nederland	BLOK 2	BLOK 6	BLOK 10
West-Nederland	BLOK 3	BLOK 7	BLOK 11
Zuid-Nederland	BLOK 4	BLOK 8	BLOK 12

Tabel A.4 Steekproef aantal gemeenten per blok

Per landsdeel	Inwoner aantal			
	1,2,3	4	5,6,7,8	
Noord-Nederland	3	5	2	10
Oost-Nederland	0	15	4	24
West-Nederland	9	19	12	39
Zuid-Nederland	9	14	4	27
TOTAAL	25	53	22	100

Tabel A.5: Totaal aantal gemeenten per blok

Per landsdeel	Inwoner aantal			
	1,2,3	4	5,6,7,8	
Noord-Nederland	10	17	6	33
Oost-Nederland	13	52	15	80
West-Nederland	30	0	39	132
Zuid-Nederland	30	46	14	90
TOTAAL	83	178	74	335

Coalitieakkoorden verzamelen

Van de 100 geselecteerde gemeenten zijn de coalitieakkoorden opgezocht op het internet. Van de 100 waren 19 coalitieakkoorden nog niet gemaakt en/of nog niet op internet geplaatst, waardoor het nodig was een tweede trekking te doen. Uit deze tweede trekking waren 3 coalitieakkoorden niet aanwezig, waardoor een derde trekking nodig was. Uit de derde trekking was 1 coalitieakkoord niet aanwezig. Een vierde trekking voor het laatste coalitieakkoord heeft toen plaatsgevonden. Bij de tweede, derde en vierde trekking zijn per blok (van de gemeenten waarvan het coalitieakkoord niet te vinden was) de gemeenten gekozen met het hoogste willekeurige getal van de overgebleven gemeenten.

Uiteindelijk zijn er coalitieakkoorden van 100 gemeenten gevonden. Echter worden er soms andere namen gegeven, zoals 'bestuursakkoord' of 'hoofdlijnenakkoord'. Ook is er voor veel gemeenten niet een coalitieakkoord maar een coalitieprogramma gevonden. Deze zijn meestal iets uitgebreider dan een akkoord. Hier dient rekening mee worden gehouden tijdens de analyse. Er is daarom in het Excel-bestand "Lijst gemeenten" per document aangegeven om wat voor soort document het gaat.

ATLAS.ti 8

Alle 100 documenten zijn geïmporteerd in het programma ATLAS.ti 8. Het programma ATLAS.ti maakt het mogelijk om de verzamelde documenten systematisch te organiseren en op te slaan en om stukken tekst te coderen. Dit coderen heeft plaatsgevonden aan de hand van een codeboom die is geconstrueerd op basis van verschillende klimaatbeleidsthema's en bijbehorende indicatoren. In de volgende secties wordt verder uitgelegd hoe deze codeboom tot stand is gekomen en hoe het coderen en scoren in zijn werk gaat.

Coderen, scoren en testen

Om gemeenten te kunnen scoren op hun klimaatbeleidsvoornemens en om in ATLAS een code te kunnen geven aan relevante stukken tekst, is er een codeboom opgesteld. Appendix B geeft een beknopte weergave weer van de codes, evenals geeft een uitgebreider schema waarin ook voorbeelden worden genoemd per beleidsthema. In combinatie met dit schema is er een codeerhandleiding gemaakt, ook te vinden in Appendix B. In deze codeerhandleiding is per indicator de definitie van de code omschreven en wordt er uitgelegd wanneer een code moet worden toegevoegd. Ook is er een scorehandleiding gemaakt, te vinden in Appendix C.

Er zijn twee tests uitgevoerd om te komen tot het uiteindelijke codeer- en scoresysteem:

- Test 1: om te testen of de gemaakte codeboom klopt en compleet en werkbaar is.

Voor deze test zijn door meerdere personen twee coalitieakkoorden gecodeerd, namelijk de beste (Wageningen, 19 uit 20 punten) en slechtste (Doesburg, 1 uit 20 punten) Gelderse gemeente uit een onderzoek naar de klimaatbestendigheid van Gelderse coalitieakkoorden, uitgevoerd door een team van het Gelders Energieakkoord (De la Court, 2018).

- Test 2: om te testen of alle codeurs op dezelfde manier coderen en scores toekennen.

Deze test werd uitgevoerd om de *researcher bias* te verminderen. Hierbij werden door alle onderzoekers drie coalitieakkoorden gecodeerd en gescoord, namelijk de eerste drie uit de steekproeflijst: Alblasserdam, Alkmaar en Amstelveen.

Na deze twee tests zijn de definitieve versie van de codeerhandleiding, de codeboom, en het scoresysteem vastgesteld. Vervolgens heeft het coderen van de 100 coalitieakkoorden in ATLAS plaatsgevonden en zijn scores toegekend in Excel. De codering en score van elk coalitieakkoord is door een tweede persoon gecontroleerd om zodoende de betrouwbaarheid te vergroten.

Codeboom en het scoresysteem

Om gemeenten te kunnen beoordelen op hun klimaatbeleidsvoornemens, zijn er indicatoren vastgesteld binnen drie hoofdbeleidsthema's: klimaatadaptatie, klimaatmitigatie en klimaatafspraken en -doelen. Wanneer een indicator werd benoemd in het coalitieakkoord, werd er een punt toegekend. Daarnaast, wanneer het ook nog verder werd uitgewerkt of concreet gemaakt, kon er een bonuspunt worden toegevoegd. De scores van alle indicatoren samen vormen de deelscore per hoofdbeleidsthema. Op basis van deze deelscores is een eindscore gevormd, waarbij de verschillende indicatoren en hoofdbeleidsthema's verschillende wegingsfactoren hebben. Dit is verder uitgelegd in de scorehandleiding (Appendix C). Zodoende is op een kwantificeerbare manier aan elke gemeente een score gegeven die aangeeft hoe ambitieus en concreet de gemeente is op het gebied van klimaatbeleid.

De codeboom met beleidsthema's is opgezet aan de hand van verschillende bronnen:

- Handreiking - van Parijsakkoord naar Lokale Klimaatagenda, van KVN (Klimaatverbond Nederland, 2018a)
- *Naar een duurzaam Nederland*, gezamenlijke investeringsagenda van gemeenten, provincies en

waterschappen voor de kabinetsformatie 2017 (VNG, IPO & UVW, 2017)

- *Energieakkoord voor duurzame groei*, van de Sociaal-Economische Raad uit september 2013 (SER, 2013).
- *Lokale Klimaat Agenda 2011-2014 Werk maken van Klimaat*, van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2011).
- *Concept Gemeenten van de toekomst? De klimaatbestendigheid van de Gelderse coalitieakkoorden*, van het team van het Gelders Energieakkoord, auteur Thijs de la Court, juni 2018 (De la Court, 2018).

Daarnaast is in de wetenschappelijke literatuur meer onderzoek gedaan naar mogelijke klimaatbeleidsthema's voor gemeenten. Op basis van alle geraadpleegde bronnen zijn er indicatoren opgesteld en onderverdeeld onder de drie hoofdthema's (plus 'overig'). Door naast de Handreiking van KVN ook andere bronnen te raadplegen is er geprobeerd een zo compleet mogelijke lijst te maken met relevante klimaatbeleidsthema's. Alle onderwerpen zullen hierna verder worden toegelicht. In de codeboom en codeerhandleiding (Appendix B) is vervolgens te vinden welke indicatoren per beleidsthema zijn gebruikt.

1. Klimaatadaptatie

Sinds de Industriële Revolutie is de hoeveelheid broeikasgassen in de lucht enorm toegenomen door menselijke activiteit. Door deze sterke toename aan broeikasgassen in de lucht is het klimaat aan het veranderen. Wereldwijd is een stijgende trend in de temperatuur waar te nemen en het neerslagpatroon lijkt te veranderen (Salzmann et al., 2016). De neerslaghoeveelheden en -intensiteit worden steeds extremer, met langere periodes van droogte en hevigere regenbuien (Salzman et al., 2016; KNMI, 2018). Hoewel landen wereldwijd in het Klimaatakkoord van Parijs met elkaar hebben afgesproken om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot 2 graden Celsius ten

opzichte van 1990, zijn sommige gevolgen van klimaatverandering onontkoombaar. Het is daarom noodzakelijk om naast klimaatmitigerende maatregelen, ook strategieën te bedenken om de negatieve impacts van klimaatverandering op de maatschappij en leefomgeving zo klein mogelijk te maken (Salzman et al., 2016). Klimaatadaptief beleid is erop gericht om de nadelige gevolgen en risico's van klimaatverandering zoveel mogelijk te reduceren of te vermijden (Salzman et al., 2016; KNMI, 2018).

Het veranderend klimaat heeft ook gevolgen voor het leefklimaat in de Nederlandse steden (KNMI, 2018; Rovers et al., 2014). Recentelijk is als onderdeel van het nationale onderzoeksprogramma 'Kennis voor Klimaat' door wetenschappers van verschillende Nederlandse universiteiten een rapport geschreven over hoe Nederlandse steden klimaatbestendig gemaakt kunnen worden (Rovers et al., 2014). De focus van dit onderzoek lag op het voorkomen en verminderen van wateroverlast en hittestress. Beide onderwerpen zijn met elkaar verbonden, dus een integrale aanpak heeft de voorkeur (Rovers et al., 2014).

- Hittestress

In steden is er sprake van een hitte-eilandeffect. Dat betekent dat de gemiddelde buitentemperatuur in binnensteden hoger ligt dan de temperatuur in omliggende buitengebieden. Dit hitte-eilandeffect wordt veroorzaakt doordat stenige materialen de zonnestraling absorberen (en uitstralen als warmte), er een gebrek aan verdamping is (weinig groen) en er warmte wordt uitgestoten door industrie, huishoudens, gebouwen, verkeer, mensen en dieren. De hittestress zou dus verminderd kunnen worden door middel van vergroening/ontharding en bijvoorbeeld watervernevelingssystemen (Rovers et al., 2014).

- Wateroverlast

Een goede waterbalans is belangrijk: bij hevige neerslag moet het water snel afgevoerd kunnen worden om overlast te voorkomen, maar er moet genoeg water in de stad aanwezig blijven om langdurige warme en droge periodes te overbruggen. Voor een goed watersysteem is daarom een rioleringssysteem nodig dat hevige buien kan weerstaan. Daarnaast kan vergroening helpen in het langzamer laten afvoeren van water naar het riool. Er zijn veel opties voor waterberging (Rovers et al., 2014).

2. Klimaatmitigatie

Klimaatmitigatie verwijst naar de menselijke inspanningen om de emissie van broeikasgassen te voorkomen of te verminderen (UNEP, 2018). Het gaat hierbij om koolstofdioxide (CO₂), maar ook om methaan (CH₄), *particulate matter* (PM), koolstofmonoxide (CO), stikstofoxiden (NO_x), en vluchtige organische stoffen (VOCs) - stoffen die allemaal de stralingsbalans van de aarde kunnen veranderen en daarmee klimaatverandering kunnen bewerkstelligen (IPCC, 2018). Een drastische reductie van deze broeikasgassen is nodig om aan het Klimaatakkoord van Parijs te voldoen. Onder klimaatmitigatie valt te denken aan het gebruik van nieuwe (schonere) technologieën en hernieuwbare energie (in plaats van fossiele brandstoffen), energie-efficiëntie en het veranderen van consumentengedrag (UNEP, 2018).

- Duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte

Gemeenten kunnen ook direct bijdragen aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. Een belangrijke stap is om zelf als voorbeeld te dienen voor de rest van de gemeente. Hierbij kan worden gedacht aan duurzaam inkoop- en subsidiebeleid, het rijden in elektrische auto's, openbare LED-straatverlichting en energieneutrale gemeentegebouwen.

- Energieneutrale wijken

Energieneutraal betekent dat een gebouw over een jaar gemeten net zoveel energie duurzaam opwekt als verbruikt (Rijkswaterstaat, 2018c). Het gebruik van hernieuwbare energiebronnen en een reductie in het energiegebruik zorgen voor aanzienlijk minder uitstoot van broeikasgassen. Dit is belangrijk voor de bouwsector, aangezien 40% van het totale energiegebruik in de Europese Unie voor de rekening komt van gebouwen (RVO, 2014). Soms wordt er gesproken over de 'energietransitie'. Dit betekent de uitfasering van CO₂-emissies ten gunste van CO₂-vrije energieopwekking (De Groene Rekenkamer, 2014).

- Duurzame energieproductie

In gemeenten kan duurzame energie worden geproduceerd door middel van bijvoorbeeld zonne-energie, windenergie, waterkracht, biomassa, aardwarmte en bodemwarmte, maar bijvoorbeeld ook door middel van de getijden (Milieucentraal, 2018). Het verschilt per gemeente welke opties mogelijk zijn. Soms wordt er ook wel gesproken over de 'energietransitie'.

- Duurzame mobiliteit

Mobiliteit zorgt voor gemiddeld 20% van de totale CO₂-uitstoot en het is daarom belangrijk om mobiliteit duurzaam te maken (Rijkswaterstaat, 2018a). Duurzame mobiliteit (zowel goederenvervoer als personenvervoer) gaat over de uitdaging een evenwicht te bereiken tussen bereikbaarheid, economie, leefmilieu en klimaat (CROW, 2018). Gemeenten kunnen de mobiliteit beïnvloeden door een combinatie van regulerende, stimulerende en faciliterende instrumenten. Rijkswaterstaat spreekt van een Trias Mobilica. De drie V's staan voor het Verminderen, Veranderen en Verduurzamen van mobiliteit (Rijkswaterstaat, 2018a).

- Circulaire economie

Naast een energietransitie is er ook beleid dat toewerkt naar een circulaire economie, waarbij er, kort gezegd, geen afval meer bestaat. Dit is belangrijk omdat grondstoffen uitgeput kunnen raken

en omdat minder productie en het efficiënter gebruik van materialen en grondstoffen zorgt voor minder uitstoot van broeikasgassen (Rijkswaterstaat, 2018b). Dit is de reden waarom circulaire economie onder klimaatmitigatie is geplaatst. Er is een rijksbreed programma om Nederland circulair te maken voor 2050. Ook gemeenten kunnen een rol spelen in het toewerken naar een circulaire economie. Gedacht kan worden aan een efficiënter of innovatiever afvalstelsel, circulair bouwen, en het stimuleren van deelplatforms en kringloopwinkels (Van Raak et al., 2014).

- Duurzame voedselconsumptie- en productie

Voedselconsumptie en -productie heeft op meerdere manieren een effect op het milieu, waarvan het klimaat er een is. De totale Nederlandse voedselconsumptie zorgt jaarlijks voor de uitstoot van 35 megaton CO₂-equivalenten. Vooral vleesconsumptie draagt hieraan bij, met 12 megaton, gevolgd door zuivel (7 megaton). De impact van fruit, groente, vis en brood is daarentegen relatief laag (RIVM, 2016). Omdat voornamelijk de productie van vlees en zuivel een grote invloed heeft op het klimaat, kunnen gemeenten broeikasgasemissies reduceren door het kopen en eten van dierlijke producten te ontmoedigen. Ook is het goed om voedselverspilling tegen te gaan.

3. Klimaatafspraken en -doelen

Deze categorie gaat over klimaatdoelen en zogenaamde 'klimaatafspraken'. Dit zijn activiteiten of onderwerpen die betrekking hebben op de gehele gemeentelijke organisatie en klimaatbeleid, zoals het hebben van een integrale aanpak, het gebruiken van sociaal kapitaal, en het stimuleren of ondersteunen van initiatieven door middel van bijvoorbeeld subsidies. Het zijn activiteiten die de ambities concreter maken.

- Doelen van Parijs

In 2016 is het Akkoord van Parijs ondertekend door 174 landen. Daarmee beloofden ze de mondiale temperatuurstijging deze eeuw

onder de 2 graden Celsius ten opzichte van het pre-industriële tijdperk te houden en spraken ze het streven uit om de stijging tot 1,5 graden te beperken (UNFCCC, 2018). Voor Nederland betekent het Klimaatakkoord van Parijs het volgende (Van Vuuren et al., 2016):

- voor behalen 2°C-doelstelling:
 - 40-50% CO₂-reductie in 2030 t.o.v. 1990
 - 85-95% CO₂-reductie in 2050 t.o.v. 1990.
- voor behalen 1.5°C-doelstelling:
 - 40-50% CO₂-reductie in 2030 t.o.v. 1990;
 - >100% CO₂-reductie in 2050 t.o.v. 1990.
- Nationale doelen

De Nederlandse overheid heeft een aantal doelen gesteld, die onder andere in lijn zijn met het Klimaatakkoord van Parijs. Het is interessant om te weten of de gemeenten in hun klimaatbeleid verwijzen naar (een van) deze doelen. Dit kan aangeven dat ze ambitieus zijn en goed op de hoogte zijn van wat er in Nederland moet gebeuren om klimaatverandering tegen te gaan. De volgende nationale doelen zijn daarom opgenomen in dit onderzoek:

- 49% reductie van de uitstoot van broeikasgassen in 2030 t.o.v. 1990 (Regeerakkoord, 2017); 80-95% reductie van de uitstoot van CO₂ in 2050 t.o.v. 1990 (Energieagenda, 2016).
- 14% duurzame energie in 2020; 16% duurzame energie in 2023 (Energieagenda, 2016).
- Nederland aardgasvrij in 2050 (Energieagenda, 2016).
- 50% minder verbruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) in 2030 (t.o.v. 2016); volledig circulair in 2050 (Rijkswaterstaat, 2018d).
- Gemeentelijke doelen

Naar aanleiding van de nationale doelen en de urgentie die gemeenten zelf kunnen voelen om iets aan klimaatadaptatie en/of klimaatmitigatie te doen, kunnen gemeenten een eigen doel voor zichzelf opstellen. Dit kan gaan om:

- Klimaatneutraal worden: over een jaar gemeten is binnen het grondgebied netto geen uitstoot van broeikasgassen (Rijkswaterstaat, 2018c).
- Energieneutraal worden: over een jaar gemeten wordt er binnen het grondgebied net zoveel energie duurzaam opgewekt als er wordt verbruikt (Rijkswaterstaat, 2018c).
- CO₂-neutraal worden: over een jaar gemeten is er binnen het grondgebied netto geen CO₂-uitstoot door het gebruik van fossiele brandstoffen (Rijkswaterstaat, 2018c).

Daarnaast kan er aan dit doel een tijdsaanduiding worden gegeven, zoals voor 2030, of voor 2050. Dit geeft aan hoe ambitieus een gemeente is en is daarom interessant om op te nemen in dit onderzoek.

- Integrale aanpak

Een integrale aanpak betekent dat er op meerdere beleidsvelden - bijvoorbeeld in verkeer en mobiliteit, zorg of sport en cultuur - onderwerpen rondom duurzaamheid, klimaatadaptatie en/of klimaatmitigatie terugkomen. Het is een positieve ontwikkeling als gemeenten duurzamer willen worden in elk beleidsveld. Daarnaast kan een gemeente in het coalitieakkoord ook een apart onderdeel over duurzaamheid of klimaat hebben waarin wordt verwezen naar klimaatbeleid binnen verschillende beleidsvelden of sectoren. Dit is een integrale aanpak.

- Gebruik sociaal kapitaal

Vanuit de gemeente kan het creëren, mobiliseren en gebruiken van sociaal kapitaal worden gestimuleerd. Onder sociaal kapitaal vallen kenmerken van een sociale organisatie (burgerparticipatie, samenwerken, wederkerigheid, identificatie met de groep, sociale netwerken, vertrouwen, etc.) die bijdragen aan een wederzijds voordeel. Door de combinatie van het economische concept 'kapitaal' en sociale concepten als 'vertrouwen' en 'eerlijkheid' omsluit het vrijwel alle sociaal-economische aspecten van de samenleving

(Pearce & Smith, 2003). Versterkt of groeiend sociaal kapitaal bevordert het potentieel van een gemeenschap om op lokaal niveau met duurzaamheid aan de slag te gaan en het vergroot de mogelijkheden om om te gaan met collectieve actie en veranderingen in de samenleving. Er is meer draagvlak of begrip om ook de individuele kosten te dragen (Bauwens & Defourny, 2017). Het gebruik van sociaal kapitaal kan dus helpen in het bewerkstelligen van klimaatbeleid.

- Monitoren en planning

Monitoren en een planning geven dat aan dat een gemeente daadwerkelijk werk wilt maken van de klimaatambities die ze hebben. De ambities worden concreter gemaakt. Er kan worden gedacht aan instrumenten die (zullen) worden gebruikt, zoals een energiescan, handhavingsmaatregelen die (zullen) worden ingezet of bijvoorbeeld een opgestelde energiestrategie of 'routekaart'.

- Nationale en regionale samenwerking

Gemeenten kunnen niet alles alleen doen; het zoeken naar regionale en nationale samenwerking is dan ook bevorderlijk voor het bewerkstelligen van klimaatbeleid. Er kan bijvoorbeeld worden gezocht naar regionale samenwerkingsverbanden op het gebied van hernieuwbare energieopwekking. Ook kan het bevorderlijk zijn als een gemeente gebruik maakt van, of zich aansluit bij, een kennisnetwerk. Door samenwerking kan efficiënter en effectiever klimaatbeleid opgezet en uitgevoerd worden.

- Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente

Een gemeente kan op veel verschillende gebieden, en op verschillende manieren, stimulering en ondersteuning bieden. Te denken valt aan het geven van subsidies, het verstrekken van leningen (bijvoorbeeld aan huiseigenaren voor het plaatsen van zonnepanelen), of het geven van voorlichting (bijvoorbeeld door middel van een informatieloket bij de gemeente).

4. Overig

Om de lijst van beleidsthema's compleet te maken is een kopje 'overig' toegevoegd. Er kunnen specifieke projecten spelen in een gemeente die niet onder een ander beleidsthema kunnen worden geschaard. Daarnaast zijn er nog twee algemene onderwerpen toegevoegd:

- Onbewust bevorderlijk voor het klimaat

Soms hebben gemeenten plannen die goed zijn voor het klimaat, maar dit in eerste instantie niet als doel hebben. Gedacht kan worden aan vergroening ten goede van de biodiversiteit of menselijke gezondheid en het verbeteren van het openbaar vervoer ten goede van de bereikbaarheid.

- Geld voor duurzaamheids-/klimaatbeleid

Een gemeente kan in het coalitieakkoord specifieke bedragen noemen wat is begroot speciaal voor duurzaamheids-/klimaatbeleid.

Analyse – Stata

Om deelvraag 5 te beantwoorden, wordt gebruik gemaakt van Excel en het statistische programma Stata. In het eerste programma kunnen verschillen worden onderscheiden, terwijl in het tweede de invloed van verschillende gemeentelijke kenmerken kunnen worden onderzocht. Eerst worden de variabelen gepresenteerd, waarna de methodologie en de vergelijkingen voor Stata worden behandeld. Als laatste worden algemene testen en beperkingen bekeken, waarna het volgende deel "Stata regressies" in Appendix E ingaat op de statistische resultaten met een korte uitleg.

Variabelen

In de statistische analyse worden een aantal kenmerken van gemeenten meegenomen. **Tabel X** geeft hier een overzicht van. De

scores van de vier afhankelijke variabelen tellen van nul tot tien. Voor het bepalen van de mate van stedelijkheid van gemeenten is de classificatie van het CBS gebruikt. Het CBS heeft alle Nederlandse gemeenten ingedeeld in 5 categorieën met betrekking tot de mate van stedelijkheid. Categorie 5 betekent dat een gemeente zeer stedelijk is (meer dan 2500 adressen per vierkante kilometer), terwijl categorie 1 betekent dat de gemeente helemaal niet stedelijk is (minder dan 500 adressen per vierkante kilometer) (CBS, 2018). De gemeenten zijn ook op inwoneraantal ingedeeld in 6 verschillende categorieën. Categorie 6 betekent dat de gemeente zeer veel inwoners heeft (>150.000), terwijl categorie 1 betekent dat de gemeente heel weinig (<10.000) inwoners heeft. Bij de politieke partijen is bekeken of zij wel (1) of niet (0) in het college zitting neemt bij 'Partij1' en zo ja, in procenten zijn aandeel bij 'PartijC'. Tot slot is meegenomen of de gemeente lid is van Klimaatverbond Nederland (1) of niet (0).

Tabel A.6: Variabelen gebruikt in Stata regressies

Afhankelijke variabele	Waarden	Afkorting
Eindscore	0 t/m 10	Yeind
Klimaatmitigatie score	0 t/m 10	K _{mit}
Klimaatadaptatie score	0 t/m 10	K _{adap}
Klimaatafspraken score	0 t/m 10	K _{afs}
Onafhankelijke variabele		
Inwonersgroep	1 t/m 6	Inw
Stedelijkheid	1 t/m 5	Sted
Partij in college	0 of 1	Partij1
Partij in college, aandeel (%)	0 t/m 1	PartijC
Lid van Klimaatverbond Nederland	0 of 1	Lid
Politieke partijen		
CDA	GroenLinks	PvdA
ChristenUnie	Lokale partijen	SGP
D66	VVD	SP

Methodologie

In Stata worden verschillende Ordinary Least Squares (OLS) regressies uitgevoerd. We verwachten lineaire verbanden tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabelen.

Vergelijkingen

In het beantwoorden van deelvraag 5 zijn twee delen te onderscheiden: 1. Regressies op de eindscore, en 2. Regressies op de scores van de hoofdbeleids thema's. Elk deel heeft zijn eigen vergelijkingen die in Stata worden uitgevoerd.

1. Regressies op de eindscore

$$(1.1) \quad Y_{\text{eind}} = \beta_0 + \beta_1 \text{Inw} + \beta_2 \text{Sted} + \beta_3 \text{Partij1} + \beta_4 \text{Lid} + \varepsilon_i$$

$$(1.2) \quad Y_{\text{eind}} = \beta_1 \text{Inw} + \beta_2 \text{Sted} + \beta_3 \text{Partij1} + \varepsilon_i$$

Met vergelijking 1.1 kan de samenhang worden onderzocht tussen de eindscore en inwonersgroep, stedelijkheid, welke partijen er in het college zitten en lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland. De error term ε_i behelst de effecten van andere kenmerken, die wij niet meenemen in deze regressie.

Met vergelijking 1.2 kan onderzocht worden wat de samenhang is tussen de eindscore en inwonersgroep, stedelijkheid en welke partijen er in het college zitten. De constante term is uit het model gehaald, aangezien de afhankelijke variabele "Eindscore" 0 is wanneer alle onafhankelijke variabelen 0 zijn. Bijvoorbeeld, wanneer de variabelen voor inwonersgroep en de partijen 0 zijn, betekent dat een score van 0, er is dan namelijk geen sprake van een coalitieakkoord. Vandaar dat er geen β_0 is opgenomen in de vergelijking.

2. Regressies op de scores van de hoofdbeleids thema's

$$(2.1) \quad K_{\text{mit}} = \beta_0 + \beta_1 \text{Inw} + \beta_2 \text{Sted} + \beta_3 \text{Partij1} + \beta_4 \text{Lid} + \varepsilon_i$$

$$(2.2) \quad K_{\text{mit}} = \beta_1 \text{Inw} + \beta_2 \text{Sted} + \beta_3 \text{Partij1} + \varepsilon_i$$

$$(2.3) \quad K_{\text{adap}} = \beta_1 \text{Inw} + \beta_2 \text{Sted} + \beta_3 \text{Partij1} + \varepsilon_i$$

$$(2.4) \quad K_{\text{afs}} = \beta_1 \text{Inw} + \beta_2 \text{Sted} + \beta_3 \text{Partij1} + \varepsilon_i$$

Vergelijking 2.1 wordt gebruikt om de samenhang te onderzoeken tussen de score voor klimaatmitigatie en inwonersgroep, stedelijkheid, welke partijen er in het college zitten en lidmaatschap van Klimaatverbond Nederland. De laatste variabele blijkt nergens van invloed te zijn en wordt uit de vergelijkingen gehaald. Vandaar dat vergelijkingen 2.2 tot en met 2.4 slechts kijken naar de samenhang tussen de score voor de hoofdbeleids thema's klimaatmitigatie, -adaptatie en -afspraken; en inwonersgroep, stedelijkheid en welke politieke partij in het college zit.

Algemene testen

Alle regressies die worden uitgevoerd zijn getest op heteroskedasticiteit en multicollineariteit. Bij geen van de regressies is er sprake van heteroskedasticiteit of multicollineariteit. Daarnaast zijn de variabelen in een correlatiematrix geplaatst, waaruit bleek dat geen van de variabelen een te hoge correlatie had met een ander. Uitgezonderd hiervan zijn de verschillende partij-variabelen, maar dit is te verklaren doordat een aantal is afgeleid van de data van partijen die in het college zitten.

Beperkingen

Bij de regressies in Stata is niet gecontroleerd voor een aantal kenmerken die ook invloed zouden kunnen hebben op de scores. Hierbij kan worden gedacht aan de financiële positie van gemeenten, het opleidingsniveau van de inwoners of wat er in het vorige coalitieakkoord stond aan klimaatbeleidvoornemens. Hierdoor kunnen de toegekende effecten verschillen van de werkelijke effecten.

Appendix B: Codeboom en codeerhandleiding

Deze appendix geeft eerst een beknopte weergave van de codeboom weer. Daarna is een uitgebreidere versie te zien waarin ook voorbeelden per onderwerp wordt genoemd. Vervolgens is de codeerhandleiding toegevoegd.

Codeboom

Tabel B.1: Codeboom voor het coderen van de coalitieakkoorden.

Klimaatadaptatie
Hittestress
1.1 Hittestress verminderen
1.1.1 Vergroening openbare ruimte
1.1.2 Aanpassing gebouwen en tuinen
1.1.3 Overige aanpassingen openbare ruimte
Watermanagement
1.2 Watermanagement
1.2.1 Verharding tegen gaan in openbare ruimte
1.2.2 Verharding tegen gaan gebouwen en tuinen
1.2.3 Waterberging in openbare ruimte
1.2.4 Waterberging in gebouwen en tuinen
Klimaatmitigatie
Duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte
2.1 Duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte
Energie neutrale wijken
2.2.1 Duurzame bebouwing
2.2.2 Bestaande bouw energiebesparend
2.2.3 Nieuwbouw energiebesparend
2.2.4 Bestaande bouw duurzame energieproductie
2.2.5 Nieuwbouw duurzame energieproductie
2.2.6 Bestaande bouw aardgasvrij
2.2.7 Nieuwbouw aardgasvrij
Duurzame energie productie
2.3 Duurzame energieproductie
2.3.1 Potentieel in kaart brengen en inpassen
2.3.2 Ondersteunen lokale initiatieven
Duurzame mobiliteit
2.4 Duurzame mobiliteit
2.4.1 Verminderen automobilititeit
2.4.2 Veranderen mobiliteit
2.4.3 Verduurzamen mobiliteit
Circulaire economie
2.5 Circulaire economie
2.5.1 Deelplatforms, reparatie- en kringloopinitiatieven
2.5.2 Afvalstelsel
2.5.3 Circulair/biobased bouwen
Duurzame voedselconsumptie- en productie
2.6 Duurzame voedselconsumptie- en productie
2.6.1 Geen dierlijke producten
2.6.2 Minder voedselverspilling
2.6.3 Lokale producten

Klimaatafspraken
Doelen van Parijs
3.1 Doelen van Parijs
Nationale doelen
3.2.1 Nationale doel reductie uitstoot broeikasgassen
3.2.2 Nationaal doel aardgasvrij 2050
3.2.3 Nationaal doel circulaire economie
3.2.4 Nationaal doel duurzame energie
Gemeentelijke doelen
3.3.1 Gemeentelijk doel klimaatneutraal
3.3.2 Gemeentelijk doel energieneutraal
3.3.3 Gemeentelijk doel CO2-neutraal
3.3.4 Voor/in 2035
3.3.5 Voor/in 2050
Integrale aanpak
3.4 Integrale aanpak
Gebruik sociaal kapitaal
3.5 Gebruik sociaal kapitaal
Monitoring en planning
3.6 Monitoring en Planning
3.6.1 Instrumenten
3.6.2 Handhavingsmaatregelen
3.6.3 Lokale klimaat- en energiedata publiekelijk beschikbaar
3.6.4 Routekaart/Energiestrategie
Nationale en regionale samenwerking
3.7.1 Regionale samenwerking
3.7.2 Samenwerking met provinciale overheden en Rijksoverheid
3.7.3 Kennisnetwerken
Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente
3.8 Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente
3.8.1 Subsidies
3.8.2 Leningen verstrekken
3.8.3 Gemeentelijke heffingen
3.8.4 Voorschriften
3.8.5 Voorlichting
Overig
Overig
4.1 Overig
4.1.1 Onbewust bevorderlijk voor het klimaat
4.1.2 Geld investeren in duurzaamheids-/klimaatbeleid

Codeerschema klimaatbeleidsthema's

Let op: alle dikgedrukte thema's/onderwerpen dienen als indicator en kunnen als code worden gebruikt, dus niet alleen de onderwerpen benoemd in de kolom 'indicatoren'.

Hoofdthema	Beleidsthema	Indicatoren	Voorbeelden
1. Klimaatadaptatie	1.1 Hittestress verminderen	1.1.1 Vergroening openbare ruimte	- Straatbomen met grote kruinen - Stadsparken ("cool islands") aanleggen/uitbreiden
		1.1.2 Aanpassing gebouwen en tuinen	- Groene daken met vertraagde waterafvoer - Beweegbare buitenzonwering - Ontharding tuinen (groenere tuinen)
		1.1.3 Overige aanpassingen openbare ruimte	- Watervernevellingssysteem - Oppervlaktewater - Breedte wegen t.o.v. hoogte gebouwen
	1.2 Watermanagement	1.2.1 Verharding tegen gaan in openbare ruimte	- Ontharding / doorlatende verharding aanleggen
		1.2.2 Verharding tegen gaan gebouwen en tuinen	- Parken en groenstroken aanleggen
		1.2.3 Waterberging in openbare ruimte	- Waterpleinen en ondergrondse opslag - Wadi's, wegbermen met infiltratiegreppels, -kratten, -putten - Verdiepte wegen / verhoogde stoepranden - Afkoppelen riolering - Riolering vergroten - Berging op bestaand oppervlaktewater
		1.2.4 Waterberging in gebouwen en tuinen	- Waterberging in gebouwen, tuinen, hofjes - Regenton / opslagtank - Regenpijp afkoppelen van riolering
2. Klimaatmitigatie	2.1 Duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte	Voorbeeldfunctie gemeente	- Energiezuinig/-neutraal maatschappelijk vastgoed en overheidsgebouwen - Duurzaam eigen vervoer - Duurzaam inkoop- en subsidiebeleid - Energiebesparing Openbare Verlichting (OVL) / VerkeersRegelInstallaties (VRI)

	2.2 <u>Energieneutrale</u> wijken	2.2.1 Duurzame bebouwing	
		2.2.2 Bestaande bouw energiebesparend	- Retrofitting (energy efficient equipment)
		2.2.3 Nieuwbouw energiebesparend	- <u>Isoleren</u>
		2.2.4 Bestaande bouw duurzame energieproductie	- Aangesloten op bijv. stadswarmte / warmtenet i.c.m. bijv. zonnepanelen
		2.2.5 Nieuwbouw duurzame energieproductie	
		2.2.6 Bestaande bouw aardgasvrij	
		2.2.7 Nieuwbouw aardgasvrij	
	2.3 Duurzame (hernieuwbare) energieproductie	2.3.1 Potentieel in kaart brengen en inpassen	- <u>Energy Potential Mapping</u> (wind/zon/water/vergisting) - Studies naar locaties voor windmolens / zonneparken
		2.3.2 Ondersteunen lokale initiatieven	- Lokale initiatieven van dorpen binnen een gemeente
	2.4 Duurzame mobiliteit	2.4.1 Verminderen automobilititeit	- Milieuzones instellen - Minder parkeerplaatsen - Stimuleren nieuwe werken en slimme logistiek
		2.4.2 Veranderen mobiliteit	- Parkeerplaatsen reserveren voor deelauto's - Park en <u>Rides</u> aanleggen - Meer en beter OV aanbod - Verstrekken van mobiliteitskaart OV - Carpoolplaatsen aanleggen - Fietspaden verbeteren en snelfietsroutes aanleggen
		2.4.3 Verduurzamen mobiliteit	- Parkeerplaatsen reserveren voor zuinige voertuigen - CO ₂ -eisen in concessieverlening OV - Oplaadpunten voor elektrische auto's aanleggen - Subsidie verlenen voor duurzame initiatieven (voor zowel bedrijven als particulieren)
	2.5 Circulaire economie²	2.5.1 Deelplatforms, reparatie- en kringloopinitiatieven	

		2.5.2 Afvalstelsel	- (Investeren in) betere/innovatieve afvalinzameling-, sorteer- en verwerkingssystemen
		2.5.3 Circulair/biobased bouwen	
	2.6 Duurzame voedselconsumptie en -productie	2.6.1 Geen dierlijke producten 2.6.2 Minder voedselverspilling 2.6.3 Lokale producten	
3. Klimaatafspraken en -doelen	3.1 Doelen van Parijs	Sterke reductie in uitstoot van broeikasgassen; voor NL zou dit betekenen ⁴ : - voor behalen 2°C doelstelling: 40-50% CO ₂ -reductie in 2030 t.o.v. 1990, 85-95% CO ₂ -reductie in 2050 t.o.v. 1990 - voor behalen 1.5°C doelstelling: 40-50% CO ₂ -reductie in 2030 t.o.v. 1990; >100% CO ₂ -reductie in 2050 t.o.v. 1990	- Als expliciet wordt verwezen naar de doelen van het Parijsakkoord
	3.2 Nationale doelen	3.2.1 Nationaal doel reductie uitstoot broeikasgassen	- Als expliciet wordt verwezen naar dit nationale doel: 49% reductie van de uitstoot van broeikasgassen in 2030 t.o.v. 1990 ¹ ; 80-95% reductie van de uitstoot van CO ₂ in 2050 t.o.v. 1990 ³
		3.2.2 Nationaal doel aardgasvrij 2050³	- Als expliciet wordt verwezen naar dit nationale doel
		3.2.3 Nationaal doel circulaire economie	- Als expliciet wordt verwezen naar dit nationale doel: 50% minder verbruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) in 2030 (t.o.v. 2016); volledig circulair in 2050 ²
		3.2.4 Nationaal doel duurzame energie	- Als expliciet wordt verwezen naar dit nationale doel: 14% duurzame energie in 2020; 16% duurzame energie in 2023 ³
	3.3 Gemeentelijke doelen	3.3.1 Gemeentelijk doel klimaatneutraal 3.3.2 Gemeentelijk doel energieneutraal 3.3.3 Gemeentelijk doel CO₂-neutraal	

		3.3.4 Voor/in 2035 3.3.5 Voor/in 2050	
	3.4 Integrale aanpak		- Onderwerpen rondom klimaatmitigatie en klimaatadaptatie komen ook terug in andere beleidsvelden/portefeuilles - Of: als er binnen het klimaat-/duurzaamheidsbeleidsveld expliciet verwezen wordt naar een integrale aanpak of naar verschillende sectoren waarin de gemeente duurzamer wil worden
	3.5 Gebruik sociaal kapitaal		- Collectieve actie, gemeenschap, burgerparticipatie, samenwerken, sociale netwerken, lokale synergie - Of: andere sociale concepten die samenwerken tot wederzijds (klimaats)voordeel. - Kan gaan om het creëren, mobiliseren en uitwisselen van kennis, middelen en menskracht. O.a. door scholing en innovatie.
	3.6 Monitoring en planning	3.6.1 Instrumenten	- Energiescan, CO ₂ -prestatieladder, jaarverslagen.
		3.6.2 Handhavingsmaatregelen	- Controleren en handhaven (van bedrijven, zoals in de landbouw) op Wet Milieubeheer - Handhaving (van bedrijven) kan samen met de omgevingsdienst plaatsvinden
		3.6.3 Lokale klimaat- en energiedata publiekelijk beschikbaar	- Lokale klimaat- en energiedata publiekelijk beschikbaar en wordt bijv. jaarlijks gerapporteerd aan raad en burgers → Dialoog met betrokken partijen.
		3.6.4 Routekaart/Energiestrategie	
	3.7 Nationale en regionale samenwerking	3.7.1 Regionale samenwerking	- Samenwerking met regionale stakeholders
		3.7.2 Samenwerking met provinciale overheden en rijksoverheid	
		3.7.3 Kennisnetwerken	- Actieve deelname aan kennisnetwerken (Klimaatverbond Nederland, VNG, Energieloket, Lokale Klimaat

			Actieprogramma, Nederlandse Klimaatcoalitie, Climate Alliance, Energy Cities, Global Covenant of Mayors).
	3.8 Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente	3.8.1 Subsidies 3.8.2 Leningen verstrekken 3.8.3 Gemeentelijke heffingen 3.8.4 Voorschriften 3.8.5 Voorlichting	
4. Overig	4.1 Overig	4.1.1 Onbewust bevorderlijk voor het klimaat 4.1.2 Geld voor duurzaamheids-/klimaatbeleid	- Specifieke lokale projecten - Kolencentrales sluiten - CO₂-opslag - Duurzame landbouw

1 Regeerakkoord <https://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst/3.-nederland-wordt-duurzaam/3.1-klimaat-en-energie>

2 Rijksbreed programma 'Nederland Circulair in 2050' <https://www.afvalcirculair.nl/onderwerpen/beleid-circulaire/rijksbreed-programma/>

3 Energieagenda <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-energie/meer-duurzame-energie-in-de-toekomst>

4 Van Vuuren, D. P., Boot, P., Ros, J., Hof, A., & Elzen, M. d. (2016). Wat betekent het Parijsakkoord voor het Nederlandse langetermijn-klimaatbeleid? Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Codeerhandleiding

Het volgende document kan als handleiding gebruikt worden voor het coderen van de coalitieakkoorden. Eerst worden er een paar algemene regels toegelicht met betrekking tot het coderen. Daarna worden de codes, **vetgedrukt**, beschreven om het inzichtelijker te maken wanneer deze code wel of niet gebruikt kan worden. Succes!

Algemene regels

- Je kan meerdere codes geven aan een zin/stuk tekst.
 - Als een thema wordt benoemd moet het wel in relatie zijn tot klimaat.
 - Ook al komen zaken meerdere keren terug, alsnog coderen (tenzij iets bijna letterlijk nog een keer wordt gezegd).
 - Als er vaak in het algemeen over duurzaamheid wordt gesproken, dan kan dit worden gecodeerd onder 'overig'.
 - Subjectieve meningen over de fase waarin de gemeente zit (startfase, goed op weg, duidelijke visie, gebrek aan daadkracht etc.) kunnen d.m.v. notities toegevoegd worden. Later worden deze notities in een extra kolom toegevoegd in het Excel bestand.
-
-

Code toekennen wanneer gesproken wordt over...

1. Klimaatadaptatie

Het begrip klimaatadaptatie wordt genoemd, maar niet verder uitgewerkt.

1.1 Hittestress verminderen

Er wordt benoemd dat er maatregelen genomen moeten worden om de hittestress te verminderen, maar dit wordt niet verder uitgewerkt.

1.1.1 Vergroening openbare ruimte

Vergroening van de openbare ruimte als maatregel om de hittestress te verminderen wordt expliciet genoemd. Voorbeelden zijn: straatbomen met grote kruinen planten, of stadsparken aanleggen of uitbreiden.

1.1.2 Aanpassing gebouwen en tuinen

Aanpassing van gebouwen en tuinen als maatregel om de hittestress te verminderen wordt expliciet genoemd. De gemeente heeft niet de mogelijkheid (en het recht) om particuliere gebouwen en tuinen zelf aan te passen, maar kan bedrijven en inwoners wel stimuleren. Echter, de gemeente kan wel maatregelen nemen in het maatschappelijk vastgoed en/of haar eigen overheidsgebouwen. Mogelijke aanpassingen aan gebouwen zijn het toepassen van groene daken met vertraagde waterafvoer en het aanbrengen van een beweegbare buitenzonwering. De aanpassing van tuinen heeft vooral betrekking tot ontharden en planten te planten.

1.1.3 Overige aanpassingen openbare ruimte

Er wordt expliciet genoemd welke overige aanpassingen aan de openbare ruimte er gemaakt zullen worden om de hittestress te verminderen. Het gaat om aanpassingen die niet onder het kopje vergroening vallen. Voorbeelden zijn: watervernevellingssysteem installeren, meer oppervlaktewater en bij nieuwbouw rekening houden met de oriëntatie van gebouwen en de breedte van de wegen ten opzichte van de hoogte van de gebouwen (om zo een optimale luchtcirculatie te realiseren).

1.2 Watermanagement

Er wordt benoemd dat er maatregelen genomen moeten worden om het watermanagement te verbeteren, maar dit wordt niet verder uitgewerkt.

1.2.1 Verharding tegen gaan in openbare ruimte

Er wordt expliciet genoemd dat verharding in de openbare ruimte tegengegaan zal worden als onderdeel om het watermanagement van de stad klaar te maken voor het veranderend klimaat. Het kan hierbij gaan om het tegengaan van het aanbrengen van nieuwe verharding, maar het kan ook gaan om het ontharden van verharding (bijv. ZOAB of doorlatende verharding aanleggen).

1.2.2 Verharding tegen gaan in gebouwen en tuinen

Verharding tegengaan in gebouwen en tuinen als maatregel om het watermanagement voor te bereiden op klimaatverandering, wordt expliciet genoemd. De gemeente heeft niet de mogelijkheid (en het recht) om de waterbergingscapaciteit van particuliere gebouwen en tuinen zelf aan te passen, maar kan bedrijven en inwoners wel stimuleren. Echter, de gemeente kan wel maatregelen nemen in het maatschappelijk vastgoed en/of haar eigen overheidsgebouwen.

1.2.3 Waterberging in openbare ruimte

Er wordt concreet benoemd welke maatregelen er genomen worden om met het oog op klimaatverandering die de waterbergingscapaciteit in de openbare ruimte te vergroten. Voorbeelden zijn: waterpleinen en ondergrondse opslag, wadi's, wegbermen, infiltratiegreppels, verdiepte wegen/verhoogde stoepanden, afkoppelen riolering, riolering vergroten en berging op bestaand oppervlaktewater.

1.2.4 Waterberging in gebouwen en tuinen

Er wordt concreet benoemd welke maatregelen er genomen kunnen worden om met het oog op klimaatverandering de

waterbergingscapaciteit in gebouwen en tuinen te vergroten. De gemeente heeft niet de mogelijkheid (en het recht) om de waterbergingscapaciteit van particuliere gebouwen en tuinen zelf aan te passen, maar kan bedrijven en inwoners wel stimuleren. Echter, de gemeente kan wel maatregelen nemen in het maatschappelijk vastgoed en/of haar eigen overheidsgebouwen. Mogelijke aanpassingen aan gebouw en tuin zijn: waterberging in gebouw, tuin en hofjes of het installeren van een regenton/opslagtank.

Code toekennen wanneer gesproken wordt over...

2. Klimaatmitigatie

Het begrip klimaatmitigatie wordt benoemd, maar niet verder uitgewerkt.

2.1 Duurzame gemeentelijke organisatie en openbare ruimte

Er wordt benoemd dat de gemeente in zowel de eigen organisatie als in de openbare ruimte een voorbeeldfunctie heeft t.a.v. klimaatbeleid. Voorbeelden zijn: energiebesparing in openbare verlichting, duurzaam inkoop- en subsidiebeleid, duurzaam eigen vervoer, energiezuinig/neutraal maatschappelijk vastgoed en overheidsgebouwen (scholen, gemeentehuis etc.). NOOT onder duurzaam wordt verstaan: minder milieubelastend.

2.2 Energieneutrale wijken

2.2.1 Duurzame bebouwing

Er wordt benoemd dat de huidige woningvoorraad wordt verduurzaamd/het verduurzamen van de gebouwen. Hier wordt verder NIET gesproken over de invulling hiervan (zie gedetailleerde

codes hieronder). NOOT onder duurzaam wordt verstaan: minder milieubelastend.

2.2.2 Bestaande bouw energiebesparend

Er wordt benoemd dat energiebesparende maatregelen worden genomen ten aanzien van de bestaande bouw. Voorbeelden zijn: retrofitting, isolatie, energiebesparende technologieën.

2.2.3 Nieuwbouw energiebesparend

Er wordt benoemd dat energiebesparende maatregelen worden genomen ten aanzien van nieuwbouw. Voorbeelden zijn: retrofitting, isolatie, energiebesparende technologieën, energiebesparende bouwmethoden.

2.2.4 Bestaande bouw duurzame energieproductie

Er wordt benoemd dat maatregelen worden genomen die duurzame energieproductie mogelijk maken in de bestaande bouw. Voorbeelden zijn: zonnepanelen, zonneboilers, windenergie etc.

2.2.5 Nieuwbouw duurzame energieproductie

Er wordt benoemd dat maatregelen worden genomen die duurzame energieproductie mogelijk maken in de nieuwbouw. Voorbeelden zijn: zonnepanelen, zonneboilers, windenergie.

2.2.6 Bestaande bouw aardgasvrij

Er wordt benoemd dat maatregelen worden genomen om de aansluiting van bestaande bouw op het aardgas af te koppelen. Voorbeelden zijn: gasloos, aardgastransitie, stadswarmte, warmtenet.

2.2.7 Nieuwbouw aardgasvrij

Er wordt benoemd dat nieuwbouw niet langer meer wordt aangesloten op het aardgas. Voorbeelden zijn: gasloos bouwen, stadswarmte, warmtenet.

2.3 Duurzame (hernieuwbare) energieproductie

Er wordt in het algemeen benoemd dat maatregelen worden genomen die duurzame energieproductie mogelijk maken in de openbare ruimte. Voorbeelden hier: zonneparken, windmolens etc. NOOT: niet in de bebouwde omgeving.

2.3.1 Potentieel in kaart brengen en inpassen

Er wordt benoemd dat de mogelijkheden voor duurzame energieproductie worden onderzocht en aangegeven dat deze

worden ingepast. Voorbeelden hier: studies naar locaties voor windmolens/zonneparken

2.3.2 Ondersteunen lokale initiatieven

Er wordt benoemd dat lokale initiatieven op het gebied van energie worden ondersteund door de gemeente. Voorbeelden hier: dorps- en wijkinitiatieven op het gebied van energie.

2.4 Duurzame mobiliteit

Er wordt in het algemeen benoemd dat er maatregelen genomen moeten worden om de duurzame mobiliteit in de gemeente te stimuleren/ondersteunen, maar dit wordt niet verder uitgewerkt.

2.4.1 Verminderen automobilititeit

Er worden concrete maatregelen genoemd om de automobilititeit terug te dringen met het oog op het klimaat en het milieu. Voorbeelden zijn: milieuzones instellen, minder parkeerplaatsen in de binnenstad en het stimuleren van het nieuwe werken (meer thuiswerken etc.).

2.4.2 Veranderen mobiliteit

Er worden concrete maatregelen genoemd om de mobiliteit te veranderen met het oog op het klimaat en het milieu. Het gaat hierbij om de verschuiving van autogebruik naar milieuvriendelijkere

alternatieven zoals de fiets of het openbaar vervoer. Door milieuvriendelijke alternatieven aantrekkelijker te maken, kunnen deze maatregelen indirect ook het autogebruik verminderen. Voorbeelden zijn: meer en beter OV-aanbod, een mobiliteitskaart voor OV verstrekken, fietspaden aanleggen en fietsroutes verbeteren, carpoolplaatsen aanleggen, parkeerplaatsen reserveren voor deelauto's en P&R aanleggen.

2.4.3 Verduurzamen mobiliteit

Er worden concrete maatregelen genoemd om de mobiliteit te verduurzamen met het oog op het klimaat en het milieu. Voorbeelden: oplaadpunten voor elektrische auto's aanleggen, subsidie verlenen voor duurzame initiatieven en CO2-eisen op laten nemen in de concessieverlening van het OV.

2.5 Circulaire economie

Het begrip circulaire economie wordt genoemd, maar er zijn verder geen concrete actiepunten uitgewerkt.

2.5.1 Deelplatforms, reparatie- en kringloopinitiatieven

Er wordt benoemd dat er maatregelen genomen zullen worden om deelplatforms en reparatie- en kringloopinitiatieven te ondersteunen en verder te stimuleren. Parkeerplaatsen reserveren voor deelauto's is hier ook een voorbeeld van.

2.5.2 Afvalstelsysteem

Er wordt benoemd dat er maatregelen genomen zullen worden om het afvalstelsysteem verder te verbeteren met het oog op het nationale doel om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Een voorbeeld is het investeren in betere/innovatievere afvalinzameling-, sorteer- en verwerkingssystemen.

2.5.3 Circulair/biobased bouwen

Er wordt benoemd dat er maatregelen genomen zullen worden om circulair/biobased bouwen verder te ondersteunen en stimuleren.

2.6 Duurzame voedingsconsumptie en -productie

Het belang van een duurzame voedingsconsumptie en -productie wordt benoemd, maar er zijn verder geen concrete actiepunten uitgewerkt.

2.6.1 Geen dierlijke producten

Er wordt concreet benoemd dat er maatregelen genomen zullen worden om de consumptie van dierlijke producten te verminderen. Eventueel worden de maatregelen verder uitgewerkt.

2.6.2 Minder voedselverspilling

Er wordt concreet benoemd dat er maatregelen genomen zullen worden om voedselverspilling tegen te gaan. Eventueel worden de maatregelen verder uitgewerkt.

2.6.3 Lokale producten

Er wordt concreet benoemd dat er maatregelen genomen zullen worden om de productie van lokale producten te stimuleren. Eventueel worden de maatregelen verder uitgewerkt.

Code toekennen wanneer gesproken wordt over...

3. Klimaatafspraken en -doelen

3.1 Doelen van Parijs

Er wordt concreet benoemd dat de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs worden behaald. Verwijzen naar dit doel is in dit geval dus voldoende. Voorbeelden hier:

behalen 2°C doelstelling: 40-50% CO₂-reductie in 2030 t.o.v. 1990, 85-95% CO₂-reductie in 2050 t.o.v. 1990. behalen **of** 1.5°C doelstelling: 40-50% CO₂-reductie in 2030 t.o.v. 1990; >100% CO₂-reductie in 2050 t.o.v. 1990.

3.2 Nationale doelen

3.2.1 Nationaal doel reductie uitstoot broeikasgassen

Er wordt concreet benoemd hoeveel procent de uitstoot van broeikasgassen is gereduceerd. Alleen coderen bij een percentage van 49 of hoger t.o.v. 1990 in 2030 of bij een percentage van 80 of hoger t.o.v. 1990 in 2050 (nationaal doel). Verwijzen naar dit nationale doel is in dit geval dus voldoende.

3.2.2 Nationaal doel aardgasvrij 2050

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente aardgasvrij is. Alleen coderen bij een percentage van 100 in 2050 (nationaal doel). Verwijzen naar dit nationale doel is in dit geval dus voldoende.

3.2.3 Nationaal doel circulaire economie

Er wordt concreet benoemd hoeveel procent primaire grondstoffen minder wordt verbruikt. Alleen coderen bij een percentage van 50 of hoger in 2030 of bij volledig circulair (100%) in 2050 (nationaal doel). Verwijzen naar dit nationale doel is in dit geval dus voldoende.

3.2.4 Nationaal doel duurzame energie

Er wordt concreet benoemd hoeveel procent duurzame energie wordt opgewekt. Alleen coderen bij een percentage van 14 of hoger in 2020 of bij een percentage van 16 of hoger in 2023 (nationaal doel). Verwijzen naar dit nationale doel is in dit geval dus voldoende.

3.3 Gemeentelijke doelen

3.3.1 Gemeentelijk doel klimaatneutraal

Er wordt concreet de ambitie uitgesproken dat de gemeente klimaatneutraal wil zijn.

3.3.2 Gemeentelijk doel energieneutraal

Er wordt concreet de ambitie uitgesproken dat de gemeente energieneutraal wil zijn. Dit betekent dat over een jaar gemeten er binnen het grondgebied net zoveel energie duurzaam opgewekt als er wordt verbruikt (Rijkswaterstaat, 2018c).

3.3.3 Gemeentelijk doel CO2-neutraal

Er wordt concreet de ambitie uitgesproken dat de gemeente CO2-neutraal wil zijn.

3.3.4 Voor/in 2035

Deze code wordt gebruikt i.c.m. de drie bovenstaande ambities. Alleen coderen wanneer het resultaat van deze ambitie voor/in 2030/2035 is behaald. Als het wordt genoemd in combinatie met een ander doel, dan alleen coderen en eventueel een bonuspunt geven bij dat andere beleidsthema.

3.3.5 Voor/in 2050

Deze code wordt gebruikt i.c.m. de drie bovenstaande ambities. Alleen coderen wanneer het resultaat van deze ambitie na 2030/2035 is behaald. Als het wordt genoemd in combinatie met een ander doel, dan alleen coderen en eventueel een bonuspunt geven bij dat andere beleidsthema.

3.4 Integrale aanpak

De code toevoegen wanneer onderwerpen rondom klimaatmitigatie en klimaatadaptatie ook terugkomen in andere beleidsvelden/portefeuilles. Of: als er binnen het klimaat-/duurzaamheidsbeleidsveld expliciet verwezen wordt naar een integrale aanpak of naar verschillende sectoren waarin de gemeente duurzamer wil worden.

3.5 Gebruik sociaal kapitaal

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente gebruik maakt van sociaal kapitaal bij het opstellen en uitvoeren van het duurzaamheidsbeleid. De code alleen toekennen als duidelijk de link wordt gelegd naar duurzaamheid- of klimaatbeleid. Voorbeelden zijn: collectieve actie, gemeenschap, burgerparticipatie, samenwerken, sociale netwerken, lokale synergie. Andere sociale concepten die samenwerken tot wederzijds (klimaat-)voordeel. En tot slot, het creëren, mobiliseren en uitwisselen van kennis, middelen en menskracht, onder andere door scholing en innovatie.

3.6 Monitoring en planning

Er wordt benoemd dat monitoring en planning ingezet zullen worden in relatie tot het duurzaamheids- en klimaatbeleid van de gemeente, maar dit wordt niet verder uitgewerkt.

3.6.1 Instrumenten

Er worden concreet instrumenten benoemd die de gemeente een handvat bieden om te monitoren en om hun planning uit te voeren. Dus het doel van het gebruik maken van instrumenten is om de ambities te vertalen naar uitvoering. Voorbeelden hier: energiescan, CO2-prestatieladder, jaarverslag.

3.6.2 Handhavingsmaatregelen

Er worden concreet handhavingsmaatregelen benoemd die de gemeente een handvat bieden om te controleren en te handhaven op het gebied van klimaatbeleid.

3.6.3 Lokale klimaat- en energiedata publiekelijk beschikbaar

Er wordt concreet benoemd dat lokale klimaat- en energiedata publiekelijk beschikbaar worden gemaakt. Voorbeelden hier: jaarlijkse rapportage aan raad en burgers en /of dialoog met betrokken partijen.

3.6.4 Routekaart/Energiestrategie

Er wordt concreet een Routekaart en/of energiestrategie benoemd voor het ontwikkelen en borgen van een stevig lokaal klimaatbeleid met voldoende menskracht en middelen (Klimaatverbond Nederland, 2018a). Voorbeelden hier: letterlijk de woorden Routekaart en/of energiestrategie i.c.m. naam gemeente o.i.d.

3.7 Nationale en regionale samenwerking

_____3.7.1 Regionale samenwerking

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente wilt inzetten op samenwerking met regionale stakeholders in het kader van het duurzaamheid- en klimaatbeleid. De code alleen toekennen als duidelijk de link wordt gelegd naar duurzaamheid- of klimaatbeleid. Voorbeeld hier: regionale samenwerking kan tot stand komen met buurgemeenten. NOOT dit is niet hetzelfde als provinciale samenwerking want deze buurgemeenten kunnen in meerdere provincies liggen.

3.7.2 Samenwerking met provinciale overheden en rijksoverheid

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente samenwerkt met de provinciale overheid en/of rijksoverheid in het kader van duurzaamheid- en klimaatbeleid. De code alleen toekennen als duidelijk de link wordt gelegd naar duurzaamheid- of klimaatbeleid

3.7.3 Kennisnetwerken

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente deelneemt of gebruik maakt van kennisnetwerken in het kader van duurzaamheid- en klimaatbeleid. De code alleen toekennen als duidelijk de link wordt gelegd naar duurzaamheid- of klimaatbeleid. Voorbeelden van kennisnetwerken zijn: Klimaatverbond Nederland, VNG, Energieloket, Lokale Klimaat Actieprogramma, Nederlandse Klimaatcoalitie, Climate Alliance, Energy Cities, Global Covenant of Mayors.

3.8 Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente

Er wordt benoemd dat de gemeente een stimulerende en ondersteunende rol heeft met betrekking tot het thema duurzaamheid, maar er zijn geen concrete actiepunten uitgewerkt.

3.8.1 Subsidies

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente fondsen of subsidiepotjes ter beschikking stelt voor klimaatadaptatie of

klimaatmitigerende particuliere initiatieven. Voorbeeld: subsidie voor aanleg van zonnepanelen of subsidie om de tuin te vergroenen.

3.8.2 Leningen verstrekken

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente leningen verstrekt, zodat ook mensen met een lager inkomen mee kunnen doen met duurzaamheidsinitiatieven.

3.8.3 Gemeentelijke heffingen

Er wordt concreet benoemd hoe de gemeentelijke heffingen ingezet zullen worden ter ondersteuning van het duurzaamheid- en klimaatbeleid van de gemeente. Een voorbeeld is het verhogen van de afvalstoffenheffing om zo te kunnen investeren in het afvalverwerkingssysteem (circulaire economie).

3.8.4 Voorschriften

Er wordt concreet benoemd of er voornemens zijn om voorschriften te introduceren ter ondersteuning van het gemeentelijk duurzaamheid- en klimaatbeleid.

3.8.5 Voorlichting

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente voorlichting geeft met betrekking tot klimaatadaptatie en klimaatmitigerende maatregelen.

Code toekennen wanneer gesproken wordt over...

4. Overig

4.1 Overig

Er worden algemene maatregelen genoemd die niet onder een andere code(groep) vallen.

4.1.1 Onbewust bevorderlijk voor het klimaat

Er worden concrete maatregelen genoemd die voortvloeien uit een andere intentie dan klimaatadaptatie/klimaatmitigatie/klimaatafspraken en -doelen maar die toch onbewust bevorderlijk zijn voor het klimaat. Voorbeelden hier: vergroening voor biodiversiteit, autoloos centrum voor een bruisende binnenstad etc. In combinatie met deze code kan een andere code worden toegevoegd, zoals 'vergroening openbare ruimte', echter wordt daar geen score aan toegekend.

4.1.2 Geld voor duurzaamheids-/klimaatbeleid

Er wordt concreet benoemd dat de gemeente geld beschikbaar stelt voor een bepaalde maatregel op het gebied van duurzaamheids- en klimaatbeleid.

Appendix C: Handleiding scores toekennen

In deze handleiding wordt besproken hoe een score toegekend kan worden aan de verschillende codes.

Het toekennen van de score aan iedere code binnen een beleidsthema

Na het coderen van het coalitieakkoord in ATLAS, wordt aan iedere code die vastgelegd is in de codeerhandleiding, in Excel een score toegekend. Bij het toekennen van de score wordt een onderscheid gemaakt tussen een groepscode (een codegroep die ook gecodeerd is, te herkennen aan 2 cijfers) en een normale code (te herkennen aan 3 cijfers)

Toekennen score groepscode:

- 0 punten: het wordt niet benoemd
- 1 punt: het wordt wel benoemd

Toekennen score 'normale' code:

Er wordt gekeken of de code voorkomt in het coalitieakkoord en hoe uitgebreid het besproken wordt. Per code kan het volgend aantal punten (de score) worden toegekend:

- 0 punten (niet benoemd) of 1 punt (wel benoemd)
- Bonuspunt: de code wordt uitgebreid besproken (het wordt concreet uitgewerkt)

Het bonuspunt wordt berekend volgens de formule: $1 / (\text{totaal aantal codes per beleidsthema die in aanmerking kunnen komen voor een bonus})$.

Door deze manier van punten toekennen wordt verzekerd dat...

- Alle codes uitgebreid benoemen, de hoogste score oplevert
- Alle codes enkel benoemen een hogere score oplevert dan een paar codes uitgebreid benoemen. Voorbeeld: 4 van de 4 codes benoemen levert een hogere score op dan 3 van de 4 scores uitgebreid benoemen.
- Het voor de gemeente loont om iedere code uitgebreid te benoemen. De bonus wordt immers per code toegekend en niet per beleidsthema.

Voorbeeld:

		Score (1-0)	Bonus
Hittestress verminderen	1.1 Hittestress verminderen	1	
	1.1.1 Vergroening openbare ruimte	1	1
	1.1.2 Aanpassing gebouwen en tuinen	1	1
	1.1.4 Overige aanpassingen openbare ruimte	1	1
Totaal Hittestress verminderen		5	0,333333

In dit voorbeeld wordt de codegroep gevormd door het beleidsthema 'hittestress verminderen'. Deze codegroep is daarnaast ook een code (1.1 hittestress verminderen). Er zijn drie 'normale' codes, namelijk 1.1.1, 1.1.2 en 1.1.3. Het voorbeeld laat de maximale score zien. De groepscode '1.1 hittestress verminderen' krijgt in dit geval 1 punt omdat het wordt genoemd in het coalitieakkoord. Daarnaast worden voor de drie codes (1.1.1, 1.1.2 en 1.1.3) ieder 1 punt verdiend omdat het benoemd wordt en er wordt een bonus bij opgeteld omdat het uitgebreid aan bod komt in het coalitieakkoord (zie ook de codeerhandleiding). Er zijn 3 codes die in aanmerking komen voor een bonus en de maximale bonus per beleidsthema is 1. Per code kan er dus een bonus van $\frac{1}{3} = 0,33$ gegeven worden. De totaalscore

van dit beleidsthema wordt als volgt berekend: $1 + 1 + \frac{1}{3} + 1 + \frac{1}{3} + 1 + \frac{1}{3} = 5$.

Het berekenen van de deelscore van het hoofdbeleidsthema

Nadat aan iedere code een score is toegekend en de totaalscores per beleidsthema berekend zijn, kunnen de deelscores van de vier hoofdbeleidsthema's berekend worden. Bij het berekenen wordt rekening gehouden met een wegingsfactor. Deze wegingsfactor verschilt per hoofdbeleidsthema, zie de percentages hieronder.

Klimaatadaptatie:

- Hittestress verminderen: 50%
- Watermanagement: 50%
- TOTAAL: 100%

Klimaatmitigatie:

- Duurzame gemeentelijke organisatie: 14%
- Energieneutrale wijken: 18%
- Duurzame energieproductie: 18%
- Duurzame mobiliteit: 18%
- Circulaire economie: 18%
- Duurzame voedselconsumptie en -productie: 14%
- TOTAAL: 100%

Klimaatafspraken en -doelen:

- Doelen Parijs: 6,67%
- Nationale doelen: 6,67%
- Gemeentelijke doelen: 6,67%
- Integrale aanpak: 16%
- Gebruik sociaal kapitaal: 16%
- Monitoring en planning: 16%

- Nationale en regionale samenwerking: 16%
- Stimulering en ondersteuning vanuit de gemeente: 16%
- TOTAAL: 100%

Overig:

- Overig: 100%
- TOTAAL: 100%

De percentages zijn gedeeltelijk objectief, en gedeeltelijk subjectief bepaald. Hierbij is rekening gehouden met wat de meeste impact heeft op het klimaat, en hoe groot de bijdrage vanuit de gemeente kan zijn op dat beleidsthema. Ook is gedacht aan hoe 'makkelijk' gemeenten sommige punten kunnen scoren.

Het berekenen van de eindscore

Na het berekenen van de deelscore voor ieder hoofdbeleidsthema, kan de eindscore berekend worden. Bij het optellen van de deelscores van de vier hoofdbeleidsthema's, wordt rekening gehouden met een wegingsfactor, zie de percentages hieronder.

Eindscore:

- Klimaatadaptatie: 35%
- Klimaatmitigatie: 35%
- Klimaatafspraken en -doelen: 25%
- Overig: 5%
- TOTAAL: 100%

Appendix D: Samenvatting Handreiking KVN

Van de Handreiking van KVN (Klimaatverbond Nederland, 2018a) is een puntsgewijze samenvatting gemaakt die hieronder is weergegeven.

Klimaatmitigatie

- Eigen huis op orde
 - Routekaart klimaatbeleid en/of regionale energiestrategie **(uiterlijk 2019)**
 - Gemeente heeft voorbeeldfunctie (eigen gebouwen, vervoer, inkoop- en subsidiebeleid)
- Energieneutrale wijken in **2035**
 - Energiebesparing bestaande bouw
 - Nieuwbouw aardgasvrij + duurzame energieproductie
 - Aardgastransitie bestaande bouw, uitfaseringsplan en implementeren
- Duurzame energieproductie
 - Potentieel duurzaam opgewekte energie in kaart brengen, up-to-date houden, inpassen in ruimtelijke plannen
 - Ondersteunen lokale initiatieven m.b.t. opwekken duurzame energie
- Duurzame mobiliteit
 - Stimulering en facilitering van duurzame vervoersopties
 - Integraal plan voor versnelde stimulans van duurzame mobiliteit **(binnen 2 jaar)**
- Versterken/ondersteunen energieke samenleving
 - Vaste plek Energieloket
 - Omarmen lokale initiatieven, extra aandacht minder vermogende mensen

Klimaatadaptatie

- Klimaatbestendige ruimtelijke ordening
 - Beleid voor klimaatbestendig en robuust inrichten van de gemeente ontwikkeld en geïmplementeerd **(2020)**
- Groen is de norm
 - Groen is de norm bij stedelijke herinrichting en gemeentelijke aanbestedingen
 - Streven naar 5% meer vergroening **(komende 4 jaar)**

Klimaatafspraken

- Gedeelde verantwoordelijkheid
 - Integrale aanpak, verantwoordelijkheid ligt in alle portefeuilles
- Boter bij de (duurzame) vis
 - Mobiliseren van kennis, menskracht en middelen
- Stevige vinger aan de pols
 - Monitoring voortgang
- Energiebesparing door synergie
 - Samenwerking lokale en regionale stakeholders
 - Andere stakeholders
 - KVN
 - VNG
 - Lokale Klimaat Actieprogramma
 - Nederlandse Klimaatcoalitie
 - Climate Alliance
 - Energy Cities
 - Global Covenant of Mayors

Appendix E: Stata regressies

In dit onderdeel worden de resultaten van de Stata regressies weergegeven en kort besproken. De vergelijkingen (1.1) tot en met (2.4) zijn de input voor de regressies. Het significantie niveau is 95%, waarbij resultaten met een niveau van 90% ook worden benoemd. Hierbij hoort respectievelijk de p-waarde van 0,05 en 0,1. Bij elke regressie zitten t-testen per variabele, te zien in de tabellen, met een bijbehorende p-waarde die zal uitmaken of de onafhankelijke variabele verband houdt met de afhankelijke variabele.

1. Regressies op de eindscore

Vergelijking 1.1

Hier wordt bekeken of de partij, wanneer deze in de coalitie zit, samenhangt met de eindscore. Daarnaast nemen we de inwonersgroep mee, de mate van stedelijkheid en het wel of niet lid zijn van Klimaatverbond Nederland. Beginnend bij dat laatste, zien we dat het lidmaatschap niet een aantoonbaar verschil maakt in de eindscore ($p=0,390$). De mate van stedelijkheid maakt ook geen aantoonbaar verschil, waar de inwonersgroep dat wel doet ($p=0,016$). Wanneer de inwonersgroep met 1 toeneemt, dus in een hogere klasse komt, is de eindscore 0,38 hoger. Als we kijken naar de politieke partijen in de coalitie, is alleen D66 op 90% significant. De variabele is binair, dus als D66 in de coalitie zit, is de eindscore 0,70 hoger.

Tabel E.1: Regressie 1.1

Source	SS	df	MS	Number of obs = 100		
Model	53.7702179	12	4.48085149	F(12, 87) = 2.81		
Residual	138.947258	87	1.59709492	Prob > F = 0.0028		
				R-squared = 0.2790		
				Adj R-squared = 0.1796		
				Root MSE = 1.2638		
Total	192.717476	99	1.94664117			

Yeind	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
cdal	-.1248541	.2809868	-0.44	0.658	-.6833458	.4336377
cul	.290115	.3751774	0.77	0.441	-.4555906	1.035821
d66l	.6984871	.3724186	1.88	0.064	-.0417351	1.438709
groenlinks1	-.06369	.3276596	-0.19	0.846	-.7149491	.587569
pvdal	.0062241	.30253	0.02	0.984	-.5950871	.6075352
sgpl	-.3304407	.4389511	-0.75	0.454	-1.202903	.5420221
sp1	.3831644	.6980414	0.55	0.584	-1.004268	1.770597
vvdl	-.1310015	.2752573	-0.48	0.635	-.6781052	.4161022
lokalepartij1	-.1089234	.3351491	-0.32	0.746	-.7750686	.5572218
inwonersgroep	.3828111	.1563415	2.45	0.016	.0720655	.6935567
stedelijkheid	.161086	.1566648	1.03	0.307	-.1503024	.4724743
lid11	-.2503628	.2898572	-0.86	0.390	-.8264853	.3257597
lid12	0	(omitted)				
_cons	1.589724	.5585012	2.85	0.006	.4796427	2.699806

Vergelijking 1.2

In deze regressie wordt bekeken of de partij, wanneer deze in de coalitie zit, samenhangt met de eindscore. Verder is de inwonersgroep meegenomen en de mate van stedelijkheid. Opnieuw is de inwonersgroep significant, net als de variabele voor D66. Beiden hangen positief samen met de eindscore. Bij de variabele inwonersgroep is dat nu 0,50, dit was eerst 0,38, terwijl de variabele voor D66 nu 0,68 is wat hiervoor 0,70 was. Verder is te zien dat de adjusted R^2 hoger is dan bij de vorige regressie (van 0,157 naar 0,847). De data past nu beter in de regressie omdat de constante is weggevallen, vandaar dat dit getal nu hoger is.

2. Regressies op de hoofdthemascores

Vergelijking 2.1

Hier wordt bekeken of de partij, wanneer deze in de coalitie zit, samenhangt met de score voor klimaatmitigatie. Daarnaast nemen we de inwonersgroep mee, de mate van stedelijkheid en het wel of niet lid zijn van Klimaatverbond Nederland. Eén van de variabelen heeft een relatie met de score voor klimaatmitigatie, namelijk D66 ($p=0,048$). Dit effect is echter erg klein, namelijk 0,08. Wanneer D66 in het college zou plaatsnemen, hangt dit samen met een 0,08 hogere score op klimaatmitigatie. Gezien de maximale score hier 10 is, komt dit neer op minder dan één procent toe- of afname. Dit resultaat is dus verwaarloosbaar. De andere variabelen hebben geen significante invloed op de score voor klimaatmitigatie.

Source	SS	df	MS	Number of obs =	100
Model	973.408562	11	88.4916874	F(11, 89) =	51.48
Residual	152.978692	89	1.71886171	Prob > F =	0.0000
				R-squared =	0.8642
				Adj R-squared =	0.8474
Total	1126.38725	100	11.2638725	Root MSE =	1.3111

Yeind	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
cda1	.2077863	.2654031	0.78	0.436	-.3195641 .7351366
cul	.4580831	.3812315	1.20	0.233	-.2994157 1.215582
d661	.6810966	.3752294	1.82	0.073	-.0644762 1.426669
groenlinks1	-.1011149	.3396236	-0.30	0.767	-.7759398 .5737099
pvdal	.1692587	.3082478	0.55	0.584	-.4432231 .7817406
sgp1	-.36907	.4537315	-0.81	0.418	-1.270625 .5324848
sp1	.5021295	.6992876	0.72	0.475	-.88734 1.891599
vvd1	.0201082	.2779946	0.07	0.942	-.5322612 .5724776
lokalepartij1	.4440437	.2824341	1.57	0.119	-.1171468 1.005234
inwonersgroep	.5024732	.1515926	3.31	0.001	.2012619 .8036845
stedelijkheid	.2484425	.1590367	1.56	0.122	-.0675601 .564445

[Tæ

Source	SS	df	MS	Number of obs =	100
Model	.484909265	12	.040409105	F(12, 87) =	2.01
Residual	1.74952903	87	.020109529	Prob > F =	0.0326
				R-squared =	0.2170
				Adj R-squared =	0.1090
Total	2.23443829	99	.022570084	Root MSE =	.14181

Klimaatmiti-e	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
cda1	-.010289	.0315298	-0.33	0.745	-.072958 .0523799
cul	.0660155	.042099	1.57	0.120	-.0176609 .1496919
d661	.0837713	.0417895	2.00	0.048	.0007102 .1668324
groenlinks1	-.0188784	.036767	-0.51	0.609	-.0919568 .0542001
pvdal	-.0028019	.0339472	-0.08	0.934	-.0702756 .0646719
sgp1	-.0626129	.0492552	-1.27	0.207	-.1605129 .0352871
sp1	.0758797	.0783279	0.97	0.335	-.0798056 .231565
vvd1	.0096617	.0308869	0.31	0.755	-.0517294 .0710527
lokalepartij1	.0110015	.0376074	0.29	0.771	-.0637474 .0857503
inwonersgroep	.0283036	.0175432	1.61	0.110	-.0065655 .0631727
stedelijkheid	.0110799	.0175795	0.63	0.530	-.0238614 .0460211
lid11	-.0049169	.0325252	-0.15	0.880	-.0695642 .0597304
lid12	0 (omitted)				
_cons	.2201696	.06267	3.51	0.001	.0956062 .344733

Vergelijking 2.2

Deze regressie is vrijwel hetzelfde als de vorige, behalve dat ditmaal het lidmaatschap als variabele is weggelaten en er geen constante term in de vergelijking zit. De resultaten zijn wat verschillend, de ChristenUnie en de lokale partijen hebben hier net als D66 een significante relatie met de deelscore van klimaatmitigatie, evenals het inwonersaantal. Opnieuw zijn deze effecten zo klein, dat ze verwaarloosbaar zijn.

Vergelijking 2.3

Hier wordt bekeken of de variabelen invloed hebben op de deelscore voor klimaatadaptatie. Alleen de variabele van inwonersaantal is significant gerelateerd ($p=0,040$). Dit effect is net zo klein als bij het vorige beleidsthema en opnieuw verwaarloosbaar.

Vergelijking 2.4

Tot slot is de invloed bekeken van de variabelen op de deelscore voor klimaatafspraken. Hier zijn de effecten van de inwonersgroep en de lokale partijen significant, maar weer zo klein dat ze verwaarloosbaar ..

Source	SS	df	MS	Number of obs = 100
Model	13.8765487	11	1.26150443	F(11, 89) = 56.19
Residual	1.99795	89	.022448876	Prob > F = 0.0000
				R-squared = 0.8741
				Adj R-squared = 0.8586
				Root MSE = .14983
Total	15.8744987	100	.158744987	

Klimaatmiti~e	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
cda1	.0355411	.0303307	1.17	0.244	-.0247254 .0958076
cul	.0925904	.0435678	2.13	0.036	.0060221 .1791587
d661	.0902599	.0428819	2.10	0.038	.0050545 .1754652
groenlinks1	-.0242253	.0388128	-0.62	0.534	-.1013454 .0528949
pvdal	.0167623	.0352271	0.48	0.635	-.0532332 .0867578
sgp1	-.0710338	.0518532	-1.37	0.174	-.174065 .0319975
sp1	.1086468	.0799158	1.36	0.177	-.0501442 .2674378
vvd1	.0327674	.0317697	1.03	0.305	-.0303584 .0958931
lokalepartij1	.0879939	.0322771	2.73	0.008	.0238601 .1521277
inwonersgroep	.047488	.0173243	2.74	0.007	.0130651 .081911
stedelijkheid	.0236363	.018175	1.30	0.197	-.0124771 .0597496

Source	SS	df	MS	Number of obs = 100
Model	5.70325003	11	.518477276	F(11, 89) = 13.30
Residual	3.4691458	89	.038979166	Prob > F = 0.0000
				R-squared = 0.6218
				Adj R-squared = 0.5750
				Root MSE = .19743
Total	9.17239583	100	.091723958	

Klimaatadap~e	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
cda1	-.0013629	.039967	-0.03	0.973	-.0807765 .0780507
cul	-.0145098	.0574096	-0.25	0.801	-.1285815 .0995618
d661	.0668685	.0565057	1.18	0.240	-.0454072 .1791443
groenlinks1	-.0413018	.0511439	-0.81	0.421	-.1429236 .06032
pvdal	-.0041172	.046419	-0.09	0.930	-.0963508 .0881164
sgp1	-.0137032	.0683274	-0.20	0.842	-.1494682 .1220619
sp1	-.0018291	.1053056	-0.02	0.986	-.2110691 .207411
vvd1	-.0017275	.0418632	-0.04	0.967	-.0849088 .0814537
lokalepartij1	-.0212681	.0425317	-0.50	0.618	-.1057777 .0632416
inwonersgroep	.0474701	.0228283	2.08	0.040	.0021107 .0928295
stedelijkheid	.0349984	.0239493	1.46	0.147	-.0125884 .0825852

Tabel E.5: Regressie 2.3 | Tabel E.6: Regressie 2.4

Source	SS	df	MS	Number of obs = 100
Model	9.64474932	11	.876795392	F(11, 89) = 36.28
Residual	2.15102694	89	.024168842	Prob > F = 0.0000
				R-squared = 0.8176
				Adj R-squared = 0.7951
				Root MSE = .15546
Total	11.7957763	100	.117957763	

Klimaatafsp~n	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
cda1	.0330595	.0314712	1.05	0.296	-.0294731 .0955921
cul	.0550153	.045206	1.22	0.227	-.0348081 .1448387
d661	.0466513	.0444943	1.05	0.297	-.0417579 .1350605
groenlinks1	.0549377	.0402722	1.36	0.176	-.0250823 .1349577
pvdal	.0303754	.0365517	0.83	0.408	-.0422521 .1030028
sgp1	-.007659	.053803	-0.14	0.887	-.1145644 .0992464
sp1	.0572497	.0829208	0.69	0.492	-.1075121 .2220115
vvd1	-.0242901	.0329643	-0.74	0.463	-.0897894 .0412093
lokalepartij1	.070967	.0334907	2.12	0.037	.0044217 .1375124
inwonersgroep	.0535483	.0179757	2.98	0.004	.017831 .0892656
stedelijkheid	.006088	.0188584	0.32	0.748	-.0313832 .0435593

Wageningen, juni 2018